

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
НАУКИ, ОСВІТИ, ТЕХНОЛОГІЙ І СУСПІЛЬСТВА

PROBLEMS AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF
SCIENCE, EDUCATION, TECHNOLOGY AND SOCIETY

Збірник тез доповідей
Book of abstracts

Частина 1
Part 1

29 листопада 2023 р.
November 29, 2023

м. Кропивницький, Україна
Kropyvnytskyi, Ukraine

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
НАУКИ, ОСВІТИ, ТЕХНОЛОГІЙ І СУСПІЛЬСТВА

PROBLEMS AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT
OF SCIENCE, EDUCATION, TECHNOLOGY AND SOCIETY

Збірник тез доповідей
Book of abstracts

Частина 1
Part 1

29 листопада 2023 р.
November 29, 2023

м. Кропивницький, Україна
Kropyvnytskyi, Ukraine

**Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції
“Проблеми та перспективи розвитку науки, освіти, технологій і суспільства”**

УДК 33
ББК 65

Проблеми та перспективи розвитку науки, освіти, технологій і суспільства: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Кропивницький, 29 листопада 2023 р.): у 3 ч. Кропивницький: ЦФЕНД, 2023. Ч. 1. 83 с.

У збірнику тез доповідей представлено матеріали учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Проблеми та перспективи розвитку науки, освіти, технологій і суспільства” з:

Бердичівський фаховий коледж промисловості економіки та права
Буковинський державний медичний університет
Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова
Вінницький торговельно-економічний інститут Державного торговельно-економічного університету
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
Державний заклад “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”
Державний торговельно-економічний університет
Державний університет “Житомирська політехніка”
Дніпровський державний медичний університет
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Запорізький національний університет
Західноукраїнський національний університет
Інститут педагогіки НАПН України
Інститут сцинтиляційних матеріалів НАН України
КЗ “Харківська гуманітарно-педагогічна академія” Харківської обласної ради
Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва та дизайну імені Михайла Бойчука
Київський національний університет будівництва і архітектури
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Київський національний університет культури і мистецтв
Київський університет імені Бориса Грінченка
Комунальний заклад “Харківська гуманітарно-педагогічна академія” Харківської обласної ради
Луцький національний технічний університет
Львівський національний університет імені Івана Франка
Львівський національний університет природокористування
Льотна академія Національного авіаційного університету
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
Міжнародний гуманітарний університет
Мукачівський державний університет
Національна академія Служби безпеки України
Національний авіаційний університет
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського “Харківський авіаційний інститут”
Національний технічний університет “Дніпровська політехніка”
Національний технічний університет України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”
Національний транспортний університет

**Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції
“Проблеми та перспективи розвитку науки, освіти, технологій і суспільства”**

Національний університет “Львівська політехніка”
Національний університет “Одеська політехніка”
Національний університет “Чернігівська політехніка”
Національний університет “Чернігівський колегіум” імені Т. Г. Шевченка
Одеський національний медичний університет
ПО “Приватний заклад освіти “Київський ліцей “Українська школа вільних наук”
Поліський національний університет
Полтавський державний аграрний університет
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Сумський національний аграрний університет
Українська інженерно-педагогічна академія
Український державний університет науки і технологій
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

У збірнику тез доповідей висвітлюються результати наукових досліджень з актуальних питань науки, освіти, технологій і суспільства.

Тематика конференції охоплює актуальні проблеми: педагогічних наук; філологічних наук; економічних наук; юридичних наук; психологічних наук; медичних наук; біологічних наук; сільськогосподарських наук; ветеринарних наук; технічних наук; фізико-математичних наук; військових наук; соціологічних наук; фізичного виховання та спорту; державного управління; соціальних комунікацій.

Видання розраховане на науковців, викладачів, працівників органів державного управління, студентів вищих навчальних закладів, аспірантів, докторантів, працівників державного сектору економіки та суб’єктів підприємницької діяльності.

ЗМІСТ
CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ SECTION 1. PEDAGOGICAL SCIENCES	7
Братко М. В., Сіменик Є. С. ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ ЗДОБУВАЧІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	7
Багдасарян С. Г., Карпова І. Г. ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	10
Бречко О. О., Зворська Н. А. ДЕЯКІ АСПЕКТИ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНОМУ СВІТІ.....	12
Бровченко А. І. ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ДИЗАЙН-ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	14
Васкова Т. М. АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНІ ЗАСОБИ У КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	16
Герасимчук Г. А., Панасюк О. О., Герасимчук А. О. НЕЙРОННІ МЕРЕЖІ, ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА.....	18
Герасимчук Г. А., Зубакіна А. С., Фрончко К. А. ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ ДЛЯ НАВЧАННЯ ТА САМОРОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	20
Денічева О. ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	22
Дудко Я. В. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ІНТЕРКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	23
Калічак Ю. Л., Сенчишин Р. Р. УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ РУХЛИВІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ	25
Козловська І. М., Шкварковський І. В., Кнут Р. П., Смандич В. С. ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ДЕБРИФІНГУ В СУЧАСНОМУ СИМУЛЯЦІЙНОМУ НАВЧАННІ.....	28
Койдан Є. С., Карпова І. Г. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ У РОБОТІ З МОЛОДИМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ.....	29
Колесник В. В. ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ГРУПИ В ДОДАТКУ TELEGRAM ДЛЯ НАВЧАННІ ХІМІЇ	31

Колесник В. В. СТОРИНКИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ДЛЯ НАВЧАННЯ ХІМІЇ	32
Коломієць В. М. ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ: ШЛЯХИ ПЕРЕТИНУ	34
Корх К. А. МЕДІАОСВІТА ЯК ОСНОВА УСПІШНОГО ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНИХ МЕДІАРЕСУРСІВ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	35
Кочубей М. М. ЦІНІСНЕ СТАВЛЕННЯ ДО СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЯК РОЗВИВАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ЕКОЛОГА.....	37
Кочубей О. В. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ КОМП'ЮТЕРНОГО НАВЧАННЯ НА ПРОФЕСІЙНУ СПРЯМОВАНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХІМІЇ	39
Кравченко-Дзюндза О. Е., Іздебська О. А. ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НАВИЧОК САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	41
Кравченко-Дзюндза О. Е., Пивоварник О. І. ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	42
Кравчук О. В. КОМПЕТЕНТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	44
Курило М. М., Шукатка О. В. НАУКА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	46
Лавошник А. О. МАРКЕТИНГОВІ КОМУНІКАЦІЇ ТА ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ В СЕРЕДОВИЩІ СЛУХАЧІВ КУРСІВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ В ЦЕНТРІ ЗАЙНЯТОСТІ	47
Марцева Л. А. МОТИВИ ТА ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ.....	48
Матійчук І. В. МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	50
Мороз І. В. ІНТЕГРАЦІЯ В ОСВІТІ: ВІД ТРАДИЦІЙ ДО НОВАТОРСЬКИХ ПІДХОДІВ	53
Мороз П. В. ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ОСВІТНЯ СТРАТЕГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЯ	54
Прокоф'єва Л. А., Мухаметдінова О. С. ДУМКИ ВІДОМИХ ФІЛОСОФІВ ПРО ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ ТА НАСКІЛЬКИ ЦЕ ДОРЕЧНО САМЕ ЗАРАЗ	56

Nikitina I. P. GLOBALIZATION OF EDUCATION	59
Оляніна О. О. РІЗНОРІВНЕВІ ІНТЕГРОВАНІ ЗАВДАННЯ ЯК ЗАСІБ КОНТРОЛЮ УЧНІВ З ПРИРОДНИЧИХ НАУК.....	60
Остапенко В. М., Карпова І. Г. ВИКОРИСТАННЯ РЕКЛАМНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СОЦІАЛЬНО- ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ З МОЛОДДЮ.....	61
Ромасевич З. А. РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	63
Рябець Д. РОЛЬ ПЕДАГОГА-ФАСИЛІТАТОРА В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	65
Рябінова І. М. ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ МЕТОДІВ ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЙНОГО ТА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТЬ	67
Стефанська І. А. УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕРЕРВНИМ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПРАЦІВНИКІВ У БІЗНЕС-КОРПОРАЦІЇ.....	69
Ушаньова О. С. ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЗАДОВОЛЕНОСТІ УЧНІВ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ БІОЛОГІЇ.....	71
СЕКЦІЯ 2. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ SECTION 2. PHILOLOGICAL SCIENCES.....	73
Бондарчук О. Ю., Антонюк А. Р. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У НІМЕЦЬКОМОВНИХ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ.....	73
Кузнєцова А. П., Калениченко М. М. ВІЙСЬКОВИЙ СЛЕНГ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН У ЧЕСЬКІЙ МОВІ.....	75
Курій С. С. УРБАНОНІМИ ДРОГОБИЧА В СИСТЕМІ ОНІМНОГО ПРОСТОРУ.....	77
Лалаян Н. С. ВІДТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ РЕАЛІЙ В УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ (на матеріалі оповідань Григіра Тютюнника та Євгена Гуцала та їхнього перекладу німецькою)	78
Ласькова В. Ю. АБРЕВІАТУРИ ТА ВІДАБРЕВІАТУРНІ ДЕРИВАТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	80
Шуліга О. Я. СЕМАНТИКО-МОТИВАЦІЙНА ТА СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІКРОТОПОНІМІВ ПОСЕЛЕНЬ ЯВІРСЬКОГО р-ну ЛЬВІВЩИНИ	82

Братко М. В.

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освітології та психолого-педагогічних наук
Київського університету імені Бориса Грінченка

Сіменик Є. С.

аспірант кафедри освітології та психолого-педагогічних наук
Київського університету імені Бориса Грінченка,
заступник директора з навчально-виховної роботи
ПО “Приватний заклад освіти
“Київський ліцей “Українська школа вільних наук”

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ ЗДОБУВАЧІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Реформування загальної середньої освіти полягає не тільки у перегляді змісту освіти та пошуку нових методів співпраці учасників освітнього процесу (педагогічні працівники, здобувачі освіти, батьки, стейкхолдери), але й передбачає оновлення усієї компонентної структури системи освіти та спрямоване на забезпечення якості освіти в цілому. В Концепції Нової української школи розкрито її формулу, яка включає дев'ять ключових компонентів, серед яких виділяють “сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків” [1].

Під освітнім середовищем розуміється не тільки інфраструктура школи та матеріально-технічна база (навчальні класи, лабораторії, спортивні зони, бібліотека тощо), воно включає у себе засоби навчання, інформаційні технології навчання, психологічний клімат, інклюзивність, комунікацію учасників освітнього процесу, дотримання вимог тощо. Закон України “Про освіту” трактує новий термін “безпечне освітнє середовище”, що являє собою певну сукупність умов, що не допускають отримання учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди [2].

Дослідженню феномену освітнього середовища, з урахуванням його мультидисциплінарності, присвячені численні наукові пошуки зарубіжних та українських учених. Зокрема, в англомовному науковому дискурсі можна виокремити науковий доробок А. Абуалраба (I. Abualrub), Р. Баркера (R. G. Barker), У. Бронфенбреннера (U. Bronfenbrenner), Т. Воргера (T. Warger), Дж. Гібсона (J. J. Gibson), Дж. Д'юї (J. Dewey), Г. Доббіна (G. Dobbin) Я. Корчака (J. Korczak), У. Найссер (U. Neisser), Т. Парсонса (T. Parsons), Дж. Салмі (J. Salmi), Б. Ф. Скіннера (B. F. Skinner), П. Сорокіна (P. Sorokin), Т. Уоргера (T. Warger), Б. Фрейзера (B. Fraser) та інших. Шляхи реалізації окремих освітніх та педагогічних завдань опосередковано, через освітнє середовище, презентовані у роботах українських учених – М. Братко, Н. Гонтаровської, О. Горчакової, В. Желанової, О. Лінник, О. Матвієнко, Г. Полякової, К. Приходченко, С. Смолюка, О. Ярошинської. Багатоаспектному дослідженню освітнього середовища ЗЗСО присвячені роботи К. Вариводи, Т. Водолазської, Н. Вітюк, Н. Коцур, Г. Мешко, Н. Софій та ін.

Акцентуємо увагу на сутність поняття освітнє середовище на основі дефініцій, які представлені у працях науковців.

Американські учені Т. Уоргер (T. Warger) та Г. Доббін (G. Dobbin) вважають, що навчальне середовище (learning environment) включає освітні ресурси і технології, засоби та моделі навчання, взаємодію з локальним та глобальним контекстом, культурні та поведінкові аспекти [3].

Б. Фрейзер (B. Fraser), шеф-редактор журналу “Learning Environments Research (Дослідження навчального середовища), що видається з 1998 року та індексується в багатьох науково-метричних базах, в тому числі і Scopus, зазначає, що середовище навчання (learning environment) інтерпретується як соціальні, фізичні, психологічні та педагогічні умови, в яких відбувається навчання та які впливають на успішність та стосунки здобувачів [4].

На думку М. Братко, освітнє середовище – це багаторівнева система умов / обставин / чинників / можливостей, яка забезпечує оптимальні параметри освітньої діяльності певного освітнього суб’єкта в усіх аспектах – цільовому, змістовому, процесуальному, результативному, ресурсному [5, с.146].

В цілому, проведений аналіз джерельної бази дозволяє зробити висновок, що більшість дослідників трактують освітнє середовище, як частину життєвого, соціального середовища людини, яка виявляється у сукупності усіх освітніх факторів, що безпосередньо або опосередковано впливають на особистість у процесах навчання, виховання та розвитку [6].

Освітнє середовище ЗЗСО має значний потенціал щодо впливу на академічну успішність здобувачів освіти, яка упродовж дистанційного навчання “ковідних” та воєнних років значно погіршилась. Зокрема, освітнє середовище ЗЗСО є унікальним чинником для подолання навчальних втрат.

Державна служба якості освіти тлумачить термін “навчальні втрати” (learning loss), як втрату знань і навичок, академічний регрес через певні перериви в навчанні конкретного учня [7]. Науковці Українського центру оцінювання якості освіти трактують термін як “будь-які втрати знань, умінь, навичок та/або уповільнення чи переривання академічного прогресу через паузи в навчанні конкретного учня” [8]. Національна академія педагогічних наук України розуміє як “прогалини в набутих знаннях, сформованих уміннях і навичках, які виникають в учнівства під час освітнього процесу у порівнянні зі стандартами освіти та очікуваними результатами навчальних здобутків.” [9]. Узагальнимо, що навчальні втрати – втрата знань, умінь, навичок або уповільнення чи переривання академічного прогресу через паузи навчання конкретного здобувача освіти чи групи учнів певного класу/вікової категорії.

Сучасні дослідження щодо навчальних втрат можна поділити на дві групи: такі, що присвячені їхньому визначенню (діагностиці), та такі, які пропонують шляхи та інструменти їхнього подолання. Однак спостерігається лише фрагментарне згадування про освітнє середовище ЗЗСО як системний чинник, що може сприяти подоланню навчальних втрат.

Також варто звернути увагу на такий важливий в сучасних умовах показник освітнього середовища як безпека, що включає кілька аспектів, зокрема фізичну та психологічну складову. Під фізичною розуміємо наявність найпростішого укриття та/або бомбосховища, які облаштовані для продовження навчальних занять при сигналі “Повітряна тривога”, наявність шляхів евакуації, протоколів безпеки (алгоритм дій), забезпеченість медикаментами, питною/технічною водою тощо. Міністерство освіти і науки розробило рекомендації щодо організації укриттів [13].

Під час облаштуванні навчальних кабінетів варто передбачити місця, де учні можуть не тільки відпочити, але й приділити час для надолуження навчальних втрат, що може бути своєрідним кутком для додаткового навчання з певними завданнями, підручниками, матеріалами для самостійного опрацювання. “Острівці” на території ЗЗСО можуть мотивувати учнівство до виконання певних завдань.

Психологічна безпека включає не тільки сприятливий соціально-психологічний клімат у закладі освіти, відсутність булінгу, підтримку учнівства у період вікових криз, але й надання психологічної допомоги здобувачам освіти у стресовий період (особливо під час перебування в укритті). Звертаємо увагу, що учні з числа внутрішньо переміщених осіб, можуть бути більш уразливими, маючи попередній негативний досвід. Під час створення сприятливого психологічного клімату варто залучати психолога школи, який може пропрацьовувати з групами учнів техніки, які сприятимуть покращенню їх психоемоційного стану та взаємодії між ними.

Наступний чинник – гнучкість освітнього процесу, яка полягає в організації навчання у різних форматах (очному, дистанційному, змішаному). Враховуючи відключення електроенергії, які супроводжували минулий навчальний рік, варто передбачити альтернативні форми доступу до навчальних матеріалів з можливістю їх опрацьовувати, способи комунікації між учасниками освітнього процесу. Сучасні електронні системи (AR Book, MozaBook, Всеосвіта тощо) дозволяють за допомогою онлайн конструкторів створювати уроки та матеріали, які можна використовувати під час різних форматах навчання. Гейміфікація навчання сприятиме підвищенню інтересу та мотивації учнів до навчання.

Важливою складовою освітнього середовища є людський капітал. Освітнім управлінцям варто звертати увагу та сприяти підвищенню фахової майстерності педагогів, їх цифровій грамотності, а також психологічному стану, адже вони можуть перебувати у стані стресу. Практичного психолога варто залучати не тільки до роботи з дітьми, а з працівниками для навчання вміння справлятися у стресових, панічних ситуаціях, надавати допомогу постраждалим тощо.

Вважаємо, що правильно спроектоване та реалізоване освітнє середовище ЗЗСО є унікальним чинником подолання навчальних втрат, адже воно не є статичним, а може змінюватися під потреби учасників освітнього процесу, враховуючи їхні запити та проблеми. Цей напрям потребує подальшого дослідження та обґрунтування.

Список літератури

1. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
2. Закон України “Про освіту” [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
3. Warger, T., & Dobbin, G. (2009). Learning environments. Where space, technology, and culture converge. Educause Learning Initiative Paper 1.
4. Fraser, B. J., Walberg, H. J. (Eds.). (1991). Educational environments: Evaluation, antecedents and consequences. London: Pergamon. (United Kingdom).
5. Братко М.В. Управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу : теорія і практика: монографія. Кам’янець-Подільський: “Аксіома”, 2017. 424 с.

6. Остапенко Л. М. Освітнє середовище як впливовий чинник успішної самореалізації здобувача освіти / Л. М. Остапенко. // Матеріали Міжвузівської науково-практичної конференції “Формування сучасного освітнього середовища: теорія і практика” // Зб. наук. пр. / Редкол.: Н.В. Ільченко (голова) та ін. – Ірпінь, 2020. – С. 13–15.

7. Навчальні втрати в умовах війни: як учителю їх діагностувати та компенсувати [Електронний ресурс]. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://sqe.gov.ua/navchalni-vtrati-v-umovakh-viyini-yak-uchi/>.

8. Бичко Г., Терещенко В. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання, Київ: УЦОЯО, 2023. С. 31. URL: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses_Ukraine.pdf

9. Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України : методичні рекомендації / кол. автор.; за загальною редакцією О. М. Топузова; укл. М. В. Головка. – [Електронне видання]. – Київ : Педагогічна думка, 2023. – 187 с.

10. Безпека під час навчання: рекомендації щодо організації навчання укриття [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/ua/news/bezpeka-pid-chas-navchannya-rekomendaciyi-shodo-organizaciyi-ukrittya>.

УДК 37.017.4

Багдасарян С. Г.

магістрант,

Національний університет “Чернігівський колегіум”

Карпова І. Г.

канд. пед. н., доцент,

доцент кафедри соціальної роботи та

освітніх і педагогічних наук,

Національний університет “Чернігівський колегіум”

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Проблема національно-патріотичного виховання молодого покоління не є новою, але в сучасних умовах, коли Україна перебуває в стані конфлікту і захищає свою територіальну цілісність, незалежність і свободу від зовнішніх загроз, ця проблема набуває особливої актуальності. Національно-патріотичне виховання молодших школярів є результатом формування національно-патріотичної вихованості. Під цим терміном ми розуміємо інтегровану характеристику, яка відображає рівень розвитку патріотичних знань, якостей і почуттів, а також багатий словниковий запас, що стосується національно-патріотичного контексту. Це свідчить про національну свідомість особистості [1, с. 82].

Серед традиційних поширених форм патріотичного виховання молодших школярів можна виокремити такі як: бесіди, розповіді, оповідання, повідомлення, експедиції, походи, створення альбомів і газет, організація виставок, проведення турнірів, клуби народної творчості, усні журнали, години запитань і відповідей, козацькі змагання та розваги, а також народні ігри й багато інших. Характерною рисою цих форм патріотичного виховання в початкових класах є їхня виразність, яскравість і цікавість. Важливо, щоб вони базувалися на реальних прикладах із життя, були ілюстровані піснями, віршами, загадками та іншими засобами. Особливо

великий вплив на почуття та свідомість учнів мають розповіді про життя і діяльність героїв, які проживали і працювали у конкретній місцевості. За допомогою форм роботи діти отримують можливість формувати свою суспільну думку та розвивати особисті переконання щодо своєї країни та народу [2, с. 77].

Сучасні умови, зокрема, обставини воєнного стану, потребують нових підходів і методів виховання патріотизму як почуття та як ключової якості особистості. Один із таких інтерактивних методів – це впровадження загальнонаціональної хвилини мовчання, що була запроваджена Указом Президента України у березні 2022 року [3]. Ця ініціатива полягає в проведенні моменту мовчання об 9 годині 00 хвилин по всій Україні за участю засобів масової інформації. Головною метою цієї ініціативи є вшанування пам'яті громадян, що виявили громадянську відвагу, самовідданість та героїзм, полеглих в бойових діях на захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, а також мирних громадян, які стали жертвами військових злочинів і геноциду. Під час хвилини мовчання виголошуються відповідні слова вшанування та визнання. Після цього молодші школярі мають можливість обговорити події, обмінятися враженнями щодо війни, вивчити зміни, які відбулися в їхньому житті та в житті України через війну.

Організація виховних годин у форматі зустрічей, включаючи онлайн-зустрічі, з воїнами, їхніми родинами, волонтерами та постраждалими внаслідок війни, а також з внутрішньо переміщеними особами може стати цікавою і корисною формою виховної роботи. Також можна організовувати майстер-класи, в яких діти разом із волонтерами та батьками створюють сувеніри для бійців ЗСУ, плетуть маскувальні сітки та інші активності, спрямовані на формування соціальних зв'язків та розвиток відповідальності та ініціативності у дітей.

Цікавими інтерактивними формами виховної роботи з національно-патріотичного виховання є: організація флешмобів, акцій на підтримку Збройних Сил України, виставок творчих робіт, які створені молодшими школярами та їхніми батьками, а також проведення мініконцертів для біженців та воїнів та інші подібні ініціативи [4, с. 251]; спільний перегляд патріотичних мультфільмів (“Це – наше, і це – твоє”, “Микита Кожум'яка”, “Літа мої”, “Моя країна Україна”, “Книга-мандрівка. Україна”, “Знай наших”), які розповідають наймолодшим глядачам про Україну, її історію, досягнення та цінності, сприяючи творчому, патріотичному, та особистісному розвитку дітей; участь молодших школярів у різноманітних заходах у дитячих військово-патріотичних організаціях та таборах, спрямованих на виховання готовності захищати Батьківщину.

Ефективність національно-патріотичного виховання суттєво залежить від того, наскільки методи та інструменти освітнього процесу стимулюють молодших школярів до розвитку навичок самоорганізації, самоуправління та самовиховання [5, с. 170]. Показники сформованості патріотизму включають у себе прив'язаність до Батьківщини, турботу про збереження територіальної цілісності й суверенітету України, готовності захищати її інтереси, відданості загальним соціальним і державним цінностям над особистими інтересами.

Список літератури

1. Голубенко Л. В. Роль інтерактивних технологій у формуванні національної свідомості учнів початкової школи. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 8(10), 2018. С. 81-87.

2. Безлюдна Н. Особливості національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного стану. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. (2(8), 2022. С. 76–83.

3. Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України: Указ Президента України № 143/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1432022-41729>.

4. Гречка Н. М. Використання інтерактивних технологій у процесі виховання національної свідомості учнів початкової школи. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 1(83), 2018. С. 251-258.

5. Даниленко О. В. Використання інтерактивних технологій у процесі формування національної свідомості молодших школярів. Наукові записки Інституту педагогіки НАПН України. 31, 2017. С. 166-174.

Бречко О. О.

студентка 512-м групи факультету фізичного виховання та мистецтв
КЗ “Харківська гуманітарно-педагогічна академія”
Харківської обласної ради

Зворська Н. А.

науковий керівник,
викладач кафедри музично-інструментальної підготовки вчителя
КЗ “Харківська гуманітарно-педагогічна академія”
Харківської обласної ради

ДЕЯКІ АСПЕКТИ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Вивчаючи досвід шкільного музичного виховання європейських країн ми дійшли висновку, що у багатьох зарубіжних системах музичного виховання втілюється діяльно-практичний компонент засвоєння музичного мистецтва, а саме, звертається увага, насамперед, на розвиток творчих здібностей учнів, а також на формування у школярів виконавських вмінь і навичок у різних видах музичної діяльності. Такий підхід до вивчення музики у початковій школі характерний для Австралії, Англії, Угорщини, Німеччини, Норвегії, Польщі, Швеції та ін. зарубіжних країн. Окрім цього, передусім, акцент зміщується на розвиток музичної творчості у формі створення, написання музики, яка є невід’ємною складовою процесу музичного виховання та навчання у початковій школі.

Музичне виховання це процес цілеспрямованого пізнання музики, розвиток музично-естетичних смаків та музичальності людини, збагачення її музичної культури та здібностей; це процес передачі суспільно-історичного досвіду музичної діяльності новому поколінню з метою підготовки його до майбутньої роботи не лише в цій сфері, а й в інших галузях. Педагоги вважають, що для дійового музичного виховання надзвичайно важливо, щоб дитина з ранніх років могла припасти до живих джерел мистецтва, навчалася зі слова, ритму, руху творити музику. Тому вони відмовилися від використання на першому етапі композиторської музики і обрали шлях активізації музичної діяльності дітей через їх власне музикування, спонукаючи цим до імпровізації й створення власної музики.

Ціллю музичного виховання є розвиток музикальності дитини, який відбувається у процесі засвоєння дитиною суспільно - вироблених способів і дій. Це свідчить про тісний зв'язок між вихованням, навчанням та розвитком дитини і про детермінуючу роль перших двох. Музичний розвиток розглядається як якісні зміни психічних процесів, що викликаються внутрішніми закономірностями музичних переживань дитини і зовнішніми обставинами її життя і виявляється у здатності сприймати музику, займатися практичною музичною діяльністю та у сукупності музичних знань, умінь та навичок.

Серед багатьох світових сучасних систем музичного виховання заслуговує на увагу модель музичного виховання молодших школярів в Австрії, де діють популярні школи з музичним ухилом, в яких уроки музики проводяться чотири рази на тиждень. В них навчаються діти, починаючи з шести років. Характерною особливістю методики проведення уроку музики є те, що один з уроків відводиться на творчу діяльність усього класу, другий – на інструментальну гру у малих групах, третій – на хоровий спів, четвертий – на зведений урок малих груп. При цьому, на навчання до цих шкіл приймають дітей з різним розвитком музичних здібностей, без спеціального відбору і навчають їх за методикою К. Орфа.

У сучасній вітчизняній методиці музичного виховання ведуться постійні пошуки нових шляхів, методів і засобів впливу музичного мистецтва на особистість молодшого школяра. Найбільш цікавим, на нашу думку, є система музичного виховання, що пов'язана з оздоровленням дітей. Це насамперед, досвід роботи Вальфдорських шкіл, у яких заслуговує на вивчення і впровадження так званий “ритмічний початок” процесу навчання, а також використання методів евритмії – злиття музики і руху. Дану систему розробив на початку ХХ ст. німецький філософ, педагог Р. Штейнер. У перекладі з грецької евритмія означає злагодженість, ритмічність – це мистецтво руху, яке надає зриму образну форму звучанню мови і музики.

У Вальфдорських школах у молодших класах на ритміку у супроводі музики відводиться 30 хвилин. Ця ритмічна частина поєднує спів дітей хором під акомпанемент сопілки та дзвіночків, декламацію віршів хором, приплескування і притоптування. Педагоги звертають увагу, перш за все, на вольові зусилля школярів, які виникають під час виконання усіх перелічених дій усіма учнями класу.

Цікавою є система музичного виховання учнів 1-4 класів у Фінляндії, де школярі поряд з іншими предметами, починаючи з 1-го класу, вивчають музику, а з 4-го класу вводяться додаткові предмети, серед яких є хоровий спів і гра на музичних інструментах.

Слід зазначити, що гра на музичних інструментах обов'язкова для всіх і протягом навчання учні випробовують свої вміння і навички на всіх існуючих музичних інструментах.

Окремо заслуговує на увагу вивчення система музичного виховання дітей молодшого шкільного віку в Італії, суть якої полягає в розвитку дитини як музикальної особистості, що володіє комплексом музичних здібностей, здатна насолоджуватися музикою, творити її, виявляти і розвивати свої творчі нахили завдяки музиці. Так, відповідно до публікацій Дж. Тафурі в Італії, в музичному вихованні школярів, звертається увага на три ключові поняття: виховання, освіта, навчання; причому виховання і освіта розглядаються як формування системи цінностей педагогом або батьками, становлення особистості засобами музичного

мистецтва, а навчання або підготовка – це насамперед, здобуття знань, умінь, навичок з музики засобами музики.

Цікавою є система музичного виховання учнів 1-4 класів у Фінляндії, де школярі поряд з іншими предметами, починаючи з 1-го класу, вивчають музику, а з 4-го класу вводяться додаткові предмети, серед яких є хоровий спів і гра на музичних інструментах.

Музичне виховання це процес цілеспрямованого пізнання музики, розвиток музично-естетичних смаків та музикальності людини, збагачення її музичної культури та здібностей; це процес передачі суспільно-історичного досвіду музичної діяльності новому поколінню з метою підготовки його до майбутньої роботи не лише в цій сфері, а й в інших галузях. Це пояснюється тим, що засвоєння способів музично - естетичної діяльності всебічно збагачує особистість дитини. У процесі передачі музичного досвіду застосовується система цілеспрямованих і організованих впливів. Їхнє призначення подвійне: дати знання, озброїти способами дій і вплинути на формування особистості дитини. Головною метою музичного виховання школярів є формування музичної культури як важливої й невід'ємної частини духовної культури. Розвиток музикальності є неодмінною умовою формування музичної культури дітей. Завданням музичного виховання є розвиток музикальності дитини, який відбувається у процесі засвоєння дитиною суспільно - вироблених способів і дій.

Таким чином, розглядаючи головні аспекти музичного виховання молодших школярів у сучасному світі, а також досвід зарубіжних педагогів, музикантів можемо підсумувати, що: особливість сучасних зарубіжних педагогічних концепцій та методик музичного виховання молодших школярів, полягає в акцентуванні уваги на музичне виховання, в основі якого лежить принцип колективного музикування; вивчення досвіду провідних педагогів, музикантів сучасності дозволяє повноцінно сприймати і вирішувати питання музичного виховання дітей молодшого шкільного віку, збагачувати їх знаннями, інноваційними досягненнями; ознайомлюючись з системами музичного виховання молодших школярів у світі, вітчизняні педагоги мають можливість використати у своїй практичній діяльності найбільш прогресивні і сучасні ідеї щодо розвитку музичних здібностей, музичної культури, художнього смаку учнів молодшого шкільного віку.

УДК 347.7:7.012]:37.018.4-022.332

Бровченко А. І.

к.п.н., доцент,

доцент кафедри дизайну,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ДИЗАЙН-ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Дизайн стає все важливішим фактором у вирішенні проблем життєдіяльності людини. Він швидко розвивається і проникає у всі сфери нашого життя. Дизайн вже сприймається як всеохоплююче проектування.

Дослідження провідними теоретиками та практиками сучасного стану та перспектив розвитку дизайн-освіти в Україні вказують на потребу суттєвої модернізації системи вітчизняної дизайн-освіти. Крім того, потребує прискореного розвитку вся сфера проектної культури суспільства.

Одним із напрямків приведення існуючої системи української дизайн-освіти у відповідність новим соціально-економічним умовам, вбачаємо в її модернізації до національної системи неперервної дизайн-освіти, яка починається від дитячого садочка і проходить протягом усього життя людини. Завершальною її ланкою має бути підсистема освіти дорослих, яка відіграватиме роль системоутворюючого компонента складної системи неперервної дизайн-освіти, і як складова освіти впродовж життя. Йдеться про розвиток гнучкої системи безперервної освіти дорослих, що реагує на сучасні виклики суспільства загалом і запити конкретних верств населення зокрема [1].

Існуюча система освіти дорослих, вже має діючу структуру, яка потребує деяких корегувань. Відповідно до новітнього методу об'єктно зорієнтованого проектування, який спрямований на розробку складних систем, запропонованого Г.Буч, визначається необхідність розвитку складної системи із простої: “складна система, розроблена від початку до кінця на папері, ніколи не працює, і не можна примусити її запрацювати. Ви повинні починати з працюючої простої системи” [3]. В Україні плідно працює Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна. В усіх регіонах створено центри освіти для різних категорій дорослих. Вони функціонують як самостійні інституції, а також як підрозділи загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладів, бібліотек, музеїв та ін. Окремі центри діють при місцевих громадах, або, власне, і є громадськими організаціями. Навчання дорослих у Центрах характерні широкий спектр навчальних пропозицій, різноманітність тематики, форм навчальних заходів. Воно спрямоване на неформальне набуття компетенцій, уможлиблює взаємодію та співпрацю з іншими навчально-культурними інституціями для молоді та дорослих. Традиційно навчальну діяльність у Центрах орієнтовано на певний контингент учнів – цільову групу – групу людей з порівняно спільними соціально-демографічними рисами (вік, стать, певна життєва ситуація). [2].

Верховна Рада України 12 січня 2023 р. прийняла за основу проект Закону “Про освіту дорослих” (реєстр. №7039). Цим актом вперше в історії незалежної України передбачається законодавчо унормувати розвиток освіти дорослих. Він передбачає урізноманітнення форм діяльності у сфері освіти дорослих, широкого залучення громадянського суспільства, конкуренції освітніх програм, якості освітніх послуг, визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти.

Така система зможе швидко реагувати на суспільні і економічні потреби регіонів країни в перепідготовці і підготовці дизайнерів з затребуваними компетентностями за рахунок розподілу відповідальності і повноважень учасників процесу. В ній закладаються інституційні основи співробітництва між державою, органами місцевого самоврядування та провайдерами освіти дорослих, а також передбачаються елементи саморегулювання, зокрема розширюються повноваження місцевих органів влади у формуванні і реалізації регіональної освітньої політики відповідно до потреб громад. Місцева влада зможе організувати центри освіти дорослих (деякі громади вже це роблять), надавати позашкільну освіту для осіб старших 14 років. В цьому сенсі, громадська дизайн-освіта для дітей така ж важлива як і для дорослих. Відповідно до потреб ринку формуватимуться пропозиції по дизайн-освіті та проводитиметься відповідна профорієнтаційна робота. В цій підсистемі, послуги дизайн-освіти для дорослих зможуть надавати будь які юридичні особи та заклади вищої і професійної освіти. Це

сприятиме збільшення конкуренції послуг в дизайн-освіті та змушуватиме заклади дизайн-освіти всіх рівнів і форм власності коригувати свої освітні та робочі програми до потреб ринку праці та вимог суспільства. Центри освіти дорослих будуть сприяти налагодженні контактів між надавачами освітніх послуг і роботодавцями для оптимального забезпечення навчального процесу базами практик. Такими чином, підсистема освіти дорослих відіграватиме ефективну системоутворюючу і гармонізуючу роль в національній системі неперервної дизайн-освіти.

Список літератури

1. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), О. М. Топузов (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. – 384 с. (Дозо-річчя незалежності України). DOI: <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>
2. Аніщенко О., Лук'янова Л., Прийма С. Неформальна освіта дорослих – освітній тренд XXI століття. *Рідна школа*. 2017. № 11-12. С. 3-8. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://lib.iitta.gov.ua/710422/1/Anishchenko%2C%20Lukianova%2C%20Pryima%20_%20Nonformal%20education%20of%20adults.pdf (дата звернення 20.11.23).
3. Grady Booch Robert A. Maksimchuk Michael W. Engle Bobbi J. Young, Ph.D. Jim Conallen Kelli A. Houston. Object-Oriented Analysis and Design with Applications – 3rd ed. Addison-Wesley. 2007. 677 P. URL: <https://zjnu2017.github.io/OOAD/reading/Object.Oriented.Analysis.and.Design.with.Applications.3rd.Edition.by.Booch.pdf> (date of application:15.10.2023).

УДК 376

Васкова Т. М.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
ННІ психології та соціальної роботи
Національний університет “Чернігівський колегіум”
імені Т. Г. Шевченка

АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНІ ЗАСОБИ У КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Арт-терапія – це метод психологічної корекції, заснований на використанні мистецтва як символічної діяльності за одночасної активації креативних процесів. Наразі визначається величезний спектр різноманітних форм, видів, засобів арт-терапії.

Перші спроби використання арт-терапевтичних засобів робилися ще в XIX ст. У психоаналізі (З. Фрейд, К. Юнг) та психотерапевтичній практиці арт-терапія була одним із методів впливу, адже за допомогою художньої творчості психічнохворі висловлювали приховані переживання.

Основними функціями арт-терапії є: катарсистична (очищаюча, що звільняє від негативних станів); регулятивна (зняття нервово-психічної напруги, регуляція психосоматичних процесів, моделювання позитивного психоемоційного стану); комунікативно-рефлексивна (забезпечення корекції порушень спілкування, формування адекватної міжособистісної поведінки, самооцінки).

Використання арт-терапії у корекційно-розвитковій роботі з дітьми з особливими освітніми потребами:

- налаштовує на позитивний емоційний фон у групах;
- налагоджує комунікативний процес з однолітками;
- сприяє подоланню мовних бар'єрів;
- допомагає звернутися до актуальних проблем, які важко вербалізувати;
- дозволяє вчитися виражати почуття;
- допомагає в соціальній адаптації;
- демонструє позитивний ефект у корекції різних порушень особистісного розвитку людини.

Арт-терапія особливо важлива для осіб з особливими освітніми потребами, які через фізичні або психічні особливості свого стану найчастіше соціально дезадаптовані, обмежені в соціальних контактах. Творчий досвід, усвідомлення себе, розвиток нових навичок та умінь дозволяють цим людям більш активно та самостійно брати участь у житті суспільства, розширюють діапазон їхнього соціального та професійного вибору. Творча діяльність відіграє важливу роль у розвитку уваги, інтуїції, неусвідомлюваних компонентів розумової активності, а також потреб особистості у самоактуалізації, розкритті та розширенні своїх творчих можливостей [1].

Дефіцит спілкування, характерний для більшості людей з порушеннями психофізичного розвитку, призводить до тяжких наслідків у психосоціальному розвитку. Дефіцит уваги, обмеження у процесі комунікації часто призводять до агресивної та асоціальної поведінки як способу компенсації нестачі визнання та розуміння з боку суспільства. Можливості арт-терапії дозволяють вирішити такі важливі завдання, як формування саморегуляції та контролю за власною поведінкою, уміння стримувати афективні прояви, а також профілактика агресивних дій та підвищеної конфліктності, соціокультурний та пізнавальний розвиток особи з особливими освітніми потребами.

Головною метою арт-терапевтичної діяльності є досягнення позитивних змін у психологічній та соціальній сфері осіб з порушеннями розвитку. Арт-терапія сприяє зняттю напруги, пробудженню внутрішніх життєвих сил, активізує внутрішні особистісні ресурси, сприяє соціальній адаптації, формуванню навичок міжособистісної взаємодії. Творчість компенсує втрачені можливості людей, пробуджує життєву активність, допомагає налагодити внутрішню гармонію при спілкуванні із самим собою та загалом сприяє нормалізації життя.

В арт-терапевтичній роботі з особами з особливими освітніми потребами необхідно враховувати:

- стійкий характер порушень при хронічних захворюваннях, що обумовлює тривалу роботу з клієнтом та низьку ймовірність досягнення видимих “корекційно-розвиткових” результатів;
- зниження когнітивних можливостей осіб з інвалідністю та певний ступінь емоційно-вольових порушень, що передбачає допустимість нерегулярних відвідувань арт-терапевтичних сесій, низький ступінь залучення до роботи, необхідність жорсткої директивності;
- відносно значний ступінь порушення комунікативних можливостей означеної категорії осіб, що ускладнює встановлення з ними досить стійкого психотерапевтичного контакту та нерідко робить проблематичною їх участь у деяких формах групової арт-терапії [2].

Таким чином, процес соціалізації та соціальної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами буде більш ефективним за умови застосування різних арт-терапевтичних методів та засобів.

Список літератури

1. Садова І. І. Арт-терапія як сучасний метод у системі соціальної роботи педагога з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2012. Вип. 3. С. 197–205.
2. Базилевська О. О. Образотворча діяльність учнів з особливими освітніми потребами як засіб соціокультурного інтегрування. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2015. Вип. 44. С. 136–140.

УДК 378.14

Герасимчук Г. А.

к.т.н., доцент кафедри цифрових освітніх технологій,

Панасюк О. О.

здобувач гр. ПОм-11

Герасимчук А. О.

здобувач гр. КНм-11

Луцький національний технічний університет

НЕЙРОННІ МЕРЕЖІ, ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

У сучасному світі, який не стоїть на місці та постійно змінюється, педагогу дуже важливо йти в ногу з часом. Нейронні мережі, які вже присутні майже в усіх аспектах нашого життя, можуть стати потужним інструментом в освітньому процесі.

Для початку обмежимо загальне поняття “нейронна мережа”. Нейронна мережа – це метод штучного інтелекту, який вчить комп'ютери обробляти дані таким же способом, як і людський мозок.[1] Важливо розуміти, що нейронні мережі допомагають приймати розумні рішення з обмеженою участю людини, але ніяк без повної її відсутності. Тому найефективніше їх використання, як додаткового інструменту в підготовці до освітньої діяльності та в самому навчальному процесі.

Гострою проблемою є відсутність в достатній кількості україномовних матеріалів, особливо при вивченні сучасних тем та технологій. Безліч науково-популярних відео зазвичай англійськомовні і не в усіх є можливість в повному обсязі сприймати їх в оригінальному озвученні. Для переозвучування таких відео, а також для озвучування машиннописного тексту можна використати сервіс “Elevenlabs”, який працює з понад 30 мовами. Це дає доступ до більшої кількості матеріалів, які можна використати, як для своєї професійної підготовки, так і для демонстрації вже готових матеріалів. Синтез мови додасть варіативності навчальним матеріалам, в умовах, коли немає можливості провести класичне заняття. Це дозволить врахувати особливості сприймання інформації, адже у когось краще розвинута слухова пам'ять.

Можна виділити цілу категорію сервісів, які використовують нейронні мережі, для роботи з текстом. Вони надають доступ до наступних функцій:

1. Генерування текстів різної складності та об'єму
2. Оптимізація вже готових текстів
3. виправлення граматичних помилок на декількох мовах
4. Переписування текстів у різних стилях
5. Розширення або скорочення об'єму тексту

6. Генерування назв за ключовими словами
7. Перевірка унікальності
8. Збагачення тексту цитатами

Для кращого сприймання навчального матеріалу необхідно використовувати наочні засоби навчання. Найпоширенішим з них є презентація. На її створення йде немало часу, тому для оптимізації цього процесу є можливість використати сервіс на основі штучного інтелекту – “Tome”. Він дозволяє створити шаблон презентації з уже готовими блоками та зображеннями, які вам необхідно тільки доповнити. Tome це комбінація двох механізмів: ChatGPT і DALL-E 2. За допомогою першого програма генерує тексти, а за допомогою другого малює зображення. Принцип доволі простий та типовий, користувач формує текстові підказки, які максимально точно описують запит, побажання, тематику та вміст презентації. Дотримуючись підказок, Tome створює близько восьми слайдів із відповідними зображеннями та текстами [2]. На цьому функціонал не закінчується. Платформа надає багато готових шаблонів та генерувати заголовки, підзаголовки та сюжетні лінії для презентацій.

Доповненням до попереднього сервісу є фоторедактор “AI.Image Enlarger”. Цей онлайн-редактор дозволяє покращувати якість зображень, збільшувати роздільну здатність, прибирати шуми та непотрібний фон. Це дозволить покращити якість зображень та ілюстрацій і підвищити ефективність наочного матеріалу.

Чудовим додатком, для самоперевірки здобувачів освіти або підготовки тестів для перевірки засвоєного матеріалу є “Exam Cram”. Він перетворює навчальні матеріали на інформаційні картки та тести. Алгоритм аналізує матеріал (лекцію, уривок з підручника) та визначає ключові поняття з них. Тоді на їхній основі формулює відповідні запитання.[3]

Для професійного розвитку педагог повинен опрацьовувати наукову літературу та бути знайомим з передовим педагогічним досвідом. Для полегшення цього процесу також можна використовувати нейронну мережу, яка представлена платформою “Consensus”. Вона представляє собою велику наукову базу. Фактично, штучний інтелект самостійно буде опрацьовувати наукові статті та дослідження і знаходити необхідну для вас інформацію.

Такий широкий функціонал нейронних мереж, які зараз є у вільному доступі, збереже багато часу під час підготовки до своєї професійної діяльності. Допоможе покращити якість підготовленого вами навчального матеріалу, збільшити його цікавість та інтерактивність, головне пам’ятати, що це лише інструмент в умілих руках педагога, який не виконає замість нього роботу повністю та не замінить його.

Список літератури

1. Найцікавіші нейромережі відкритого доступу. Повний список [Електронний ресурс] / kaniv.net – 2023. – Режим доступу: <https://www.kaniv.net/news.php?p=104975>
2. Комаров Є. Tome AI – штучний інтелект для створення презентацій [Електронний ресурс] / Комаров Єгор // CASES. – 2023. – Режим доступу: <https://cases.media/article/tome-ai-shtuchnii-intelekt-dlya-stvorenniya-prezentacii>
3. Приручити ChatGPT: створюємо правильний запит та використовуємо на уроках [Електронний ресурс] / Знайшов. – 2023. – Режим доступу: https://znayshov.com/News/Details/pryruchyty_chatgpt_stvoriuiemo_pravylnyi_zapyt_ta_vykorystovuiemo_na_urokakh

УДК 378.14

Герасимчук Г. А.

к.т.н., доцент кафедри цифрових освітніх технологій,

Зубакіна А. С.

здобувач гр. ПОм-11

Фрончко К. А.

здобувач гр. ПОм-11

Луцький національний технічний університет

ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ ДЛЯ НАВЧАННЯ ТА САМОРОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

У сучасному світі стає все більш поширеним використання мобільних додатків та платформ для професійного розвитку та навчання. Такі зміни цілком обумовлені, всі прагнуть до зручності і мобільності у всіх сферах життя. З появою комунікаторів і планшетів, вже немає необхідності брати з собою ноутбуки та інші пристрої в дорогу, в відрядження, на зустрічі і для інших цілей [1].

Сучасні смартфони мають потужний процесор, швидку оперативну та велику пам'ять, розширений функціонал, камеру, що може фіксувати достатньо чіткі зображення. Цей пристрій може виконувати багато функцій: сьогодні його використовують для спілкування, обміну інформацією та документами, різноманітними файлами, для пошуку інформації, відео- та фотофіксації різних заходів, самостійних робіт, для прослуховування музичних файлів або перегляду відеофайлів, для зберігання потрібної інформації, роботи з додатками, тощо [3].

Саме за допомогою цих можливостей сучасних телефонів, можна підвищити рівень знань і вмотивувати здобувачів освіти до навчання.

Дослідженням проблеми використання мобільних додатків для навчання активно займалися такі науковці та освітяни, як: В.Ю.Биков, В.П.Вембер, В.Верлань, А.М.Гуржій, М.І.Жалдак, В.Г. Кремень, Н.В.Морзе, О.М. Спирінта. Вони вивчають ефективність використання мобільних додатків у навчальному процесі, їх вплив на розвиток здобувачів освіти, а також способи оптимізації цього процесу.

Мобільне навчання (M-learning) передбачає наявність системи дистанційного навчання, яка містить підсистему доступу до локального та віддаленого контенту. У такому навчанні з'являється багато можливостей: голосовий супровід, SMS-повідомлення, графічні та відео ілюстрації як мультимедійний супровід навчання, завантажувальні програми як новий навчальний простір, вбудовані в техгічні засоби браузері мобільного Інтернету [2].

Навчання через мобільний пристрій робить навчання дійсно індивідуальним. Учні мають можливість вибору змісту навчання з урахуванням їх інтересів, в результаті чого мобільне навчання орієнтоване на учня. Гнучкість та негайний доступ до інформації, необхідної для конкретної роботи, дозволяє за допомогою мобільних пристроїв підвищити продуктивність праці людини; самостійне навчання і негайне надання контенту за запитом є характерними рисами.

При використанні мобільних технологій на уроках слід враховувати якість навчальних мобільних програм. Вони повинні відповідати таким вимогам: бути цікавими і доступними для дітей; викликати у них позитивні емоції; будити їх увагу та фантазію; формувати алгоритмічне, логічне мислення;

розвивати творчі здібності; вчити працювати з інформацією; відповідати віковим особливостям дітей; дотримуватися санітарно-гігієнічних вимог.

Одними із найпопулярніших мобільних додатків для навчання та саморозвитку є:

1. Для вивчення англійської мови:

— Duolingo (Це популярний додаток для вивчення мов, включаючи англійську. Він пропонує короткі уроки з вправами на вимову, читання, письмо та слухання);

— BBC Learning English (Додаток від BBC містить відео, аудіо та статті для вивчення англійської мови на різних рівнях складності).

2. Для вивчення математики:

— Photomath - дозволяє користувачам розв'язувати математичні завдання, скануючи їх за допомогою камери смартфона. Також він показує кроки розв'язку, що допомагає зрозуміти процес.

— GeoGebra - це потужний інструмент для вивчення математики, який включає в себе динамічні геометричні конструкції, алгебру, таблиці, графіки та інші математичні об'єкти.

3. Для вивчення інформатики:

— Powtoon – це програма для створення інтерактивних анімаційних відео та презентацій.

— Code.org - це освітня платформа, яка спрямована на популяризацію комп'ютерної науки серед дітей та молоді. Вона пропонує безкоштовні навчальні ресурси, інтерактивні уроки та програми для вивчення програмування та комп'ютерної науки [4].

Стрімкий розвиток сучасного інформаційного суспільства вимагає значних змін і модернізації системи освіти в Україні. Одним із шляхів покращення якості процесу навчання, активізації пізнавального інтересу і мотивації до навчання є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій електронного, дистанційного та мобільного навчання. Дорослим здається, що деякі діти можуть цілком впоратися із багатозадачністю, а використання смартфонів майже завжди виступає як відволікаючий фактор, однак можемо затвердити, що гаджети можна використовувати з користю.

Список літератури

1. Блажко, Л. М., Рассоха, І. В., Рендюк, С. П. Використання мобільних додатків у процесі навчання вищої математики студентів технічних університетів. Імідж сучасного педагога, 2023, с. 42–46. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-6\(195\)-42-46](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-6(195)-42-46)

2. Горбатюк Р., Тулашвілі Ю. Мобільне навчання як нова технологія вищої освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* - 2013. - Вип. 27. - С. 31-34. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2013_27_10

3. Кривонос, О. М., О. Д. Котенко. Використання цифрових технологій в освітньому процесі. “Наука і техніка сьогодні” - 2023. Вип. 1 (15) – С. 161-176.

4. Мінтій І.С. Мобільно орієнтоване середовище навчання студентів природничо-математичних спеціальностей педагогічних вищих навчальних закладів. *Актуальні питання сучасної інформатики: тези доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю “Сучасні інформаційні технології в освіті та науці”, присвяченої 10-ій річниці функціонування Інтернет-порталу E-OLYMP.* - Житомир: ОО Євенок, 2017. - Випуск 5 - С. 142-143.

УДК 378

Денічева О.

кандидат педагогічних наук, доцент

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВИТИ УКРАЇНИ

Соціально-економічний розвиток українського суспільства скеровує шляхи реформування системи вищої освіти на впровадження перспективних технологій задля професійного становлення особистості. Вибір підходів до стратегії модернізації змісту вищої освіти зумовлюється певними чинниками (соціальними, економічними, політичними), які спрямовують процеси модернізації на комплексне використання методів підготовки конкурентоспроможних фахівців у ЗВО. Важливою складовою реформування системи освіти вважається оновлення змісту дисциплін, навчальних та робочих програм з метою професійного розвитку студентів та навчання їх правильно аналізувати інформаційний контент. Використання інноваційних технологій навчання, методів організації навчально-виховного процесу в ЗВО також здійснює вплив на модернізацію змісту програм освітніх компонент, що сприяє кращій адаптації особистості у новому соціальному просторі.

Підкреслимо, що імплементація інноваційних технологій у навчально-виховний процес ЗВО спрямована на формування практичних вмінь та навичок необхідних для самореалізації особистості на всіх етапах її фахового становлення. Інноваційні технології розглядаємо як певний комплекс систематизованих прийомів та засобів, скерованих на практичну реалізацію поставлених педагогічних цілей та результати навчання [1].

Освітні реформи здійснюються за певними напрямками: нова українська школа, професійна освіта, освіта дорослих, розвиток науки в країні. Введення реформ за кожним напрямом є складним планомірним процесом націленим на оновлення існуючої моделі, вдосконалення організації навчально-виховного процесу, підбір педагогічних та філософських концепцій розвитку особистості, перепрофілювання закладів освіти, зміни у фінансуванні [2].

Зазначимо, що трансформації в системі вищої освіти здійснюються згідно з сучасними вимогами ринку праці, що призводить до покращення системи професійної підготовки студентів: скасовуються обмеження для здобуття освіти різним віковим групам, надаються умови для реалізації творчого потенціалу молоді в українському суспільстві, забезпечується академічна доброчесність. Увага також акцентується на модернізації змісту освітніх програм. Основною метою є збалансоване поєднання теорії і практики, що надає можливості для формування вмінь та навичок необхідних для конкурентоспроможності, розвитку професійних компетентностей, здатності співпрацювати.

У Концепції реалізації державної політики у сфері професійної освіти “Сучасна професійна (професійно-технічна освіта)” на період до 2027 року йдеться про основні проблеми та завдання реформування, а також шляхи подолання кризових ситуацій. Проведення реформи зумовлено низкою причин: оплата праці, низька мотивація, соціальний статус науково-педагогічних працівників, відсутність узгодженості між вимогами ринку праці, змісту освітніх програм і потребами людей. У концепції пропонується поетапне забезпечення виконання поставлених завдань: вирішення проблем фінансування, модернізація структури професійної освіти, розробка нових освітніх програм, впровадження нових стандартів професійної

освіти, удосконалення нормативно-правової бази, залучення іноземних спеціалістів тощо [3].

Істотного значення набуває використання особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів під час трансформації змісту освіти. Особистісно орієнтований підхід передбачає розвиток індивідуального потенціалу студента, його фахових якостей у сприятливих для прояву творчих здібностей умовах. Впровадження компетентнісного підходу у ЗВО скеровується на формування певних професійних знань, які студент зможе комплексно використовувати у майбутній професійній діяльності.

Таким чином, реформування системи вищої освіти з метою трансформації її змісту, уможливить інноваційність та доступність освітнього простору. Проведення реформ сприятиме модернізації існуючої моделі професійної (професійно-технічної) освіти, самореалізації здобувачів освіти та реалізації їх професійних якостей у суспільстві.

Список літератури

1. Інноваційні технології навчання: Навч.посібн. для студ. Вищих технічних навчальних закладів/за ред.Бахтіярова Х.Ш. Київ. 2017. 172 с.
2. Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти “Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта” на період до 2027 року. Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-p#Text>
3. Реформа освіти та науки. Режим доступу: URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti>

УДК 374.015.31:316.444

Дудко Я. В.

к.пед.н., доцент,

доцент кафедри педагогіки і педагогічної майстерності,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ІНТЕРКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Зміна сучасної парадигми освіти, культури, орієнтація запитів суспільства на інтеркультурне виховання дітей в наш час, рівний доступ до отримання позашкільної освіти дітей є безпосередніми причинами, що актуалізували питання розвитку закладів позашкільної освіти як безпосередніх інтеркультурних осередків виховання майбутнього української нації. Учитель в інтеркультурному вихованні дітей в закладах позашкільної освіти провідну важливу роль у формуванні та розвитку інтеркультурної компетентності учнів.

Інтеркультурного виховання дітей у закладах позашкільної освіти передбачене українським законодавством і регулюється відповідними документами: Законом України “Про освіту” від 05.09.2017 р. № 2145–VIII [1], Законом України “Про позашкільну освіту” від 22.05.2021р. № 1841–III [2], Національною доктриною розвитку освіти від 17.04.2002р. № 347/2002 [3], Положенням про позашкільний навчальний заклад від 12.05.2022р. № 433–2001–п [4] та ін.

Мета статті – визначити пріоритетні напрямки забезпечення організаційно-педагогічних умов інтеркультурного виховання дітей у закладах позашкільної освіти.

Інтеркультурне виховання дітей в закладах позашкільної освіти базується на розумінні та промовлянні різноманітності культур, сприяє формуванню толерантного та відкритого ставлення до представників інших культур, а також розвиває міжкультурні комунікативні навички. Результати аналізу наукової літератури дозволили визначити особливості організації інтеркультурного виховання дітей у закладах позашкільної освіти: розвиток міжкультурної толерантності, створення умов для міжкультурного спілкування дітей, вивчення традицій і культури різних народів світу, організація міжнародних проектів і обмінів, створення інтеркультурних клубів і груп у закладі позашкільної освіти.

Аналіз наукової літератури, нормативно-правових документів та результати констатувального етапу експерименту, що відбувався упродовж 2022–2023 рр. на базі закладів позашкільної освіти Київської області, дозволили визначити організаційно-педагогічні умови інтеркультурного виховання дітей у закладах позашкільної освіти: урахування інтеркультурного підходу під час організації процесу виховання дітей у закладах позашкільної освіти, організація інтеркультурних заходів та обмінів, створення толерантного та відкритого інтеркультурного середовища, підготовка та інтеркультурна компетентність педагогічних працівників закладу позашкільної освіти, партнерство з батьками та громадою з метою створення позитивного та сприйнятливого інтеркультурного середовища для дітей.

Організаційно-педагогічні умови інтеркультурного виховання дітей у позашкільних установах відіграють ключову роль у формуванні толерантності, розуміння та поваги до різноманітності культур, що сприяє створенню гармонійного суспільства та майбутньому успіху дітей. З'ясовано, що до пріоритетних напрямків забезпечення організаційно-педагогічних умов інтеркультурного виховання дітей у закладах позашкільної освіти належать: впровадження програм інтеркультурного виховання дітей; створення соціально-психологічного комфорту в колективі вихованців у процесі інтеркультурного виховання; партнерство з культурними організаціями з інших країн; організація інтеркультурних обмінів; створення сприятливого психологічного мікроклімату серед дітей різних культур та ідентичностей; врахування мовних аспектів (культурних норм спілкування) під час організації інтеркультурного виховання; оцінювання та відстеження ефективності інтеркультурного виховання за допомогою різноманітних методів та інструментів; залучення інтеркультурних співробітників; участь батьків до процесу інтеркультурного виховання дітей; партнерство з громадою щодо створення інтеркультурного середовища для дітей.

Висновки. Визначено пріоритетні напрямки забезпечення організаційно-педагогічних умов інтеркультурного виховання дітей у закладах позашкільної освіти.

Список літератури

1. Закон України “Про освіту” від 05.09.2017 р. № 2145–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 25.11.2023).
2. Закон України “Про позашкільну освіту” від 22.05.2021р. № 1841–III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14> (дата звернення: 24.11.2023).
3. Кодекси законів про працю України від 27.01.2023 р. № 322–08. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 24.11.2023).
4. Положення про позашкільний навчальний заклад від 12.05.2022 р. № 433–2001–п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/433-2001-п>. (дата звернення: 25.11.2023).

УДК 373.2.015.31:796

Калічак Ю. Л.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти,

Сенчишин Р. Р.

магістрантка факультету історії, педагогіки та психології
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ РУХЛИВІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Народні рухливі ігри і забави українців займають особливе місце у системі засобів фізичного виховання дітей дошкільного віку, адже є дієвим інструментом гармонійного розвитку фізично здорової та духовно багаті особистості. Ігри здійснюють відчутний вплив на формування особистості дошкільника, котрий досліджують учені з різних галузей науки: мистецтвознавства, філософії, педагогіки, психології тощо. Існує велика кількість різних концепцій ігрової діяльності, проте більшість дослідників погоджується із твердженням, гра є “найдивовижнішим явищем культури, що пов’язане з духовним піднесенням і хвилюванням дітей” [10, с. 41].

У сучасній теорії й практиці дошкільної освіти доволі розповсюдженим є оптимальне поєднання різноманітних форм, методів та засобів едукації, що дозволяє результативно розв’язувати завдання нині чинних програм. З огляду на це чи не найважливішим засобом фізичного виховання дітей дошкільного віку вважаються рухливі ігри, в процесі котрих комплексно виховують фізичні й емоційно-вольові якості дошкільників, а також успішно формують рухові вміння та навички.

У дошкільному дитинстві ігрова діяльність вважається провідною, що пояснюється такими фактами:

- перші шість років життя дитина віддає перевагу рольовій грі в порівнянні з іншими видами діяльності;
- гра спонукає дошкільника до участі в інших видах діяльності (праця, комунікація, навчання тощо);
- упродовж гри зароджуються та розвивається практично більшість основних вікових новоутворень особистості [5, с. 28].

Завдання і зміст ігрової діяльності дітей дошкільного віку визначено Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні та чинними програмами едукації дошкільників. Здавна народна педагогіка вважала піклування про здоров’я та фізичний розвиток дітей першочерговими завданнями виховання найменших. Свідчення цьому знаходимо у скарбниці українського фольклору: “Нема щастя без здоров’я”, “Здоровому все здорово” тощо [1, с. 121].

Відтак від самого народження дитини батьки безальтернативно піклувалися про її здоров’я й готовність до праці. Реальні життєві обставини й об’єктивні потреби диктували пріоритетність фізичного розвитку дитини загалом, адже численні повсякденні фізичні зусилля визначали основу діяльності людини впродовж віків. У народі особливо цінувалися фізична сила й витривалість, наполегливість і спритність. Такі риси батьки намагалися виховати у своїх дітей змалку. Також очевидним був факт, що фізичне виховання неможливо відокремити від інших чинників формування особистості.

Українська народна педагогіка створила струнку систему педагогічних засобів фізичного виховання, котра відображає національний характер нашого народу.

Трансформація народних рухливих ігор та розмаїття способів їх організації в освітньому процесі, що використовуються здавна, а також створені не так давно створили певні ігрові традиції. Серед значної кількості різноманітних рухливих ігор, котрі використовуються у роботі з дітьми дошкільного віку, виокремлюють народні ігри.

Народні рухливі ігри діляють на: спонтанні ігри, що виникли стихійно чи внаслідок наслідування дій дорослих; розважальні – з усталеними правилами.

Упродовж віків народ створював ігри, котрі сприяють розвитку фізичних якостей дітей і вольових рис – самостійності, рішучості, організованості, кмітливості, чесності, доброзичливості тощо. Народні рухливі ігри розширюють уявленнь дітей про навколишній світ, забезпечують естетичну насолоду внаслідок виконання рухових дій, котрі поєднані з примовками, приспівками, уможливають закріплення рухових навичок та формування основних локомоцій.

Українські народні рухливі ігри поєднують сезонно-обрядові ігри, побутові народні ігри, ігри-ловітки (“Квач”, “Латка”, “Піжмурки”), ігри-забави та ігри-атракціони. До нашого часу дійшло чимало ігор, котрі формують у дітей позитивні морально-вольові риси. Їх застосовують на заняттях і поза ними задля забезпечення емоційності й гармонійного фізичного та духовного розвитку, зміцнення здоров’я дошкільників.

Народна рухлива гра передбачає зміст, форму та методичні особливості. До її змісту належить сюжет, правила й рухові дії в грі та їх спрямованість на досягнення мети. Форма рухливої гри регламентує організацію дій, широкий вибір способів досягнення поставленої мети, й зумовлена її змістом. Зазвичай в освітньому процесі ЗДО українські народні рухливі ігри використовуються як засіб фізичного виховання, однак їх “розвивально-виховний потенціал значно ширший. В культурологічних дослідженнях рухливі ігри визнано суттєвим елементом української національної культури. Аналіз народних рухливих ігор, поширених і нині серед дітей шкільного віку, засвідчує, що їхні корені можна знайти ще в стародавніх фольклорних обрядах, церемоніях і ритуалах. Найчастіше вони спираються на фольклорні образи вовка, ведмедика, зайчика, котика, кози та інших тварин, які є знаковими для української культури й традиційно відтворювались у різноманітних обрядах та ритуалах, нарешті виділившись як дитячі рухливі ігри” [4, с. 311].

Неабияку роль, на наш погляд, для розвитку процесів мислення у дітей дошкільного віку відіграють ігри з розвитку спритності, швидкості рухів, виконання рухових завдань у нестандартних ситуаціях, що передбачають миттєву реакцію на події, що швидко змінюються. Виховне значення рухливих ігор передбачає комплексний розвиток усіх психічних функцій і якостей дитини: сприйняття, уваги, оперативної пам’яті, уяви, мислення тощо. Рухливі ігри дозволяють дошкільникам регулювати свій емоційний стан. Вмілий педагог сприятиме формуванню стійкої емоційної сфери кожної дитини й формуванню в дітей позитивних моральних та вольових рис загалом. Народна педагогіка пропонує цілу низку народних рухливих ігор, котрі сприяють фізичному розвитку дітей: “Гуси-лебеді”, “Квочка”, “Піжмурки”, “Третій зайвий”, “Дрібушечки”, “Мисливці і качки”, “Квач”, “Воронята” тощо. В них широко використовуються різноманітні локомоції: ходьба, біг, стрибок, метання чи перенесення різноманітних предметів [3, с 249].

Значення гри не обмежується виникненням у дитини нових за змістом мотивів діяльності й актуалізованих ними завдань. Домінантним є виникнення в грі нової

психологічної форми мотивів. У грі “формується дружній колектив, виховується самостійність, позитивне ставлення до праці, відбувається корекція відхилень у поведінці окремих дітей, що є результатом впливу гри на психічний розвиток дитини й становлення її як особистості” [2, с. 102].

Ігрова діяльність є специфічною сферою активності людини, де існує лише одна мета – отримання задоволення від прояву власних фізичних і моральних зусиль. Кожна рухлива гра потребує цікавої й доступної інформації малюкам про історію її виникнення й використання вчасно в обрядовому календарі. Інтерес до народних ігор досягається розповідями вихователя легенд, приповідок про історію походження гри та звичаї, розширенням кругозору дитини тощо. З цією ж метою вихователю доцільно використовувати у процесі гри загадки, фрагменти з народних казок, народні пісні, різноманітні лічилки, народних прислів'я та приказки для підведення підсумків гри. Багаторічний досвід роботи дозволяє впевнено стверджувати, що позитивний ефект від впливу народних рухливих ігор на організм дитини можливий тільки за умови за правильного педагогічного керівництва [6 – 9].

Таким чином, українські народні рухливі ігри володіють потужним виховним потенціалом, котрий визначається їх культурно-історичним походженням та соціальними функціями в дитячому середовищі. За умови ефективного поєднання з іншими засобами фізичного виховання народні рухливі ігри уможливають всебічний і гармонійний фізичний розвиток особистості дошкільника і збагачення його духовної культури завдяки прищепленню культурної спадщини і народних звичаїв, традицій та обрядів, котрі вважаємо важливими свідченнями автентичності українського народу в усі часи, а нині є особливо значимими.

Список літератури

1. Беленька Г. В., Богініч О. Л., Машовець М. А. Здоров'я дитини – від родини: монографія. Київ : СПД Богданова А. М., 2006. 220 с.
2. Богініч О. Фізичне виховання дошкільників засобами гри : навчально-методичний посібник. Київ : Шкільний світ, 2007. 120 с.
3. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 2002. 407 с.
4. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навчальний посібник. Суми : Університет, 2013. 428 с.
5. Дубогай О. Д. Теоретичні та методичні аспекти особистісно-орієнтованого підходу у фізичному вихованні дітей. *Дошкільна освіта*. 2005. № 2. С. 26–29.
6. Загородня Л. П., Тітаренко С. А., Барсуковська Г.П. Фізичне виховання дітей дошкільного віку: навч. посібник. Суми: Університетська книга, 2018. 272 с.
7. Калічак Ю. Л. Методика фізичного виховання дітей. Модуль 1: навчально-методичний посібник. Дрогобич: Ред.-вид. відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2013. 198 с.
8. Калічак Ю. Л. Методичний аспект підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Гірська школа Українських Карпат*. Івано-Франківськ: ДВНЗ Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2017. № 17. С. 31–34.
9. Калічак Ю. Л. Психолого-педагогічні аспекти фізичного виховання дошкільників. *Молодь і ринок*. № 10. Дрогобич: Коло, 2007. С. 50–54.
10. Приступа Є., Слімаковський О., Лук'яненко М. Українські народні рухливі ігри, розваги та забави: методологія, теорія, практика: монографія. Дрогобич: Вимір, 1999. 449 с.

УДК 378.147.091.33-048.63:159.9

Козловська І. М.

к.мед.н., доцент,

доцент кафедри хірургії № 2

Шкварковський І. В.

д.мед.н., професор,

завідувач кафедри хірургії № 2

Кнут Р. П.

к.мед.н., доцент,

доцент кафедри загальної хірургії, урології та нейрохірургії

Смандич В. С.

к.мед.н., доцент,

доцент кафедри внутрішньої медицини,

клінічної фармакології та професійних хвороб

Буковинський державний медичний університет

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ДЕБРИФІНГУ В СУЧАСНОМУ СИМУЛЯЦІЙНОМУ НАВЧАННІ

Враховуючи прогресивний розвиток якості освіти в усьому світі, під час реформування національної системи охорони здоров'я вкрай важливим є постійне удосконалення якості освіти.

Останнім часом молоді лікарі відзначають, що для надання висококваліфікованої медичної допомоги їм бракує систематизації знань, розуміння етапів та протоколів надання допомоги пацієнтам, навичок чіткої послідовної командної роботи та вільного володіння техніками медичних маніпуляцій [1, с. 198]. Також слід зазначити, що особливо в післякарантинному періоді, значний відсоток дипломованих лікарів мають відмінну теоретичну підготовку, проте вони не володіють в достатній мірі практичними навичками, не мають досвіду роботи у команді та впевненості в наданні допомоги у невідкладних ситуаціях [2, с. 37]. Тому впровадження інноваційних методик навчання, зокрема навчання та відпрацювання практичних навичок в умовах симуляційних центрів є вкрай важливим [3, с. 38].

Надзвичайно важливою і відповідальною частиною симуляційного навчання є дебрифінг, під час якого детально обговорюють всі деталі виконання відпрацьованого сценарію чи навички, використовуючи певні запитання та правила, відзначаються позитивні та не зовсім моменти відпрацювання сценарію. Першими питаннями, які рекомендували для початку дебрифінгу були: “Яке ваше враження?” та “Що б ви виконали по іншому?”. Тренер є головним учасником дискусії, що направляє інших учасників за допомогою питань, акцентуючи увагу на перевагах чи певних недоліках. При цьому дуже важливим є створити спокійну довірливу атмосферу. Під час дебрифінгу викладачі разом з курсантами переглядають і аналізують відеозаписи дій команди, звертаючи увагу не лише на техніку виконання, а й на різні моменти, пов'язані з нетехнічними навичками – комунікацією і взаємодією в команді, процесом прийняття рішень, роллю лідера, розподілом завдань, ефективністю використання всіх членів команди та ін. Викладачі і учасники команди разом визначають їх успіхи, ключові проблеми й доходять висновку, що саме потрібно змінити, щоб команда працювала краще й ефективніше. Проведення дебрифінгу після відпрацювання кожного симуляційного сценарію закладає основу

для формування критичного мислення у майбутніх лікарів, допомагає уникати помилок в реальній клінічній практиці.

Ще одним важливим умінням, яким повинен керуватися тренер, є здатність уважно слухати й вести дебрифінг, даючи лише підказки та інструкції, а не читати при цьому лекцію. За допомогою навідних запитань, непомітних підказок слід тримати увагу та інтерес учасників, заохочувати рефлексивне мислення протягом усього дебрифінгу. В жодному разі не слід критикувати учасників чи навіть грубу помилку, потрібно коректно відзначити, що краще б було, якщо б зробили так чи по-іншому. Дебрифінг повинен закінчуватися на позитивній ноті.

Дебрифінг є невід’ємною складовою будь-якого тренінгу, під час якого проводять аналіз, розбір досвіду, набутого учасниками в ході виконання симуляційних сценаріїв. Особливо важливим є проведення дебрифінгу при командній роботі, де можна зі сторони побачити як загальну командну роботу, так і кожного учасника окремо. Це дозволить оптимально відпрацювати й налагодити роботу команди, яка в майбутньому буде готова до роботи навіть в найскладніших ситуаціях без жодних вагань, що є особливо важливим під час надання медичної допомоги.

Якісна медична симуляція є надійним шляхом до набуття медичних компетентностей, а дебрифінг є обов’язковою її складовою, що дозволяє суттєво поліпшити якість освіти медичного персоналу.

Список літератури

1. Кудря І.П., Кулішов С.К., Третяк Н.Г. Симуляційні технології в сучасному освітньому процесі підготовки майбутніх лікарів *Вісник проблем біології і медицини*. 2020. Вип. 2 (156). С. 198-201. ISSN 2077-4214.
2. Запорожан В.М., Тарабрін О.О. Симуляційна медицина. Досвід. Здобуття. Перспективи. Практичний порадник. Суми: ПФ “Видавництво “Університетська книга”, 2018. 240 с.
3. Белка К.Ю., Кучин Ю.Л., Постернак Г.І., Савченко Б.О. Роль симуляційних тренінгів для у навчанні інтернів-анестезіологів: двобічне опитування. *Pain, anaesthesia & intensive care*. 2023. № 3(104). С. 38–44. [https://doi.org/10.25284/2519-2078.3\(104\).2023.287871](https://doi.org/10.25284/2519-2078.3(104).2023.287871).

УДК 37.015:316.356.2 – 057.36

Койдан Є. С.

магістрант,

Національний університет “Чернігівський колегіум”

Карпова І. Г.

канд. пед. н., доцент,

доцент кафедри соціальної роботи та

освітніх і педагогічних наук,

Національний університет “Чернігівський колегіум”

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ У РОБОТІ З МОЛОДИМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ

24 лютого 2022 р. російська федерація розпочала повномасштабну війну проти України. Цей день змінив історію нашої держави.

Кожна українська родина відчула на собі подих війни: одні сім'ї кожного дня чули вибухи й переховувалися у підвалах, інші покинули рідні домівки, а багато захисників та захисниць залишили сім'ї, щоб боронити країну на передовій.

В зону бойових дій направляють багато молодих військовослужбовців, які не мають достатньої професійної підготовки і не пройшли адаптаційний період перед початком служби. Недостатня професійно-адаптаційна підготовка молодого військовослужбовця може стати на заваді його професійної майстерності та умінню працювати в команді.

Отриманий досвід виконання службово-бойових завдань у військових умовах показав, що професійна підготовленість військовослужбовця – це не просто бажана частина його майстерності, але й обов'язкова складова професійної майстерності в умовах воєнних дій. Професійна майстерність молодого військовослужбовця повинна включати в собі цілий ряд складових, серед яких стійка психологічна готовність, військова спеціальна навченість та вміння командної роботи. Якщо у нього немає такої підготовленості, немає і справжньої майстерності.

Практика свідчить, що успішна професійна підготовка цієї категорії військовослужбовців потребує проведення з ними цілого комплексу підготовчих заходів, серед яких найпоширенішими і найефективнішими є тренінги.

Тренінг – це багатофункціональний метод впливу на людину з метою навчання, розвитку професійно важливих якостей і властивостей, особистісних характеристик.

Наукове поняття “тренінг” розглядалося такими вченими-педагогами, як О. В. Васюком, С. М. Калаур, О. Г. Луганцевою, О. Омелянкою, Ю. А. Олефіром, В. Л. Ортинським, М. А. Труханом, О. М. Шевчуком; соціологами Є.А. Біленьким, М.А. Козловцем, Н. П. Осиповою; психологами О. Керик, О. М. Кокун; теоретиками соціальної роботи Ю. Л. Бриндіковим, А. І. Годлевською та ін.

Процес формування комунікативних умінь засобами навчальних тренінгів досліджувала О. О. Пасічник. Проблемі розробки психотренінгових програм для військовослужбовців присвятила своє дослідження А. А. Лиман, яка запропонувала авторську програму “Формування психологічної готовності військовослужбовця Національної гвардії України до ризику у службово-бойовій діяльності” [1] для кожної категорії військовослужбовців.

Вагомий внесок у розробку та проведення тренінгів з професійно-психологічної підготовки військовослужбовців-призовників зробив авторський колектив у складі О. О. Колесніченко, С. О. Чижевського, І. І. Приходько, які розробили посібник “Психологічний тренінг “Створення команди” [2].

Тренінгова підготовка молодих військовослужбовців адаптує їх до умов бойової обстановки, зменшує негативні наслідки військового стресу, отримані знання та навички допомагають на полі бою, концентрується увага та готовність прийти на допомогу, прийняти правильне рішення під час виконання бойового завдання.

Результатом проведення серії сесій соціально-педагогічного тренінгу є виховання фізично витривалих і психологічно стійких молодих військовослужбовців, здатних успішно долати труднощі бойового та похідного життя; вироблення у них стійких професійних навичок, що дозволяють успішно діяти в екстремальних умовах на полі бою; забезпечення соціально-психологічної згуртованості військових частин та підрозділів.

Список літератури

1. Лиман А. А. Психотренінгова програма формування психологічної готовності військовослужбовців національної гвардії України до ризику у службово-бойовій діяльності. <http://chiz.nangu.edu.ua/article/view/202676/202520>

2. Психологічний тренінг “Створення команди”: посібник / С.О. Чижевський, І.І. Приходько, О.О. Колесніченко та ін. / За заг. ред. генерал-майора Я. Б. Сподара. К.: Друкарня ІВЦ НГУ, 2016. 20 с.

УДК 001:37:54

Колесник В. В.

студентка 2-го курсу магістратури
Спеціальності 102 хімія
Запорізький національний університет

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ГРУПИ В ДОДАТКУ TELEGRAM ДЛЯ НАВЧАННЯ ХІМІЇ

Сьогодні неможливо представити учня, студента, вчителя та викладача без мобільного пристрою. Кожен клас в школі спілкується використовуючи різні соціальні мережі та месенджери. В межах педагогічного експерименту нами була створена група у цифровому додатку Telegram з метою не лише спілкування, а й для навчання на уроках хімії. Урізноманітнення способів взаємодії учнів з вчителем сприятиме підвищенню рівня пізнавальної діяльності учнів та формуванню предметних та ключових компетентностей: спілкуватися державною, рідною мовою, інформаційно-комунікаційної, соціальної та ін.

Мобільні додатки, соціальні мережі, месенджери набули особливої популярності використання у навчальному процесі за останні роки. Почали з'являтися дослідження з проблеми використання цифрових додатків, зокрема зустрічаємо дослідження С. Бойко, Н. Дементієвської, В. Кобисі, О. Коневщинської, Г. Кучаковської, С. Мигович, Г. Нестеренко, М. Радченко, С. Сергіної, Н. Тверзовської, О. Тишкової, А. Яцишин та ін. Науковці звертають увагу на те, що мобільні додатки допомагають подолати будь-які обмеження часу та простору в сучасному світі оброблення інформації й надають можливість навчатися де і коли завгодно. Науковці С. Вадет, З. Гунайбенд Шуштерай, Ф. Мазереіан наголошують на можливості поєднання додатку Telegram для навчання з традиційними методами на основі взаємодоповнення [1].

В. Немченко у своєму вебінарі “Telegram для організації освітнього процесу: створюємо групи й канали та проводимо онлайн-уроки” виділяє такі можливості використання групи для навчання: простота та зручність використання, адже мобільний додаток є у кожного; учні можуть активно взаємодіяти, надсилаючи швидкі повідомлення, завантажувати відео- та аудіоматеріали, брати участь у обговоренні матеріалу, створювати групові конференції [2].

Провівши педагогічний дослід зі створенням групи в додатку Telegram, хочемо відзначити, що учні проявляють більше творчості й активності, стають більш дружніми та відкритими до спілкування між собою та вчителем. Зокрема формується інформаційно-комунікаційна вихованість, соціальна активність,

грамотність учнів, а також спостерігається швидкий зворотній зв'язок від вчителя та однокласників.

Багато схвальних відгуків та яскраві емоції були отримані у групі з хімії для учнів 7 класів у додатку Telegram при виконанні домашнього завдання “Домашній експеримент”. Учням на вибір було запропоновано виконати вдома декілька простих дослідів та зняти виконання завдання на відео. Оскільки відео-ролики були надіслані до групи додатку Telegram, то відео-повідомлення продивилися всі учасники групи. Вчитель та однокласники заохотили юних експериментаторів захоплюючими коментарями. Така взаємодія в групі надає можливість, не витрачаючи час на уроці, розширити хімічні знання, надати за необхідності додаткове пояснення та заохотити учнів, підтримати та підвищити їх пізнавальний інтерес до вивчення хімії. Крім того спілкуючись в групі учні з однієї сторони не мають просторово-часових обмежень у спілкуванні, а з іншої вчать взаємодіяти в рамках правил групи та комунікаційної ввічливості.

Таким чином, вважаємо, що використання групи в додатку Telegram у навчальному процесі розширює можливості взаємодії учнів з вчителем, сприяє обміну інформацією в групі поза онлайн-уроком, та сприяє інформаційно-комунікативній вихованості у спілкуванні. Тому вважаємо за доречне в подальшому використовувати додаток Telegram під час вивчення навчальної дисципліни “Хімія”, зокрема використання групи в додатку для асинхронного формату навчання.

Список літератури

1. Петрович О. Б., Петрович С. Д., Пойда О. А. Використання Telegram-каналу у формуванні готовності майбутніх учителів української мови та літератури до професійної діяльності. Інформаційні технології і засоби навчання. 2022. Том 88, №2. С.152-166

2. Telegram для організації освітнього процесу: створюємо групи й канали та проводимо онлайн-уроки URL:<https://naurok.com.ua/webinar/telegram-dlya-organizaci-osvitnogo-procesu-stvoryuemo-grupi-y-kanali-ta-provodimo-onlayn-uroki> (дата звернення: 25.11.2023)

УДК 001:37:379.8:54

Колесник В. В.

студентка 2-го курсу магістратури

Спеціальності 102 хімія

Запорізький національний університет

СТОРІНКИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ДЛЯ НАВЧАННЯ ХІМІЇ

Технологічний прогрес та розвиток цифрових технологій у наш час розвиваються дуже стрімко та займають багато вільного часу, насамперед серед учнівської та студентської молоді. Сьогодні особливо актуально використання мобільних додатків та месенджерів як інструменту, що допомагає в навчальному процесі у позакласний час.

Одними з найпоширеніших мереж, які можна використовувати для навчання є Telegram, Viber [1] та Instagram [2]. Кафедра хімії Запорізького національного університету має сторінку Department of Chemistry у вищезгаданих мережах з

метою об'єднання всіх зацікавлених абітурієнтів та студентів біологічного факультету. Такі тематичні сторінки мають широкий спектр можливостей: від вивчення, повторення, узагальнення матеріалу, популяризації хімічних знань до обміну досвідом та працевлаштування. Виділимо основні можливості тематичних сторінок хімічного спрямування у соціальних мережах.

1. Йдемо в ногу з часом. Розвиток соціальних мереж – це вже частина нашого життя і вимагає від адміністратора сторінки у Telegram, Viber, Instagram, Facebook володіти навичками створення публікацій: підбором цікавого ілюстративного та наукового матеріалу, фотомонтажу, відеомонтажу та літературного таланту.

2. Перевірений матеріал. Тематичні сторінки зачасти ведуть фахові вчителі та викладачі, які можуть підбирати найбільш візуально зрозумілий матеріал для пересічного читача сторінки. Ті ж фахівці, що підписуються на сторінку мають змогу перевірити свої знання при виконанні тестових завдань, задати запитання та отримати кваліфіковану відповідь-пояснення. Особливо актуальна така онлайн-взаємодія для учнів 11 класів, які готуються до ЗНО та студентів, що вивчають базові дисципліни: “Неорганічна хімія”, “Органічна хімія”, “Промислова хімія”, “Хімія харчових продуктів” та багато інших дисциплін, адже ніщо не обмежує адміністратора сторінки у доборі інформації.

3. Онлайн-спілкування. В будь-якій із запропонованих соціальних мереж Instagram, Facebook та тематичних каналів у месенджерях Telegram, Viber можна спілкуватись поза простором та часом, незалежно від країни та міста. Це можливість задати запитання адміністратору, і спілкування в коментарях, а також тематичні онлайн-зустрічі.

4. Якісно проводимо час. Публікації у соціальних мережах з хімічною тематикою можуть мати різне направлення; зокрема можна виділити основні хештеги рубрик: цікаво знати, ділимося досвідом, тестування тощо. Також цифрові додатки Telegram, Viber, Instagram, Facebook надають можливість віртуальної екскурсії на тематичні заходи, конкурси, вікторини. Соціальні мережі можна використовувати у якості демонстрації творчих робіт, захисту презентацій проектів, демонстрації експериментальної частини кваліфікаційних робіт, лабораторних та практичних занять тощо. Такі публікації зазвичай мають найбільше відгуків та коментарів та найбільшою мірою приваблюють нових підписників.

5. Ділимося досвідом. Якщо вести такі тематичні сторінки тематичного направлення з хімії впродовж багатьох років, то в коментарях можна прочитати думку декількох фахівців, а в публікаціях побачити досягнення та відкриття колег.

Отже, соціальні мережі сприяють поширенню інформаційного контенту. Іноді, вчасно надана відповідь запалює ще більшу зацікавленість до навчання та сприяє заохоченню до подальшої співпраці. Розвиток тематичних соціальних мереж з напрямку хімії – це дуже пізнавальна та результативна співпраця з усіма бажаними.

Список літератури

1. Telegram для навчання: створюємо канали та ботів
URL:<https://naurok.com.ua/post/telegram-dlya-navchannya-stvoryuemo-kanali-ta-botiv>
(дата звернення: 25.11.2023).

2. Як застосувати Instagram для навчання
URL:<https://znz1.varashosvita.rv.ua/yak-zastosovuvaty-instagram-dlya-navchannya/>
(дата звернення: 25.11.2023).

УДК 378

Коломієць В. М.
здобувач ступеню магістр,
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ: ШЛЯХИ ПЕРЕТИНУ

До питання впливу цифровізації на педагогічну майстерність неодноразово зверталися науковці [1; 2].

Педагогічна майстерність, як високий рівень володіння педагогічним мистецтвом, що включає в себе комплекс професійних навичок, знань і вмінь, спрямованих на успішне виконання педагогічної діяльності та досягнення найвищих результатів у вихованні та навчанні студентів, в епоху глобальної цифровізації повинна бути спрямована на студента. Наразі, діджиталізація проникла в усі сфери життя студента, в комунікації між викладачем та студентом, між студентами, між викладачами, в освітній процес на всіх рівнях.

До кожного елементу педагогічної майстерності (методична компетентність, організаційні навички, міжособистісні вміння, саморозвиток, рефлексія) важливо застосувати можливості цифровізації. Потрібно розуміти, що за технологіями цифровізації майбутнє.

Педагогічна майстерність є поєднанням теоретичних знань, практичних навичок та особистісних якостей, які роблять педагога ефективним та впливовим у вихованні і навчанні студентів. Сучасність потребує формування нових механізмів, які зможуть забезпечувати певний розвиток педагогічної майстерності шляхом цифровізації. Активне використання педагогами інформаційних технологій у ділових а також особистих комунікаціях дозволяє збирати дані стосовно їх активності, взаємодії з мобільними додатками, веб-сервісами, місце та час взаємодій. Зростає популярність нових каналів для спілкування між педагогом та студентом, наприклад, через месенджери. Внаслідок прискорення інформаційних потоків прискорюється зростання обсягів науково-технічних, інформаційних ресурсів, що складають цінність для інноваційної діяльності педагога.

Педагогічна майстерність та цифровізація можуть взаємодіяти та сприяти один одному для ефективнішого забезпечення якісного освітнього процесу. Деякі шляхи перетину педагогічної майстерності та цифровізації наступні:

1. Розвиток цифрових компетенцій педагога:

Працівники освіти повинні розвивати цифрові компетенції, такі як вміння працювати з онлайн-інструментами, платформами та ресурсами, щоб ефективно інтегрувати їх у навчальний процес.

Застосування цифрових технологій для розширення можливостей навчання та створення інтерактивних уроків.

2. Онлайн-навчання та блединг (blended) формати:

Використання цифрових платформ для дистанційного навчання та створення змішаних форматів уроків (блединг), де комбінується традиційне навчання із використанням цифрових ресурсів.

Розвиток вмінь педагога організувати та ефективно керувати онлайн-навчанням.

3. Індивідуалізація та персоналізація:

Використання цифрових інструментів для індивідуалізації навчання та адаптації уроків до потреб кожного студента.

Аналіз даних і використання цифрових платформ для моніторингу та оцінки академічного прогресу студентів.

4. Ефективна комунікація:

Використання цифрових інструментів для сприяння комунікації між педагогами, студентами та батьками.

Застосування онлайн-засобів для проведення батьківських консультацій та обговорення успіхів і проблем студентів.

5. Креативність та інновації:

Використання цифрових інструментів для створення новаторських методів та форматів навчання.

Залучення студентів до створення власних цифрових проектів та робіт.

6. Розвиток інтерактивності:

Використання цифрових ігор, віртуальних екскурсій та інтерактивних засобів для залучення студентів та формування всіх видів занять більш цікавими.

Важливо враховувати, що успішне поєднання педагогічної майстерності та цифровізації вимагає не лише технічних навичок, але й глибокого розуміння освітніх процесів і потреб студентів. Педагоги повинні бути готові до постійного навчання та адаптації до швидкозмінюваного середовища освіти.

Список літератури

1. Шопова Т., Николова А. Информационные технологии, культура, общество: коллективная монография. Благоевград: Университетское издательство “Неофит Рилски” (Болгарія), 2016. 346 с.

2. Koval O., Djakona A., Lavrov R., Anisimova L., Polkhovska M., Shumaieva C. Digital Technologies and Rankings as Tools of the Competitiveness in the Educational Services Market. *International Journal of Computer Science and Network Security*. November 2021. Vol. 21 № 11. P. 49–58.

Корх К. А.

бакалавр,

факультет педагогічної освіти та соціальної роботи,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

**МЕДІАОСВІТА ЯК ОСНОВА УСПІШНОГО ВИКОРИСТАННЯ
ОСВІТНІХ МЕДІАРЕСУРСІВ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ**

Сьогодні дуже важливо формувати медіаграмотність, тому що здобувачі освіти повинні не тільки створювати контент або читати, але й уміти аналізувати інформацію із різних джерел. Звичайно, медіапростір чинить певний вплив на нас – ми можемо коригувати інформацію, яка надходить, або ж сприймати все як є, і саме впровадження медіаосвіти дозволяє виховати вдумливих, креативних, проінформованих та активних здобувачів знань. Ось тому на перше місце освітнього

процесу виходить проблема формування медіаграмотності здобувачів освіти, навчання їх творчо і критично мислити. Таким чином, згідно з “Державним стандартом початкової освіти” обов’язкові результати навчання передбачають, що школяр Нової української школи (НУШ) має засвоїти навички зі інтерпретації, сприйняття, аналізу, критичної оцінки інформації в текстах різних видів та медіатекстах [4].

Медіаосвіта містить величезний інформаційний, дидактичний і мотиваційний потенціал в освітньому процесі. Застосування сучасних медіаосвітніх технологій у навчанні учнів початкових класів є не тільки доцільними, але й необхідними. Вони виконують такі основні функції, як: інформатизація навчального процесу (доступ до різних джерел інформації); активізація навчально-пізнавальної діяльності; посилення дії освітніх факторів; підвищення ефективності засвоєння навчального матеріалу; підвищення якості засвоєного матеріалу; допомога у розбудові та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти; реалізація диференційованого підходу до здобувачів освіти з різним рівнем готовності до навчання; синхронна організація до продуктивної діяльності здобувачів освіти, які володіють різними здібностями і можливостями; підвищення кваліфікації педагога; обмін досвідом; моніторинг освітнього процесу; спонукання до творчої діяльності і тд.

Медіаосвіта – це невіддільна частина освітнього процесу, оскільки надає учителеві змогу урізноманітнити завдання, методи та форми представлення інформації в навчально-виховному процесі, використовувати комп’ютерні програми, що містять широкий набір вправ: навчальні (для презентації матеріалу), тренувальні (для відпрацювання навичок і вмій), текстові (для перевірки знань). Вони дають можливість посилювати самостійну роботу учнів, можливість обирати інформацію, працювати в темпі, відповідно до рівня знань тих, хто навчається, розвивати критичне мислення кожної особистості [1].

Методичну роботу в галузі медіаосвіти на початковому етапі необхідно орієнтувати на розвиток інформаційної культури учнів початкових класів. У цьому контексті розглядаються способи роботи з різними видами інформації (вербальною, аудіо, візуальною, цифровою тощо), знайомляться із пошуковою діяльністю, систематизацією інформації. На цьому етапі закладаються підвалини розвитку логічного, аналітичного та критичного мислення, опановуються методи оцінювання, порівняння та зіставлення текстів, технології видозміни форм інформації, вивчаються способи створення інформаційних матеріалів з використанням технічних засобів тощо; надалі в навчальній діяльності можна використовувати медійну продукцію [2].

Важливим освітнім медіаресурсом є медіатексти. Як засіб інформації їх доцільно розглядати з погляду педагога, який несе нові знання здобувачам початкової освіти, і з погляду самих учнів початкових класів, які за допомогою друкованої, аудіо, відео та електронної інформації адаптуються до навколишнього світу та його пізнання. Під час використання мас-медіа в навчальному процесі необхідно враховувати перетин медіаосвітніх і методичних цілей. Має бути позначена мета введення фрагментів медіа в урок, як і будь якого іншого засобу навчання. Ці фрагменти повинні органічно вписатися в урок і поєднуватися із програмним матеріалом. Потрібно обов’язково пов’язати зміст демонстрованих медіаматеріалів із подальшою роботою в класі. Зміст цих матеріалів має працювати на методичну мету. У методичному плані складнощі залишаються на завершальному етапі навчання, на рівні рефлексії навчальної діяльності. Без усвідомлення компонентів навчальної діяльності,

емоційного відкриття важливості пізнавальних процесів, що супроводжуються чіткою організацією мисленнєвої діяльності, не можливе засвоєння знань, розвитку інформаційних умінь [3].

Таким чином, впровадження елементів медіаосвіти є без сумніву надзвичайно актуальним та своєчасним. Воно дозволить спростити адаптацію як педагогів, так і здобувачів освіти до інформаційної діяльності у сучасному інформаційному просторі; зробить роботу з медіаресурсами більш ефективною, швидкою та безпечною. З точки зору педагогів доцільно акцентувати увагу на доборі медіатекстів як одного із базових засобів освітньої діяльності у початкових класах, оскільки саме на їх основі можна розробити власну інформаційну базу та велику кількість дидактичних матеріалів.

Разом із тим, завдяки різноманіттю освітнього медіаконтенту перспективним у контексті теми публікації є вивчення методики застосування відеоконтенту в освітній діяльності початкових класів.

Список літератури

1. Вагнер Т. Мистецтво навчати. Як підготувати дитину до реального життя [Текст]. Київ : Наш формат, 2018. 312 с.
2. Водолазька Т. В. Учителі як творці освітнього середовища Нової української школи. *Управління школою*. 2019. № 1/3. С. 73–77.
3. Вознюк О. В. Аналіз співробітництва і партнерства. *Збірник науково-методичних матеріалів конференції “Педагогіка партнерства як основа розвитку суб’єктів освітньої діяльності в умовах нової української школи” (15 травня 2019 р., КЗ “Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти”)*. URL: <https://cutt.ly/iVqiHZu>
4. Оцінювання інформаційно-комунікаційної компетентності учнів та педагогів в умовах євроінтеграційних процесів в освіті / [В.Ю. Биков, О.В. Овчарук та ін.]. Київ : Педагог. думка, 2017. 160 с.

УДК 378.018.8(045)

Кочубей М. М.

аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ЦІННІСНЕ СТАВЛЕННЯ ДО СУБ’ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЯК РОЗВИВАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ЕКОЛОГА

Проблема формування комунікативної компетентності майбутнього еколога є важливою складовою складної проблеми формування його професійно значущих якостей. Розробка та реалізація на практиці цієї проблеми має важливе значення у підвищенні рівня успішності в професійній діяльності.

Більшість учених вважають, що комунікативна компетентність передбачає певний рівень розвитку соціальної сензитивності, соціальної спостережливості, пам’яті та мислення (розуміння), уяви, що виявляються найповніше у рефлексивності, емоційній чуйності (емпатії) тощо; є певним рівнем знань та практичних умінь, що забезпечують успішність комунікацій (володіти соціальною перцепцією, розуміти, а не тільки бачити, адекватно моделювати взаємодію, психічний стан суб’єкта за зовнішніми ознаками; оптимально будувати свою мову в психологічному плані, володіти вміннями мовного та немовного контакту (Л. Демчук [1], О. Тульська [2], Д. Шофолов [3] та ін.).

Особливістю комунікативної компетентності здобувача є його теоретична підготовка у сфері міжособистісного пізнання, міжособистісних відносин; законів логіки та аргументації; професійного, зокрема мовного етикету; комунікативні технології. Комунікативна компетентність майбутнього еколога розглядається як сукупність сформованих професійних знань, комунікативних та організаторських умінь, здібностей до самоконтролю, емпатії, культури вербальної та невербальної взаємодії. Вона розглядається у зв'язку з характеристикою взаємодії людей, знаннями та вміннями в галузі міжособистісних відносин, як особистісна якість, що виявляється у відношенні з людьми і як комунікативні та організаторські вміння (пов'язані із взаємним обміном інформацією та пізнанням людьми один одного; з формуванням міжперсональних взаємин; управлінням власною поведінкою та поведінкою інших, організацією діяльності) [2, с.173].

Виходячи з філософських та психологічних визначень понять комунікативної культури її структурними компонентами є: наявність комунікативного ідеалу, системи комунікативних норм і правил, ставлення до суб'єктів спілкування. Єдність та взаємозв'язок усіх компонентів комунікативної культури майбутнього еколога забезпечують йому успішну комунікативну діяльність у професійній діяльності [3, с.207].

Сформованість таких ціннісних орієнтацій майбутнього еколога, як ставлення до суб'єктів господарювання як до найважливішої цінності, орієнтир у своїй професійній діяльності на їх життєві інтереси, орієнтир на встановлення позитивних взаємин з ними, а не вплив на них, проявляється і спостерігається, насамперед, у його комунікативній діяльності, у ступені сформованості його комунікативної поведінки.

Вважаємо, що ставлення до суб'єктів господарювання як до цінності, будучи структурним компонентом комунікативної компетентності, позитивно впливає на активність та поведінку у професійній діяльності.

Всі люди, у яких сформовано ставлення до іншої людини як до вищої цінності, стійко виявляють інтерес до кожної людини, яка зустрічається на їхньому життєвому шляху. Насамперед вони фіксують позитивні психічні властивості її особистості, співчують та переживають їй.

Розглянемо чинники, які формують і розвивають ціннісне ставлення майбутніх екологів до суб'єктів господарювання. Насамперед серед них розрізняємо макро-, мезо- та мікрочинники. Перший за значущістю – реальний тип взаємовідносин між людьми, і чи працює він на укорінення в кожній молодій людині ціннісного ставлення до іншого або сприяє розвитку протилежного характеру. До інших макрочинників віднесено: ідеологію, що ставить у центр усієї діяльності суспільства всебічний розвиток здібностей, загальнолюдську високу мораль, естетику, красу та цінності людини. До мезочинників включено: зміст освіти, особливо в тій частині, де йдеться про взаємини людей, про їх вплив один на одного. До них віднесено також сім'ю, групу, де навчається здобувач, референтну для нього групу інших однолітків та дорослих. До мікрочинників віднесено: активізацію зовнішньої та внутрішньої активності здобувачів, розвиненість у них здатності самостійно здійснювати комунікативну діяльність, вміння працювати у колективі тощо.

Отже, комунікативна компетентність майбутнього еколога – це взаємозв'язок методологічної, спеціальної, мовної, психологічної, професійно-етичної, дидактичної підготовки, сформованість сучасного стилю спілкування, готовність до професійної самоосвіти.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розкритті сутності когнітивного компонента комунікативної компетентності майбутнього еколога та його структури.

Список літератури

1. Демчук Л. І., Алпатова О. М., Кірейцева А. В. (2021). Проєктування як стратегія професійної підготовки майбутніх екологів та шляхи його реалізації. *Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій*, 69–78. https://reicst.com.ua/asp/article/view/monograph_teachers_2021_05 (дата звернення : 20.11.2023).
2. Тульська О. (2017). Формування особистісних якостей екологів як передумова ефективності їх професійної діяльності. *Педагогічний дискурс*. Вип. 23, С.171–177.
3. Шофолов Д. Л., Строкаль В. П. (2014). Формування готовності майбутніх екологів до професійної діяльності. *Наука і освіта*. №9. С.205–211.

УДК 378:016(045)

Кочубей О. В.

аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ КОМП'ЮТЕРНОГО НАВЧАННЯ НА ПРОФЕСІЙНУ СПРЯМОВАНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХІМІЇ

В сучасних умовах актуалізується принцип фундаменталізації педагогічної освіти як умови професійної гнучкості, мобільності, конкурентоспроможності майбутнього фахівця, що є особливо важливим для забезпечення освітнього процесу у ЗВО. Відповідно майбутній учитель повинен вміти застосовувати у своїй професійній діяльності весь спектр можливостей обробки інформації, що надається комп'ютерною технікою.

Найчастіше досконале володіння комп'ютерної технікою підвищує статус учителя серед учнів і може бути основою неформального спілкування (В. Бойчук [1], Т. Форостовська [2]).

У дослідженні розкрито вплив комп'ютерного навчання хімії на професійну спрямованість у здобувачів, що базується на побудові професіограм педагогічної діяльності. Дані професіограм використовувалися на подальших етапах експерименту при виборі контрольної та експериментальної груп, а також для діагностики зміни відсотка професійної спрямованості після проходження комп'ютерного навчання з хімії].

У дослідженні поняття професійної спрямованості включає такі характеристики: мотивацію досягнення, мотивацію схвалення, товариськість, організованість, спрямованість на предмет, інтелігентність. Кожен із напрямів професійної спрямованості вважається недостатньо розвиненим, якщо за цією шкалою отримано менше трьох балів і чітко вираженим при кількості балів більше семи. Прояв одного чинника свідчить про моноспрямованість особистості майбутнього вчителя, – кількох може інтерпретуватися як результат поліспрямованості.

Структура особистості типу “Організатор” містить такі якості, як вимогливість, організованість, сильна воля, енергійність. Для “Предметника” характерні спостережливість, професійна компетентність, прагнення творчості. Структура типу “Комунікатор” включає такі якості, як товариськість, доброта, зовнішня

привабливість, висока моральність. До них можна віднести емоційність і пластичність поведінки. Тип “Інтелігент” характеризується високим інтелектом, загальною культурою та високою моральністю. Остання якість постає як сполучна ланка між цими типами.

Оцінювання основних характеристик професійної спрямованості має характеризуватись динамічною мінливістю, спрямованою на досягнення відповідного позитивного результату у вигляді різниці значень кінцевих та початкових даних. Структурні елементи професійної спрямованості повинні мати можливість залучатися до процесу навчання за принципом раптової мобілізованості, мати здатність миттєвої побудови будь-яких комбінацій впливів, що ведуть до отримання позитивного результату.

Дослідження проводились на першому курсі навчання майбутніх учителів хімії. Виявлення відсоткового співвідношення професійної спрямованості здійснювалося двічі: до комп’ютерного навчання хімії та після нього.

В результаті проведеного дослідження з’ясувалося, що професійна спрямованість у майбутніх учителів хімії після формульованого експерименту, на 7% вище результату констатувального. Характеристики професійної спрямованості теж збільшилися: товарищівість – на 1 бал, спрямованість на предмет – на 1,5 бала, інтелігентність – на 0,5 бала, мотивація схвалення – на 1 бал, організованість – на 0,5 бала.

Завдяки отриманим результатам можна сформулювати три рівні розвитку професійної спрямованості у здобувачів:

1. Високий рівень професійної спрямованості характеризується сталою орієнтацією на цінності професійної діяльності фахівця, чітко вираженим спрямуванням на професійне вдосконалення.

2. Середній рівень характеризується нестійкою професійною спрямованістю на цінності цієї діяльності, слабким усвідомленням потреби застосовувати знання, вміння та навички у своїй діяльності. У вдосконаленні своїх професійних якостей такий фахівець займає активну позицію, але систематичною самоосвітою не займається.

3. Низький рівень професійної спрямованості характеризується нестійкими орієнтаціями на цінності професійної діяльності. Фахівець визнаватиме значущість професійного вдосконалення, але систематично над собою не працює. На цьому рівні відзначається відносний інтерес до знань.

Зі сказаного вище можна зробити висновок, що навчання хімії за допомогою комп’ютера є потужним підсилувачем для формування професійних якостей і мотиваційним стимулом у формуванні навичок роботи із комп’ютером.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у використанні інформаційних технологій у навчанні хімії здобувачів інших природничих спеціальностей з урахуванням психологічних характеристик майбутньої професійної діяльності.

Список літератури

1. Бойчук В. М. Підготовка майбутнього вчителя в умовах інтенсивного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова* : зб. наук. пр. Київ. 2016. Вип. 54. С. 25–28.

2. Форостовська Т. О. Формування ІКТ-компетентності як педагогічна умова ефективності реалізації професійного самовизначення майбутніх учителів хімії. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 21 Том 3. 2020. 137–141.

УДК 371.3

Кравченко-Дзондза О. Е.

к. пед. н., доцент

кафедри фундаментальних дисциплін початкової освіти
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

Іздебська О. А.

магістрантка

Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НАВИЧОК САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У педагогічній теорії вітчизняних наукових шкіл порушувалося питання механізмів розвитку самостійності особистості, підкреслювалася її залежність від рівня активізації пізнавальної діяльності учнів. Особливу увагу цьому питанню приділено в концепціях проблемного навчання [1; 3].

Навчальна самостійність може розвиватися лише із застосуванням діяльнісного підходу, який формувався у вітчизняній педагогіці внаслідок розробки теоретичних основ систем діяльнісного навчання. Системно-діяльнісна парадигма вимагає від системи розвиваючого навчання певного позиціонування вчителя та учня: засвоєння дитиною накопиченого соціального досвіду досягається у процесі активної самостійної навчальної діяльності при партнерській взаємодії з дорослим, а також з ровесником.

Дослідження та всебічне вивчення психолого-педагогічних засад пізнавально-самостійної діяльності молодших школярів дає змогу виокремити її взаємозв'язок із формуванням їхніх самоосвітніх умінь і навичок. До особливостей формування пізнавально-пошукових умінь і навичок у молодшому шкільному віці належать: практичний досвід учня початкових класів, що розширюється, завдяки якому він вступає у різноманітні стосунки з навколишнім світом і дедалі повніше засвоює соціальний досвід дорослих; потреби дитини, що спонукають її до постановки та вирішення нових, дедалі різноманітніших і складніших завдань; розвиток мовлення, роль якого неможливо переоцінити у процесі формування самоосвітньої діяльності [2, с.33].

Формування навчальної самостійності – це розгорнутий у часі багатоплановий, складний процес. Значною мірою він залежить від формування провідних складових: позитивної мотивації до навчально-пізнавальної діяльності, здатності до виявлення навчального завдання, уміння планувати, виконувати навчальні дії, дії контролю, рефлексії. Вибір цього переліку компонентів зумовлений опорою на діяльнісний підхід, де навчальна діяльність, як і будь-яка діяльність, передбачає наявність мотивів, цілепокладання, планування, виконання деякого набору дій, контролю та рефлексії. Усе це визначає необхідність організації спеціально вибудованої педагогічної діяльності, спрямованої на підтримку перерахованих вище компонентів.

Згідно аналізу науково-методичної літератури зрозуміло, що вік від 7 до 10 років – це сприятливий період для формування навчальної самостійності. Зовнішніми ознаками самостійності учнів є планування ними своєї діяльності, виконання завдань без безпосередньої участі педагога, контроль за перебігом і результатом виконуваної роботи, її коригування та вдосконалення. Внутрішній бік самостійності утворюють потребно-мотиваційна сфера, зусилля вихованців, спрямовані на

досягнення мети без сторонньої допомоги. Таким чином, в учнів молодшого шкільного віку самостійність, насамперед, проявляється в наслідувальній, відтворювальній діяльності. Однак, як вважає С. Лупінович, їхня самостійність “походить від імпульсивності внаслідок емоцій і бажань, що виникають у них, а не в результаті критичного осмислення ситуації та своєї ролі в ній” [2].

Існує кілька прийомів, які застосовує вчитель для організації самоосвітньої діяльності учнів:

1. Учитель, опираючись на засвоєнні учнями теоретичні знання, пояснює їм мету і завдання майбутньої практичної діяльності.

2. Передбачає пояснення чи демонстрацію учителем прикладу виконання завдання, інструкцію, як потрібно виконувати ту чи іншу вправу, завдання.

3. Самоосвітня діяльність учнів має бути спрямована на вдосконалення практичних умінь і навичок.

Підсумовуючи зазначене, можна визначити навчальну самоосвітню компетентність молодших школярів як інтегративну якість особистості, що виявляється у здатності самостійно ставити навчальні цілі, планувати власну навчальну діяльність, знаходити й використовувати необхідні засоби та способи досягнення поставлених цілей, контролювати й оцінювати процес і результат навчальної діяльності; структура навчальної самостійності містить такі компоненти: мотивація та цілепокладання, планування, виконання навчальних дій, контроль та рефлексія.

Список літератури

1. Аношкіна Г. (2012) Формування в учнів бажання і вміння вчитися. Українська мова й література в сучасній школі : щомісячний науковометодичний та літературно-мистецький журнал. № 10. С. 39–41.

2. Лупінович С. М. (2009) Навчаємося залюбки! Формування мотивації до навчання в учнів молодших класів: навч. видання. Х. : Видавнича група “Основа”, 107 с.

3. Савченко М. До проблеми визначення структурних компонентів самостійності в дошкільному дитинстві. Педагогічні науки. Випуск 58. Частина I. Херсон : Айлант, 2011. С. 153-157.

УДК 371.3

Кравченко-Дзондза О. Е.

к. пед. н., доцент

кафедри фундаментальних дисциплін початкової освіти
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

Пивоварник О. І.

магістрантка

Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Практика сьогодні показує, що надто малий відсоток випускників шкіл реально володіють інформаційною культурою, культурою роботи з текстом. Сучасного учня

надзвичайно важко мотивувати до пізнавальної діяльності, до пошуку шляху досягнення мети у сфері інформації та комунікації. Відбувається це тому, що діти часто відчують серйозні труднощі у сприйнятті навчального матеріалу з усіх шкільних предметів [3, с.56]. Звісно, всіх цікавить, у чому причина цього.

На думку науковців, метою застосування технології розвитку критичного мислення є: забезпечення розвитку критичного мислення за допомогою інтерактивного включення учнів в освітній процес; розвиток базових якостей особистості (критичне мислення, рефлексивність, комунікативність, креативність, самостійність, відповідальність за власний вибір і результати своєї діяльності); стимулювання самостійної пошукової творчої діяльності, запуск механізмів самоосвіти та самоорганізації; розвиток розумових навичок учнів, необхідних не тільки в навчанні, а й у звичайному житті (вміння ухвалювати зважені рішення, працювати з інформацією) [2].

Технологія розвитку критичного мислення дає змогу вирішувати: завдання мотивації освітньої діяльності: підвищення інтересу до освітнього процесу навчання та активне і змістовне сприйняття навчального матеріалу; завдання, що формують інформаційну грамотність: розвиток умінь і навичок самостійної аналітичної та оцінювальної роботи з інформацією будь-якої складності; завдання на формування соціальної компетентності: формування комунікативних умінь і навичок, відповідальності за здобуття знань.

У використанні технології розвитку критичного мислення важливим є розуміння різних точок зору, позаяк це є чудовий спосіб дійти до глибини будь-якої теми. Учнім потрібно знати різні погляди, аби проаналізувати події, які минули, чиїсь вчинки чи навіть мотиви дій головного героя [1].

Наприклад, для уроків читання важливим завданням є освоєння дій аналізу художнього твору. Усе це також можна досягнути за допомогою таких розумових операцій, до яких належать аналіз, узагальнення, синтез, абстракція, порівняння, конкретизація. Впроваджуючи цю технологію в педагогічну діяльність, використовуючи спеціально створені навчальні та пізнавальні ситуації, відбувається розвиток пізнавальних здібностей молодшого школяра: різні види пам'яті (слухової, зорової, моторної), мислення, увагу, сприйняття. Також розвиток критичного мислення спрямований на задоволення потреб особистості в повазі, спілкуванні, грі, самоствердженні та творчості.

Залучаючи до дискусії, обговорення біографії письменника, його творів, учні, які мають різні точки зору, відстоюють їх. В результаті на уроці читання ми досягаємо чудового результату – більше знань про постать письменника, ситуацію, конфлікт. Також у результаті відбувається усвідомлення першопричин, які вплинули на перебіг подій у житті автора чи творі.

Критичне мислення – це один із видів інтелектуальної діяльності людини, що характеризується високим рівнем сприйняття, розуміння, об'єктивності інформаційного поля, яке її оточує. Критичне мислення – це здатність ставити нові, сповнені смислу запитання, виробляти різноманітні аргументи, що підкріплюють аргументи, ухвалювати незалежні продумані рішення. Формування критичного мислення – одне з найактуальніших завдань сучасного навчання.

Список літератури

1. Києнко-Романюк Л.В. Розвиток критичного мислення в учнів: теорія і практика. *Рідна школа*. 2016. №7. С. 13-15.

2. Колодій Т. Впровадження технології критичного мислення на уроках в початковій школі. К.: Педагогічна думка, 2014. 346 с.

3. Харченко Н. Розвиток критичного мислення. *Інноваційні форми роботи для дітей і дорослих*. Київ: Вид. група “Шкільний світ”. 2018. 120 с.

УДК 351.851

Кравчук О. В.

аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

КОМПЕТЕНТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Вирішуючи завдання оптимізації освітнього процесу в контексті підготовки майбутніх фахівців правоохоронних органів до соціальної взаємодії як одного з провідних видів діяльності в професії “людина-людина”, виникає проблема ідеального результату цього процесу. Категорія “соціальна взаємодія”, на нашу думку, за рівнем узагальнення відноситься до категорій, які застосовуються до невизначеного кола об’єктів і явищ.

Ця предметна невизначеність проєктується і на результат цієї діяльності, ускладнюючи його моделювання (О. Тьорло [1], В. Середа [4]).

Розглядаючи соціальну взаємодію як окремий вид діяльності – спільної діяльності людей, отримуємо координатну основу для структурування результату їх підготовки до цієї діяльності. У цьому випадку формою освітнього результату є варіативно-індивідуальний досвід взаємодії майбутніх фахівців правоохоронних органів з людьми, що формується в контурах і нормах соціально-культурного інваріанту, бажаного для цього суспільства.

У проблемному полі цього дослідження звужуємо предмет формування та розвитку досвіду соціальної взаємодії особистості до освітнього результату процесу підготовки майбутніх фахівців правоохоронних органів до соціальної взаємодії в умовах вищої освіти, спираючись на методологію дослідження та формування соціального досвіду особистості.

Соціальний досвід людини – це категорія, яка застосовується у філософії, соціології, психології та педагогіці. Це передача громадського досвіду від одного покоління іншому. На рівні підготовки майбутніх фахівців правоохоронних органів досвід соціальної взаємодії є базовою основою для набуття ними досвіду професійної діяльності в професії системи “людина-людина” [2, с.162].

Разом із В. Середою виділяємо у понятті “досвід” два аспекти – філософський і психолого-педагогічний. Філософський аспект відображає світоглядний рівень розвитку курсанта, а психолого-педагогічний – єдність знань та умінь як процес та результат впливу людини на зовнішній світ [4, с.151]. У сукупності вони утворюють життєвий досвід людини.

Досвід соціальної взаємодії людини, на нашу думку, є ціннісно-смысловим, соціально-когнітивним і регулятивно-діяльним ядром його життєвого досвіду і виконує в ньому функції орієнтації, розуміння та регуляції.

Функція рефлексивного досвіду – забезпечення рефлексивного аналізу дій і позицій всіх взаємодіючих суб’єктів і переходу в цьому процесі до спільної діяльності. Освоєння соціального досвіду здійснюється як шляхом передачі курсанту інформації, так і у процесі організації навчально-пізнавальної діяльності контекстного типу, що забезпечує триєдність її предметного, соціального і рефлексивного компонентів [1, с.92].

В умовах соціального поділу і фрагментації, що продовжується, відокремлюється різноманітність та індивідуальність в суспільстві майбутніх фахівців правоохоронних органів за покладеної на них соціальної функції (здатність до співпраці, побудова продуктивних комунікацій як з населенням, так і з іншими суб’єктами профілактики правопорушень та правоохоронної діяльності з урахуванням сильних горизонтальних зв’язків) [3, с. 10].

Розвиток у майбутніх фахівців правоохоронних органів досвіду самоорганізації в сукупності з рефлексивною оцінкою процесу та результатів діяльності знижує необхідність зовнішнього процесуального контролю та зайвого нормативного регулювання діяльності, що, на жаль, в органах внутрішніх справ виявляє тенденцію до посилення. У цілому нині компетентність соціальної взаємодії майбутнього фахівця правоохоронних органів у соціальній взаємодії виконує функцію усвідомленої регуляції цього виду взаємодії на всіх її етапах.

Отже, враховуючи виділені сутнісні ознаки, функції та структуру, компетентність соціальної взаємодії майбутнього фахівця правоохоронних органів визначаємо як динамічне, інтегративне, особистісне утворення у складі його соціального досвіду, що виконує функції орієнтації, рефлексивного розуміння та регулювання його діяльнісної активності у взаємодії та взаємовідносинах з іншими людьми, суспільством і соціальними інститутами у процесі вирішення професійних і життєвих завдань і містить ціннісно-смысловий, соціально-когнітивний, регулятивно-діяльнісний і рефлексивно-оцінний компоненти.

Таке поняття компетентності соціальної взаємодії майбутнього фахівця правоохоронних органів дозволяє забезпечити інтеграцію потенційних особистісних ресурсів у оволодінні способами спільної діяльності та соціальних відносин у процесі підготовки до соціальної взаємодії.

Список літератури

1. Основи професійної підготовки поліцейських: збірник метод. рекомендацій / Тьорло О.І., Синенький В.М., Йосипів Ю.Р., Банах С.М., Курляк М.Д. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 297 с.
2. Панова І. В., Система освітньої підготовки поліцейських на сучасному етапі: сьогодення та перспективи. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України*. Харків, 2018. С.160–165.
3. Сокурєнко В. В. Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців. *Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф.* (Харків, 18 грудн. 2015 р.). Харків, 2015. С. 9–11.
4. Теоретико-прикладні засади конструктивної взаємодії поліції і населення в соціумі: монографія / В. В. Середа, Р. І. Благута, О. М та ін.; за заг. ред. З. Р. Кісіль. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 600 с.

УДК 001.378

Курило М. М.

студентка IV курсу факультету педагогічної освіти,
Львівський національний університет імені Івана Франка

Шукатка О. В.

доктор педагогічних наук, професор,
в.о. завідувача кафедри фізичного виховання та спорту,
Львівський національний університет імені Івана Франка

НАУКА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Повномасштабна війна виявилася важким викликом для української науки. За даними МОН України, станом на початок 2023 року від російського обстрілу постраждав 91 науково-дослідний та заклад вищої освіти. Майже повністю припинилося наукове та освітнє життя на сході Донецької та Луганської областей. Нині за межами України перебувають близько 6 тисяч науковців.

Українські вчені втратили роботу, частину зарплати та кошти на проекти. “Науковоцидом” – так у Національній академії наук України назвали наслідки дій агресора. У ньому звинуватили Росію у “цілеспрямованому знищенні науки в Україні”. Згідно зі звітом, понад 70% українських науковців визнають свою готовність працювати задля відновлення та підвищення обороноздатності України. Головний пріоритет зараз – утримати українську науку на плаву.

Першими українським вченим підтримали іноземні університети. Ще в лютому-березні 2022 року кілька іноземних університетів заявили про готовність продовжувати навчання українських студентів і надавати роботу викладачам і науковцям. У Польщі та Німеччині навчається найбільше науковців. Українські дослідники також знайшли допомогу у Франції, Іспанії, Італії, Великій Британії та США. Також започатковано численні програми допомоги українським науковцям. Вони базуються на ініціативі західних союзників та української наукової діаспори. Гранти, стипендії та спільні проекти допомогли українським науковцям залишатися у своїй галузі та продовжувати працювати, незважаючи ні на що.

Нещодавно стартувала ініціатива “Науковці для вчених” від Human Frontier Science Program (HFSP). Сама програма існує з 1990 р. і підтримує інноваційні фундаментальні дослідження, переважно в галузі біології. За двадцять років існування програми підтримку отримали понад 7000 дослідників із понад 70 країн. 28 лауреатів HFSP отримали Нобелівську премію.

“Науковці для науковців” – спеціальна програма допомоги дослідникам, які постраждали від війни в Україні. Підтримку українцям надали національні академії та наукові спільноти світу. У березні 2022 року Національна академія наук США (NAS) та Польська академія наук (PAS) запустили програму підтримки 3-місячних наукових візитів до інститутів PAS для українських науковців.

Хвиля підтримки української наукової спільноти прокотилася в першій половині 2022 року і до сьогодні не зменшилася. У січні 2023 року Фонд Саймонса в Нью-Йорку, який підтримує дослідження в галузі математики та фундаментальних наук, оголосив про фінансування 405 науковців в Україні, включно з докторантами.

Висновок. Нові можливості для українських науковців від іноземних партнерів та державних інституцій все ще відкриваються. Кожна людина може стежити та

відслідковувати нові можливості для науки України. Усі програми та ініціативи є важливими, адже вони допоможуть українській науці вижити, а після війни відновити наукову інфраструктуру.

Лавошник А. О.

аспірант

кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти
Української інженерно-педагогічної академії

**МАРКЕТИНГОВІ КОМУНІКАЦІЇ ТА ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ В СЕРЕДОВИЩІ СЛУХАЧІВ
КУРСІВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ В ЦЕНТРІ ЗАЙНЯТОСТІ**

На сьогодні виникає необхідність розробки ефективних методів формування підприємницької компетентності у учасників курсів підвищення кваліфікації, які проходять в центрі зайнятості. Ця проблема постає через недостатнє розуміння та використання засобів маркетингових комунікацій під час навчання, які можуть відігравати важливу роль у розвитку підприємницьких навичок та вмінь слухачів. Маркетингові комунікації є ключовим елементом у формуванні підприємницької компетентності, оскільки вони сприяють ефективній взаємодії підприємців зі своєю цільовою аудиторією та розвитку їх бізнесу. Ці комунікації допомагають створювати й розвивати міцний бренд, передаючи цінності, смисли та унікальні характеристики продукту або послуги клієнтам. Ефективні маркетингові комунікації сприяють залученню нових клієнтів, дозволяючи підприємцям через рекламу, просування в соціальних медіа, веб-сайти, електронні листи та інші канали зв'язку доносити своє повідомлення до цільової аудиторії, зацікавлювати її та перетворювати на покупців.

В сучасному науковому дискурсі під поняттям “підприємницька компетентність” розуміють одну з ключових складових успішної підприємницької діяльності. Вона визначається як сукупність знань, навичок, умінь і особистісних якостей, необхідних для ефективного функціонування в підприємницькому середовищі [2, с. 99-100].

Підприємницька компетентність включає такі основні складові:

- знання і розуміння підприємницьких процесів, включаючи ринкову аналітику, фінансове планування, стратегічне управління тощо;
- навички управління, включаючи лідерство, прийняття рішень, комунікацію та уміння працювати в команді;
- креативне мислення і інноваційний підхід, що дозволяє розробляти нові ідеї та реалізовувати їх на практиці;
- підприємницький менталітет, що включає наполегливість, самодисципліну, ризикованість і відповідальність [1, с. 86].

На сьогодні маркетингові комунікації відіграють важливу роль у формуванні підприємницької компетентності. Підприємницька компетентність охоплює здатність ефективно розбиратися в справах, приймати рішення та керувати підприємством або бізнес-проектом. Маркетингові комунікації виступають ключовим інструментом для розвитку такої компетентності з кількох причин:

1. Створення обізнаності – маркетингові комунікації допомагають підприємцям розповісти про свій бренд, продукти або послуги. Вони допомагають залучити увагу потенційних клієнтів та встановити зв'язок з ними. Це дозволяє підприємцям залучати нових клієнтів і розширювати свою аудиторію.

2. Маркетингові комунікації допомагають підприємцям створити імідж свого бренду або компанії. Це включає в себе визначення цінностей, місії, візії та унікальних характеристик бізнесу. Послідовне та ефективне спілкування зі споживачами допомагає створити позитивне сприйняття бренду та збудувати довіру до компанії.

3. Маркетингові комунікації включають в себе аналіз ринку та розуміння потреб та очікувань клієнтів. Це надає підприємцям цінну інформацію для прийняття стратегічних рішень щодо розвитку продуктів, запуску нових послуг або входу на нові ринки. Чим більше підприємець розуміє свою цільову аудиторію та ринкові тенденції, тим ефективніші будуть його стратегічні рішення і комунікаційні зусилля.

В цілому, маркетингові комунікації є необхідним інструментом для будь-якого підприємця, оскільки вони допомагають створити імідж про бренд, побудувати стратегію його розвитку. В контексті цього розглянемо більш детально сутність маркетингових комунікацій, їх роль у підприємницькій діяльності та використання на курсах підвищення кваліфікації при Центрах зайнятості. Саме використання засобів маркетингових комунікацій може бути ефективним інструментом для формування підприємницької компетентності у слухачів курсів підвищення кваліфікації в центрі зайнятості. Це дозволяє надати їм необхідні знання та навички у сфері маркетингу, а також розвивати їх підприємницькі якості та уміння комунікувати з ринком і клієнтами [3, с. 343].

Отже, основними засобами маркетингових комунікацій, які варто впроваджувати для формування підприємницької компетентності у слухачів курсів підвищення кваліфікації Центру зайнятості є: рекламні кампанії; створення цікавого та пізнавального контенту; використання соціальних медіа платформ, таких як Facebook, Twitter, LinkedIn та Instagram; вебінари та онлайн-конференції; конкурси та акції; запрошення випускників курсів поділитися своїм досвідом та рекомендувати програму.

Список літератури

1. Король І. В. Маркетингові комунікації: навчально-методичний посібник.. Умань : ВПЦ “Візаві”, 2017. 151 с.
2. Майковська В. І. Конструювання засобів реалізації моделі формування підприємницької компетентності фахівців. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського. 2018. №1(120). С. 99-106
3. Тейлор С. Роль маркетингових комунікацій у розвитку підприємницької компетенції серед шукачів роботи. Міжнародний журнал підприємницької поведінки та досліджень. 2015. № 21(3). С. 342-360.

УДК 378.018.43

Марцева Л. А.

Д.п.н., доцент,

доцент кафедри комп'ютерної інженерії та кібербезпеки,

Державний університет “Житомирська політехніка”

МОТИВИ ТА ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Підвищення ефективності дистанційної освіти пов'язане з рівнем навчальної мотивації студентів та дотриманням науково обґрунтованих принципів її організації. Формування мотивації є невід'ємною частиною розвитку особистості студента

впродовж навчання в університеті, що створює стійкість його інтересу до опанування навчального матеріалу та перетворює зовні задані цілі на його внутрішні потреби.

Дистанційна освіта в підготовці майбутніх фахівців має свої особливості. Критерієм успішності студента є результат оцінювання його навчальної діяльності викладачем, що є підґрунтям для його внутрішньої мотивації, прагнення до самореалізації, пошуку та досягнення професійного успіху.

Науковці виділяють цілий перелік мотиваційних рівнів: ділова мотивація, пізнавальна мотивація, мотивація співробітництва, мотивація самореалізації та розвитку особистості, мотивація афіліації, мотивація самоствердження, комунікативна мотивація тощо [3, с. 360]. Безперечно, сучасного студента мотивують хороші оцінки, схвалення його дій викладачем, успіхи в навчанні, заохочення батьків, перспектива випередити одногрупників, позитивні прогнози на успішну професійну кар'єру, проте кожен з мотивів обумовлюється своєю потребою.

Характер мотивації студентів до успішної навчальної діяльності має враховувати викладач під час побудови дистанційних курсів, оскільки у студентів можуть переважати більш прагматичні мотиви, що пов'язані з вирішенням ситуативних завдань. Досвід застосування телекомунікацій у викладанні предмета “Педагогіка та психологія” засвідчує, що цей вид інформаційних технологій дає можливість забезпечити творчу взаємодію студентів і викладача, ефективну самостійну роботу студентів, пізнавальну діяльність здобувачів освіти для підготовки творчих завдань. Упродовж вивчення предмета важливим залишається формування у студентів комунікативних умінь, культури спілкування, залучення до дискусій та процесу спільного пошуку актуального вирішення певних завдань.

В умовах дистанційного викладання предмета підвищення та ефективності навчання студентів збільшується завдяки візуалізації навчальної інформації. Викладач має інструмент для представлення інформації у формі тексту, анімації, звуку, відео тощо. Як засвідчує практика, мультимедійні лекції сприяють якості та ступеню засвоєння навчального матеріалу. Досвід викладання доводить, що на заняттях активізується пізнавальна діяльність студентів, гальмується процес забування матеріалу, підвищується рівень міцності знань студентів, активізується емоційний вплив навчального матеріалу на студентів.

Дистанційне навчання стало технологією навчання XXI століття, що характеризується певними рисами: гнучкістю (студент має можливість навчатися скільки потрібно йому індивідуально); модульністю (кожний навчальний курс формує цілісне уявлення про предметну сферу); економічною ефективністю (дистанційна освіта орієнтується на велику кількість студентів, ефективно використання технічних засобів навчання, роботу у вихідні дні, ефективно використання аудиторій); новою функцією викладачів (викладач має можливість координувати та коригувати навчальний курс, допомагати студентам через асинхронну взаємодію голосовою поштою тощо); спеціалізованим контролем якості дистанційного навчання (дистанційні іспити, співбесіди, комп'ютерні тестувальні системи); використанням спеціалізованих технологій і засобів навчання (методи, форми й засоби взаємодії зі студентами в процесі самостійного, але контрольованого з боку викладача навчання).

Кожен вид навчання ґрунтується на певних принципах, які виконують регулятивну функцію, пов'язані із закономірностями навчання та відображають дидактичні

закони. У процесі розвитку педагогічної теорії науковці пропонували різноманітні підходи до визначення системи принципів навчання з урахуванням правил, яких потрібно дотримуватися, щоб забезпечити їх результативність.

Принципи дистанційної освіти певною мірою перегукуються із традиційними принципами дидактики вищої школи:

- *принцип вибору змісту освіти* (зміст освіти має відповідати нормативним вимогам державного освітнього стандарту і ринку);
- *принцип гуманістичного навчання* (створення максимально сприятливих умов для оволодіння студентами соціально накопиченого досвіду для опанування майбутньої професії та вияву творчої індивідуальності);
- *принцип педагогічної доцільності в застосуванні нових інформаційних технологій* (педагогічна оцінка ефективності створення системи дистанційної освіти, увага до змісту навчальних курсів та освітніх послуг);
- *принцип стартового рівня освіти* (урахування наявних знань, умінь, навичок у студентів, володіння навичками роботи з комп'ютером);
- *принцип забезпечення безпеки інформації* (організаційні й технічні засоби безпечного зберігання й використання потрібної інформації);
- *принцип мобільності навчання* (створення інформаційних мереж, баз і банків даних для дистанційного навчання студентів);
- *принцип неантогоністичності дистанційної освіти наявним формам освіти.*

Зауважимо, що система дистанційної освіти в кожному закладі базується на якісному забезпеченні: методичному, програмному, технічному, інформаційному та організаційному. Дистанційне навчання комплексно інтегрує всі засоби навчання студентів та надає їм якісно нового рівня (друковані та електронні видання, комп'ютерні навчальні системи, аудіо- та відеоматеріали, лабораторні дистанційні практикуми, тренажери, бази даних, електронні бібліотеки з дистанційним доступом, комп'ютерні мережі тощо).

Використання дистанційного навчання має бути вмотивованим перш за все самим навчальним процесом у закладі освіти, його змістом, цілями, досягнутим результатом. Проте варто зважати на наявні демотивуючі чинники, серед яких можуть бути формальне викладання предмета, необ'єктивність оцінок, надмірна велика кількість матеріалу й завдань, відсутність прямого зв'язку з майбутньою професійною діяльністю та власними цілями студента.

Список літератури

1. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: / Кузьмінський А.І. - Навч. посіб. – К.: Знання, 2005. - 486 с. – (Вища освіта XXI століття).

Матійчук І. В.

магістрантка кафедри початкової освіти,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Урізноманітнення навчального процесу з метою активізації навчальної діяльності молодших школярів, розширення сфери їх пізнавальних інтересів в умовах НУШ, вважається однією з актуальних педагогічних проблем сьогодення. Бурхливий

розвиток інформаційно-комунікаційних технологій відкриває можливості для використання широкого спектра джерел інформації та нових методів навчання. Водночас на практиці часто виникає парадоксальна ситуація, коли доступність інформації зумовлює пасивне ставлення до процесу опановування знаннями, і не сприяє активності молодших школярів, пов'язаної з пізнанням, пошуком, творчістю. Утім психолого-педагогічні дослідження свідчать, що існують можливості активізувати діяльність молодших школярів шляхом систематичного навчання за допомогою сучасних методів і педагогічно грамотного використання учителями індивідуалізованих стратегій творчої освітньої співдіяльності.

У зв'язку з цим актуальним завданням сучасної освіти є створення умов, які стимулювали б навчальну діяльність, активність молодших школярів. Успішність його вирішення потребує змін в організації навчального процесу, які б задовольняли запити тих, хто навчається з урахуванням їхніх потреб, здібностей і можливостей.

Теоретико-методологічні аспекти активізації навчальної діяльності молодших школярів цікавлять наукову педагогічну спільноту з давніх часів, зокрема у даному контексті актуальними є праці Л. Виготського, Я. Коменського, А. Макаренка, Й. Песталоцці, С. Рубінштейна, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинського, К. Ушинського та інших. Сучасні дослідники також звертають увагу на цю проблему. Психолого-педагогічні та дидактичні аспекти активізації навчальної діяльності, як загалом, так і в процесі викладання методик навчання предметів, відбиті у дослідженнях Н. Бібік, М. Гриньової, Л. Денисенко, М. Лещенко, В. Моляко, О. Савченко [1, 2, 5] та інших.

Активізація навчальної діяльності молодших школярів здійснюється через різноманітні методи навчання. Активізація навчальної діяльності молодших школярів проводиться як на уроках (наприклад, з математики, української мови, інтегрованих курсів “Я досліджую світ”, “Мистецтво” та ін.), так і в позаурочний час. Приміром, на уроках “Я досліджую світ”, можна використовувати різні методи навчання, зокрема: спільну роботу в парах і групах, використання підручника, практичні вправи, головоломки, загадки, ребуси, мозковий штурм, аудіовізуальні методи, навчально-демонстраційні програми, тести, розвивальні ігри, комп'ютерні тренажери, метод проєктів, використання інтерактивної дошки та інші.

Використання ІКТ у навчальній та дослідницькій роботі в початковій школі дозволяє вчителю ефективно використовувати час на пояснення матеріалу завдяки наочності та швидкості роботи. Також ІКТ сприяє перевірці знань учнів в інтерактивному режимі, що підвищує результативність навчання та сприяє розвитку різних аспектів особистості, включаючи пізнавальний, морально-етичний, творчий, комунікативний та естетичний. Застосування ІКТ сприяє розвитку інтелекту та підвищує рівень інформаційної культури учнів, роблячи уроки більш привабливими та захопливими.

Активізація навчальної діяльності учнів 1-4 класів методами навчання з використанням ІКТ, передбачає використання особистісно-орієнтованого підходу до учнів, що ґрунтується на використанні індивідуальних навчальних завдань та вправ різного рівня складності. До цього додається використання мультимедійних презентацій на уроках математики, української мови, а також в інтегрованих курсах, таких як “Я досліджую світ” та “Мистецтво”. Також, важливо відзначити проведення уроків у ігровій формі та використання новаторських методів навчання тощо [3].

Методи навчання, які вчителі використовують для сприяння навчанню та розвитку учнів молодшого шкільного віку, дозволяють активізувати навчальну

діяльність учнів, створюючи сприятливе освітнє середовище та заохочуючи їх до активного навчання. Деякі методи, які особливо підходять для молодшого шкільного віку, включають:

- інтерактивні
- ігри та симуляції
- проектне навчання
- рольові ігри
- використання мультимедійних засобів
- експерименти та спостереження
- індивідуалізоване навчання.

Висновки. Активізація навчальної діяльності передбачає систематичну роботу вчителя з метою створення та застосування такого змісту, методів, форм, та засобів навчання, що сприяють підвищенню пізнавального інтересу, активності, творчості та самостійності у засвоєнні знань та формуванні вмінь та навичок для їх практичного використання.

Процес навчальної діяльності вимагає значних розумових зусиль і напруги. Це досягається далеко не кожним, оскільки підготовка до здійснення інтелектуальних операцій не завжди є достатньою. Тому проблема засвоєння полягає не тільки в опануванні знаннями, але й у тривалому процесі утримання уваги, розумового напруження та вольових зусиль.

Список літератури

1. Бібік Н.М., Павлова, Т.С. (2021) Організація навчання в 4 класі інтегрованого курсу “Я досліджую світ”. Організація освітнього процесу в початковій школі: Методичні рекомендації. Орієнтовні календарно-тематичні плани. 4 клас. Київ. Педагогічна думка. 66–71. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/731792/>(дата звернення: 22.05.2023).
2. Бібік Н. М. Гра в навчанні молодших школярів: варіативність підходів до застосування. Український Педагогічний журнал (3) 2023. С.197–204.
3. Гільберг Т.Г. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ” у 1-2 кл. закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. Навчально-методичний посібник. Київ: Генеза, 2019. 256с.
4. Леся Височан, Ліліана Хімчук, Руслана Романишин. Актуалізація пізнавальної діяльності учнів початкової школи: акценти науково-педагогічного дискусю. *Молодь і ринок*. 2021 № 10/196 С. 6-11
5. Савченко О. Я. Діагностика і дидактичні умови формування у молодших школярів мотивації уміння вчитися. Український педагогічний журнал. 2015. № 1. С. 85–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2015_1_12 (дата звернення: 21.04.2023).
6. Хімчук Л.І. Використання педагогічних інтерактивних технологій у навчанні вчителів початкових класів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020 № 31, том 4, С. 196-200
7. Хімчук Л.І. Використання інформаційних технологій у загальноосвітніх школах гірських регіонів: труднощі майбутніх учителів. *Гірська школа Українських Карпат*. 2013 № 8-9. С. 134-136

УДК 37.02

Мороз І. В.

науковий співробітник відділу
суспільствознавчої освіти,
Інститут педагогіки НАПН України

ІНТЕГРАЦІЯ В ОСВІТІ: ВІД ТРАДИЦІЙ ДО НОВАТОРСЬКИХ ПІДХОДІВ

Інтеграційні процеси відбуваються на різних рівнях і сферах суспільного життя. В той же час, тривалий час в освіті домінувала традиційна предметоцентрична система навчання. Одним із головних недоліків цієї системи є відсутність взаємозв'язку між змістом різних предметів та освітніх галузей, що часом призводить до перевантаження навчальних програм і підручників, фрагментарності знань учнів та ускладнює перенесення цих знань з однієї галузі знань (предмета) в іншу. Фрагментарність знань заважає формуванню в свідомості учнів цілісної картини світу, а отже гальмує розвиток їх ключових компетентностей та їхню здатність розв'язувати реальні життєві проблеми.

В умовах інформаційного суспільства навчальні предмети не можуть вивчатися ізольовано один від одного та бути відірваними від реального життя. Реальні життєві проблеми не можуть розв'язуватися лише в межах конкретного навчального предмета. Вони зазвичай мають інтегровану основу. Безперечно, що в таких умовах актуальним стає не насичення учнів інформацією, а формування в них системного мислення, уміння працювати з різноманітними видами джерел інформації, виділяти в масиві інформації основне (потрібне), розв'язувати складні проблеми та приймати зважені рішення. Все це спонукає до змін в освіті та подолання нових викликів науковцями, вчителями та авторами підручників.

Одним із засобів формування системного мислення в учнів є інтегроване навчання, яке передбачає не лише взаємозв'язок між освітніми галузями та предметами, а насамперед ґрунтується на наукових ідеях, концепціях, що дають цілісне уявлення про історію, людину, світ та культуру.

Освітня інтеграція робить межі між предметами умовними, сприяє формуванню в учнів цілісного образу світу, збільшує їхню мотивацію до навчання і розвиває дослідницький інтерес. На думку С. Клепко, надаючи учням лише диференційовані знання, освіта не може повною мірою виконати своє основне призначення: забезпечити успішну адаптацію молодих людей у суспільстві, підготувати конкурентоздатного фахівця [3].

Інтегроване навчання дає змогу учням усвідомити значущість здобутих знань з кожного предмета для вирішення необхідних питань у ситуаціях сьогодення. Воно сприяє розвитку досить важливих в теперішній час комунікаційних навичок, оскільки передбачає створення навчальних ситуацій, в яких учні можуть співпрацювати, комунікувати та знаходити нестандартні рішення. Такий підхід до навчання робить процес цікавим і близьким до повсякденних життєвих умов. По суті освітня інтеграція – це інтеграція здобутих знань, умінь в реальне життя [4; 5].

Аргументуючи необхідність впровадження інтеграції в освітній процес, Т. Засекіна [2] зазначає, що вона має “здоровий глузд”, оскільки в реальному житті знання та досвід не розділені на окремі теми. Встановлення зв'язків між різними науковими галузями сприяє виникненню нових способів мислення та здобуття знань, поєднує різні здібності, розвиває критичне мислення і сприяє глибокому розумінню загальної карти світу.

На думку О. Топузова та Т. Пушкарьової, успішна реалізація ідей інтегрованого навчання відкриває безмежний простір для досягнення якісної конкурентоспроможної освіти, яка є безумовним гарантом для кожної людини в самостійному досягненні поставленої життєвої мети, джерелом творчого зростання та самоствердження в соціумі [6, с. 7].

Перспективи розвитку інтегрованого навчання закріплені у “Державному стандарті базової середньої освіти” (надалі – ДС), де зазначені не окремі предмети, а освітні галузі (Державний стандарт базової середньої освіти, 2020) [1]. Це означає, що вперше за тривалий час нормативний документ орієнтує на інтеграцію змісту, на можливість гнучкої варіативної організації змісту. Отже, реалізація інтегрованого підходу в освітньому процесі є актуальною проблемою і потребує науково-методичного забезпечення. Як зазначають дослідники, сьогодні педагогічна інтеграція визначається як провідна ідея сучасної реформи загальної середньої освіти, отже інтегративний підхід (сукупність методологічних способів здійснення інтеграції) має бути провідним і взаємопов’язаним із компетентнісним, особистісно орієнтованим, діяльнісним та ін. у теорії та практиці шкільної освіти [2].

Список літератури

1. Державний стандарт базової середньої освіти, Постанова Кабінету міністрів України № № 898 (2020) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-p#n16>

2. Засекіна Т. М. Інтеграція в шкільній природничій освіті: теорія і практика: монографія, Київ, Україна: Педагогічна думка, 2020. 400с.

3. Клепко С. Інтегративна освіта і поліморфізм знання: монографія. Київ--Полтава-Харків, Україна: ПОІПОПП, 1998. 360 с.

4. Мороз П. В., Мороз І. В. Інтегроване навчання історії в 5-9 класах: стан практики та перспективи. Український педагогічний журнал. № 3. 2021. С. 66–77. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/727329/>

5. Мороз П. В., Мороз І. В. Особливості розроблення дослідницьких завдань з історії для учнів базової школи. Recent Trends in Science: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference, May 4–5, 2023 FOP Marenichenko V.V., с. Dnipro, Ukraine, 2023. С.206–207. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/735202/>

6. Пушкарьова Т. О., Топузов О. М. Інтегративно--діяльнісна педагогіка: монографія. Київ, Україна: Педагогічна думка, 2019. 304 с.

УДК 37.02

Мороз П. В.

к. пед. н., старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти,
Інститут педагогіки НАПН України

ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ОСВІТНЯ СТРАТЕГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЯ

Інтеграційні процеси відбуваються на різних рівнях і сферах суспільного життя. На цю тенденцію в науці вказав ще В. Вернадський, який стверджував, що зростання наукового знання призводить до стирання меж між окремими науками. Сфера освіти

не стала винятком. Актуальність впровадження інтеграції в освіті обумовлена низкою глобальних процесів і тенденцій розвитку інформаційного суспільства. Інтегративні процеси в різних сферах суспільного життя значною мірою визначають стиль мислення та поведінки сучасної людини.

Перед тим, як запроваджувати в практику будь-яку освітню технологію важливо зрозуміти її суть, й інтегроване навчання не є виключенням. Незважаючи на різноманіття трактувань поняття інтеграції в освіті є те спільне, що об'єднує підходи науковців. Насамперед під **інтеграцією в освіті** слід розуміти процес встановлення зв'язків між структурними компонентами змісту навчання в рамках певної освітньої системи з метою формування у здобувача освіти цілісного уявлення про світ, спрямованого на його розвиток і саморозвиток. Вона є природним взаємозв'язком між навчальними предметами, розділами та темами різних навчальних предметів, що ґрунтується на провідній ідеї. Тобто освітня інтеграція це не механічне поєднання частин/складників освіти, не їхня сума, а органічний їх взаємозв'язок, який дає якісно новий результат, нове системне і цілісне утворення [3; 4].

На нашу думку, інтеграція в освіті означає поєднання різних предметів та/або тем в освітньому процесі з метою розуміння зв'язку між ними та їх застосування у реальному житті. Це може бути досягнуто шляхом включення крос-дисциплінарних проектів та завдань, що спрямовані на розвиток критичного мислення та вміння аналізувати інформацію. Інтеграція також дозволяє вивчати навчальний матеріал у контексті реальних проблем та ситуацій. Наприклад, учень, який вивчає історію, може вивчати різні історичні події та їх вплив на сучасне суспільство [3; 4].

Дослідники розглядають інтеграцію в освіті різнопланово, а саме як:

- фактор розвитку освітніх систем;
- різновид наукової інтеграції, що здійснюється в межах педагогічної теорії та практики; вища форма відображення єдності цілей, принципів, змісту, форм організації процесу навчання та виховання;
- процес і результат взаємодії структурних елементів змісту освіти, який супроводжується зростом системності та спресованості знань учнів;
- цілеспрямоване об'єднання, синтез відповідних навчальних дисциплін у самостійну систему цільового призначення, яка спрямована на забезпечення цілісності знань та вмінь [5, с. 4].

Досить слушною є думка Ю. Малієнко, яка розглядає інтеграцію у локалізованому вимірі, а саме у контексті громадянської та історичної освіти. На її погляд, інтеграція – це взаємозв'язок змістового, процесуального, ставленнєвого аспектів громадянської та історичної освіти, інших освітніх галузей, необхідний для формування в дитини цілісної картини світу та різнобічного розвитку особистості. Дослідниця наголошує на тому, що зазначена інкорпорація галузей шкільної освіти є важливою передумовою ефективності нової навчальної літератури [2, с. 126].

Цінність інтегрованого навчання в тому, що воно дозволяє вчителю та учню виходити за межі окремого навчального предмета, окремої освітньої галузі. Відповідно здобувачі освіти можуть краще зрозуміти сутність певного об'єкта чи явища в контекстах різних навчальних предметів, сформувані цілісне уявлення про них; завдяки аналізу різних точок зору глибше зрозуміти ключові ідеї; краще зрозуміти, як використати набуті ідеї та навички використовувати на практиці; системно мислити. Відповідно під час інтегрованого навчання діти вчать бачити цілісну картину світу, а не тільки її окремі фрагменти [1, с 34].

Список літератури

1. Інтеграція навчальних предметів в початковій школі як ефективна форма навчання молодших школярів : матеріали інтернет-семінару /уклад. Л.Н. Добровольська, В.О. Чорновіл. Черкаси: Видавництво КНЗ “Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради”, 2017. 183 с. URL: <http://library.ippro.com.ua/attachments/article/430>
2. Малієнко Ю. Інтеграція як концепт сучасного підручникотворення. Проблеми сучасного підручника. Вип. 27. 2021. С. 123-131. URL : <https://ipvid.org.ua/index.php/psp/article/view/12>
3. Мороз П. В., Мороз І. В. Інтегроване навчання історії в 5-9 класах: стан практики та перспективи. Український педагогічний журнал. № 3. 2021. С. 66–77. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/727329/>
4. Мороз П. В., Мороз І. В. Особливості розроблення дослідницьких завдань з історії для учнів базової школи. Recent Trends in Science: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference, May 4–5, 2023 FOP Marenichenko V.V., с. Dnipro, Ukraine, 2023. С.206–207. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/735202/>
5. Нова українська школа: поради для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ “Видавничий дім “Плеяди”, 2017. – 206 с.. С. 74

Прокоф’єва Л. А.

Державний заклад “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”

Мухаметдінова О. С.

Державний заклад “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”

ДУМКИ ВІДОМИХ ФІЛОСОФІВ ПРО ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ ТА НАСКІЛЬКИ ЦЕ ДОРЕЧНО САМЕ ЗАРАЗ

Актуальність: в сучасному світі технології випереджають реальність, тому в когось може скластися хибна думка, що учіння науковців, що працювали тисячі років тому не притаманні даному суспільству. І тільки незначна кількість людей вбачає в цьому основу. Нам важко повірити, що в найдавніших часах у працях Аристотеля, Сократа та Платона, які створювались ще в 4 столітті до н. е. розглядали важливість фізичної культури тіла.

Об’єктом дослідження є давньогрецький науковець-енциклопедист, філософ і логік Аристотель; грецький філософ Сократ, який вважається засновником західної філософії; та давньогрецький мислитель Платон. А також їх праці про „здоров’є”, та „здоровий спосіб життя.

Предметом дослідження є який вплив на свідомість людини призводять цитати та думки філософів . Наскільки вони фундаментальні та глибокі для звичайного студента, що здобуває вищу освіту та починається свій життєвий шлях.

Взагалі, що таке життя, на думку Аристотеля : “Все харчування, зростання і розкладання фізичного тіла, яке має свою основу в самому собі” називається життям. Проте природа тіла у природі складна. Тіло, з одного боку, є субстратом чи речовиною, з другого – формою. Душа відрізняється від тіла тим, що є “сутністю у сенсі природної форми”, але не будь-якою формою, а лише формою, що має у

своєму потенціалі життя. Жива істота – це те, що має душу. Наприклад, насіння чи плід – це тіло, яке вже має душу.» [4,с.56].

Таким чином, згідно з Аристотелем, душа як сутність життя пов'язана з тілом і не може бути відокремлена від нього. Вона залежить від тіла (тобто від певного матеріального субстрату) у своїй здатності чи нездатності виявляти свої життєві цілі, прагнення. Але сама душа не є тілом. Окремі частини душі можуть бути відокремлені, але тільки тому, що є ентелехіями окремих частин цілого. Наприклад, окремі частини рослини можуть бути відокремлені від її цілого і можуть жити та розвиватися незалежно. При препаруванні будь-якого організму можна побачити, деякі його частини продовжують самостійно рухатися і навіть виконувати свої звичайні специфічні функції.

Аристотель завжди вказував на важливість для кожної людини мати в своєму житті корисні звички, тому що ми є результатом наших звичок та наших дій. Наведу цитату Аристотеля з приводу цього: “Ми є сумою наших дій і тому все залежить від наших звичок. 95% всього, що ви робите, є наслідком звички.” [2,] Маючи у житті корисні звички, які відносяться до здорового способу життя, ми з кожним днем стаємо більш здоровими, як фізично, так і ментально, що покращує систему нашого життя.

Аналізуючи вище зазначене, додам, що ми не можемо говорити про здоровий спосіб життя без таких слів, як “сила волі” та “витримка”. Кожна здорова людина пройшла нелегкий шлях у боротьбі із самим собою, зі своїми бажаннями та звичками. Кожен має як погані, так і корисні звички, але для того, щоб стати здоровою людиною, ми повинні не піддатися своїй слабкості, не піддатися спокусам і пройти через всі складнощі, які стосуються відмови від поганих звичок або, наприклад, в наш час це можуть бути відмови від шкідливої їжі, надмірного вживання алкоголю чи куріння. Тільки таким способом ми зможемо по-справжньому змінити наше життя та стати на шлях здорової людини. Щодо цього, Аристотель говорив: “Я вважаю більш хоробрим того, хто перемагає свої бажання, ніж того, хто перемагає своїх ворогів, бо найважча перемога – це перемога над собою.” [5] Можу додати, що більшості людей шкода самих себе, тому вони йдуть на поведі своїх бажань, не дивлячись на те, які насправді є ці бажання, чи вони є корисними для нас, чи навпаки поганими, які з часом будуть руйнувати нас, тому, як говорив Аристотель, насправді найважча перемога – це перемога над собою та своїми бажаннями.

Якщо говорити про здорову людину, то ми повинні розуміти, що здоров'я це не тільки про фізичні здібності, це також про здоров'я душі та розуму. І як казав Аристотель: “Перш ніж вилікувати тіло, ви повинні спочатку вилікувати розум”. [3] Тільки тоді, коли ви знайдете гармонію зі своїм розумом і своїми думками, ви зможете знайти гармонію зі своїм тілом.

Платон був більш прогресивнішим та вважав, що необхідно розвивати не тільки тіло, а і душу. Насамперед, для Платона, душа була набагато важливіша за тіло людини. Платон вважав, що душа людини безсмертна. Всі душі були створені Творцем при створенні Всесвіту. Оскільки їх число дорівнює числу небесних тіл, кожна душа має одну зірку, яка захищає душу в її земному житті після з'єднання з тілом. Перед початком земного життя душа відвідує світ чистих думок над зірками. Відповідно до отриманих там спогадів душа обирає своє тіло та спосіб життя на землі.

Платон говорив: “Чи не є вона відчуження душі від тіла? Померти – чи це означає, що й тіло, відчужене від душі, існує особливо, саме собою, і душа, що відмовилася від тіла, існує сама собою? Чи щось інше, чи це називається смертю?”.

Здоров'я та здоровий спосіб життя за думкою Платона, це в першу чергу відкритість та здоров'я душі.

Багатство, здоров'я та краса, - як міркує Платон, - потребують знання, щоб бути правильно вживаними, а без правильного вживання краще і зовсім їх не мати”.

Перемога і подолання ворога”, як і “доставлення тілу здоров'я лікарями” - не лише необхідні, а й вимагають відповідних знань. Здоров'я та сили вимагають догляду та лікування не лише за навичкою та досвідом, а й за правилами мистецтва, як у риториці. (Платон).

“Належні задоволення від їжі та пиття приносять тілу здоров'я, силу та іншу досконалість”. (Платон)[3,с.49].

Сократ був давньогрецьким філософом, чиє вчення ознаменувало поворотний пункт у філософії: від міркувань про природу та світ до міркувань про людину та філософську теорію. Вчення Сократа позначило нову лінію у розвитку античної філософії. За допомогою концептуального аналізу та ототожнення знання з позитивними якостями людини Сократ звернув увагу філософа не лише на важливість людської особистості, а й на набуття теоретичних знань як основної форми самостійного мислення. Сократа по праву називають першим філософом.

Сократ говорив: “Як не можна приступити до лікування ока, не думаючи про голову, або лікувати голову, не думаючи про весь організм, так не можна лікувати тіло, не лікуючи душу”. “Якщо людина сама стежить за своїм здоров'ям, то важко знайти лікаря, який знав би краще корисне для його здоров'я, ніж він сам.” [1,с.26].

“Не можна лікувати тіло, не лікуючи душу.” (Сократ). Переходимо до часів Середньовіччя, то бачимо зміну фокуса на Божу владу. Тобто Божі заповіді та їх дотримання дадуть тобі здоров'є та щасливе життя. Простежується нехтування розвитку себе, аналізу дій, лише сила Божа .

В епоху Відродження повертається думка, що людина слідкує за своїм здоров'ям, його створює. Філософія Нового часу нарешті демонструє, що людина є частиною природного світу . За допомогою свого розуму вона здатна досягти збереженню себе та піклуватись про себе самостійно.

Філософія , на щастя, також розглядає тенденції розвитку здорового способу життя . Вони позначають, що все відносно, тому допускають найбільш ширі кордони і обробляють кожну думку.

Список літератури

1. Гетман В. О., Новицький Ю. В., Питомець О. П.Г 44 Методологічні та організаційні засади оздоровлення людини: Навч. Посіб. / Занаук. Ред. К. Б. Ставицької. – Київ.: Основа, 2008. – 200 с.

2. І.І.Пуленко.ОСНОВИ ФІЛОСОФСЬКИХ ЗНАНЬ:Навчальний посібник.- Полтава.,2019 – с.20

3. Ю. М. Вільчинський, Л. В. Северин Мрачковська,О. Б. Гаєвська та ін. – Київ : КНЕУ, 2019. – 368 с.

4. Шевцов С.В.,Палагута В.І., :КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ З дисципліни “ФІЛОСОФІЯ”.- Дніпро.,2016-296с

5. <https://uk.chicadventureit.com/an-invaluable-legacy-thought-234-aristotle-quotes>

UDC 378.147

Nikitina I. P.

Senior teacher at the Department of Social and Humanitarian Sciences
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Orcid: 0000-0003-3767-7034

GLOBALIZATION OF EDUCATION

The globalization of education refers to the increasing interconnectedness and interdependence of educational systems and institutions across national borders. This phenomenon is driven by various factors, and it has significant implications for how education is delivered, accessed, and understood worldwide.

Globalization affects national education in many ways. First of all, it has led to increased collaboration and partnerships between educational institutions from different countries. The Boulogne Convention is also a result of globalization. Universities, research centers, and schools collaborate on research projects, exchange programs, and joint academic initiatives. And as a result, we have international student mobility. There is a growing trend of students seeking education abroad. They move across borders to pursue higher education, contributing to cultural diversity on campuses and fostering a global exchange of ideas. Due to this, Global Curriculum Standards appear. There is a movement toward the development of global educational standards to ensure a certain level of quality and comparability across different systems. This includes the adoption of common frameworks for assessment and accreditation [1].

Then, globalization presented online learning and technology for it. The rise of online learning platforms and digital technologies has facilitated the global dissemination of educational content. Students can access courses and resources from institutions around the world, breaking down geographical barriers.

Globalization brings together students and educators from diverse cultural backgrounds. This fosters cultural exchange, understanding, and the development of a more globally competent workforce. Educational institutions, particularly in higher education, are establishing campuses and partnerships in multiple countries. This includes the presence of international branch campuses and collaborations between universities from different parts of the world. Researchers and academics increasingly collaborate on global research projects, addressing complex challenges that require a collaborative, cross-disciplinary approach. This contributes to the advancement of knowledge on a global scale [2].

English is widely considered the dominant language for international communication. Several factors contribute to the global prominence of English in various domains, including business, science, technology, diplomacy, academia, and entertainment. English has become the dominant language for international communication also, research publications, and academic discourse. Proficiency in English is often essential for accessing global educational opportunities.

Education is increasingly focused on developing skills and competencies that are relevant on a global scale, such as intercultural communication, adaptability, and a deep understanding of global issues.

While globalization offers opportunities, it also poses challenges. Educational inequalities between different regions and countries, issues of access and affordability,

and the potential erosion of local languages and cultures are concerns associated with the globalization of education. Efforts are being made to establish systems for the mutual recognition of qualifications and degrees, facilitating the mobility of students and professionals across borders.

The globalization of education is a complex and multifaceted process that is transforming the landscape of learning and knowledge dissemination. While it presents opportunities for collaboration and access to diverse educational resources, it also requires careful consideration of issues related to equity, cultural sensitivity, and the preservation of local educational values.

Literature

1. Nikitina, I., & Ishchenko, T. (2023). GLOBALIZATION OF EDUCATION: MODERN EXPERIENCE. *Scientific Journal of Polonia University*, 56(1), 216-223. <https://doi.org/10.23856/5630>

2. Сутність глобалізації та її вплив на розвиток освіти. URL: <https://ukped.com/materialy/zahalna-pedahohika/2245-sutnist-globalizatsiyi-ta-yiyi-vpliv-na-rozvitok-osviti.html>

УДК 373.5.091.313:5

Оляніна О. О.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Запорізький національний університет

РІЗНОРІВНЕВІ ІНТЕГРОВАНІ ЗАВДАННЯ ЯК ЗАСІБ КОНТРОЛЮ УЧНІВ З ПРИРОДНИЧИХ НАУК

Інтегрований урок – це урок, який проводиться з метою розкриття загальних закономірностей, законів, ідей, теорій, відображених у різних науках і відповідних їм навчальних предметах.

Інтеграція (від лат. *integer* – повний, цілий) – це об’єднання в ціле раніше ізольованих частин [1]. Інтегровані уроки ставлять за мету об’єднати споріднені блоки знань із різних навчальних предметів навколо однієї теми з метою інформаційного та емоційного збагачення, сприйняття, мислення, почуттів учнів [2]. Це дає можливість пізнавати явище з різних боків, досягнути цілісності знань.

Інтегрований урок може будуватись у межах одного навчального предмета (внутрішньопредметна інтеграція), з інтегрованого змісту кількох навчальних предметів (міжпредметна інтеграція), або на змістовій основі інтегрованого курсу [3]. Найчастіше поєднуються такі шкільні предмети, як історія, географія, основи економіки, фізика, хімія та біологія.

Різнорівневі інтегровані завдання є ефективним інструментом для контролю знань учнів у природничих науках. Вони охоплюють багато аспектів навчання та дозволяють учням застосовувати знання з різних дисциплін одночасно [4].

У своєму дослідженні ми розкриваємо можливості наступних різнорівневих контрольних завдань:

1) Мультидисциплінарні завдання: ці завдання спонукають учнів застосовувати знання з різних наукових галузей для вирішення конкретних завдань. Наприклад,

учні можуть вирішувати фізичні задачі, які потребують знань математики та фізики, наприклад, обчислення швидкості або тягарів на рівномірно прискореному русі.

2) Проекти та дослідження: учні можуть працювати над проектами, що вимагають знань з біології, хімії та фізики. Наприклад, вивчення впливу різних речовин на рослини, дослідження магнітного поля на людський організм та інші.

3) Казкові або творчі завдання: вони можуть включати створення ілюстрацій чи казок, де наука стає частиною сюжету. Це допомагає учням краще усвідомлювати концепції природничих наук у цікавій та доступній формі.

4) Розв’язання проблем: ці завдання ставлять перед учнями реальні природничі проблеми для аналізу та розв’язання. Вони можуть включати питання про забруднення навколишнього середовища, вплив кліматичних змін на екосистеми тощо.

5) Завдання на аналіз текстів: Вивчення та аналіз наукових текстів з різних дисциплін, щоб учні зрозуміли важливі концепції та зв’язок між ними.

Застосування вчителем таких завдань допомагає учням розглядати проблеми з більш широкої перспективи, розвиває їхні аналітичні навички та сприяє кращому розумінню зв’язку між різними галузями науки [5].

Отже, впровадження у зміст уроку з природничих наук інтегрованих різнорівневих завдань забезпечує формування в учнів цілісної системи уявлень про закони пізнання навколишнього світу в їх взаємозв’язку та взаємозумовленості. Інтегровані контрольні завдання сприяють поглибленню та розширенню знань учнів, діапазону їх практичного застосування до процесів та явищ оточуючої дійсності.

Список літератури

1. Островерхова Н. М. Аналіз уроку: концепції її, методики, технології. Київ : ІНККОС, 2013.
2. Панченко С. Нестандартні форми уроків. *Відкритий урок*, 2016. № 23-24. С. 12-14.
3. Перлини Всеукраїнського конкурсу “Учитель року – 2016”. Київ :Чернівці : Видавничий дім “Букрек”, 2016.
4. Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. Київ : Генеза, 2015.
5. Мохун С. В. Створити цілісну картину світу. Інтегроване навчання в школі. *Завуч*, 2017. № 21. С 2-12.

УДК 316.2:659

Остапенко В. М.

магістрант,

Національний університет “Чернігівський колегіум”

Карпова І. Г.

канд. пед. н., доцент,

доцент кафедри соціальної роботи та

освітніх і педагогічних наук,

Національний університет “Чернігівський колегіум”

ВИКОРИСТАННЯ РЕКЛАМНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ З МОЛОДДЮ

Молоде покоління завжди розглядається у цивілізованому світі як верства суспільства, якій належить провідна роль у вирішенні актуальних економічних,

політичних, соціально-культурних та ін. завдань сьогодення та майбутнього. Саме тому збереження здоров'я молодого покоління є одним із основних пріоритетів соціальної політики нашої держави й важливою сферою життя суспільства. В умовах сьогодення в Україні, на жаль, відзначається стійка тенденція до погіршення стану здоров'я молоді, й вже майже у 90% здобувачів вищої освіти медики фіксують відхилення в їхньому стані здоров'я. Саме тому турбота про прищеплення молоді, зокрема, і студентській, навичок здорового способу життя виступає важливим державним і соціально-педагогічним завданням.

Аналіз наукових джерел підтвердив, що ефективність створення культури здорового способу життя в соціально-педагогічному середовищі закладів вищої освіти може бути забезпечена за допомогою наступних психолого-педагогічних умов: узгодження цілей формування культури здоров'я та вищої освіти в цілому;

постійне спонукання студентів розуміти необхідність підтримки свого здоров'я;

організації самостійної діяльності студентів, спрямованої на самозбереження, самоосвіту, самовдосконалення і самовиховання; синтез наукових знань про здоров'я та методів його підтримки й формування, які були розроблені в різних науках, таких як психологія, філософія, медицина, екологія, фізична культура.

Особливе місце в популяризації здорового способу життя належить рекламно-інформаційним технологіям. Інформаційні засоби для популяризації здорового способу життя студентської молоді включають в себе Інтернет, телебачення (у тому числі онлайн передачі), радіо та пресу [1, с. 24].

Використання рекламно-інформаційних технологій у соціально-педагогічній роботі з молоддю має кілька особливостей: спрямованість на соціальні проблеми: рекламно-інформаційні технології в соціально-педагогічній роботі використовуються для висвітлення і вирішення актуальних соціальних проблем, таких як насильство, наркоманія, екологічні проблеми, громадянська активність тощо; залучення цільової аудиторії, зокрема молоді та підлітків, які часто користуються сучасними медіа та інтернетом; креативність та візуальний вплив; інтерактивність та залучення; співпраця з медіа та громадськістю; моніторинг і оцінка ефективності; етичні аспекти: при використанні рекламно-інформаційних технологій у соціально-педагогічній роботі важливо дотримуватися етичних стандартів, особливо при створенні рекламних повідомлень на чутливі соціальні теми.

Щоб соціальна реклама щодо здорового способу життя краще сприймалася молоддю, фахівці рекомендують використовувати різні методи, комбінувати зміст, дизайн та інші засоби. Загалом, рекламно-інформаційні технології можуть бути потужним інструментом для розв'язання соціальних проблем та формування позитивних цінностей серед цільової аудиторії, зокрема серед молоді та підлітків [2, с. 41].

Специфікація соціальної реклами для популяризації здорового способу життя студентської молоді включає різні форми, але найбільш ефективними, з точки зору дослідників [3, с. 74], є такі: відеоролики (включаючи акцентну рекламу); телевізійні передачі; аудіо-матеріали; радіо-реклама; друкована реклама у популярних журналах для молоді (яким молодь віддає перевагу для інформації); інтернет-реклама; використання комп'ютерних ігор (наприклад, заставки на початку гри); реклама на CD-дисках; реклама на великих рекламних щитах; розповсюдження буклетів і листівок.

Отже, соціально-педагогічна робота з використанням рекламно-інформаційних технологій для популяризації здорового способу життя серед молоді може

включати наступні кроки та стратегії: аналіз молодіжної аудиторії; розробка інформаційного контенту; використання медіа та соціальних мереж; організація освітніх заходів; створення інтерактивних кампаній; партнерство з молодіжними організаціями та школами; використання позитивних прикладів; моніторинг та оцінка результатів; етичні аспекти [4, с. 21].

Таким чином, проблема формування здорового способу життя серед української молоді залишається актуальною, і серед різноманітних об’єктивних та суб’єктивних факторів, значного розмаїття інформації в сучасних умовах, ЗМІ та різноманітні рекламно-інформаційні технології розглядаються нами як ефективний інструмент для формування особистості молоді людини, прищеплення їй навичок здорового способу життя.

Список літератури

1. Роль засобів масової інформації та інших джерел у формуванні здорового способу життя молоді. Український ін-т соціальних досліджень, 2000. 109 с.
2. Тимошенко А. Л. Соціальна реклама в Україні: аналіз формування позитивного впливу на формування позитивно спрямованої поведінки молоді. Український соціум. 2006. №2. С. 69-77.
3. Психологічне обґрунтування заходів пропагування психогігієнічного виховання і здорового способу життя серед сучасної молоді: Монографія; за заг. ред. С.Д. Максименка. К.: ДП “Інформ.-аналіт. Агенство”, 2012. 152 с.
4. Формування здорового способу життя молоді. Навчально-методичні рекомендації / Авт. колект. Т. Андріученко, О. Вакуленко, В. Волков, Н. Дзюба, В. Коляда, Н. Комарова, І. Пеша, Н. Тілікіна (кер. авт. колект. Т. Андріученко). 2-ге вид. К. Бланк-Прес, 2019. 120 с.

УДК 373.3.016

Ромасевич З. А.

студентка магістратури
факультету початкової освіти та мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Креативність дитини розпочинається з пізнання довкілля. Спочатку важливо, щоб учень продовжував відомі з дошкільного життя види пізнавальної діяльності – гру, роботу з казкою, конструювання, найпростіші досліди тощо. На кожному занятті має панувати атмосфера творчого пошуку, уроки мають бути цікавими, які учень сприймає би із захопленням. Пізнавальна активність школярів повинна вміло поєднуватися із завданнями творчого характеру.

На перших етапах роботи з учнем початкової школи від учителя першочергово вимагається самому бути творчою особистістю. Ефективність навчальної діяльності прямо залежить від правильно організованої методики проведення занять.

У педагогічній діяльності слід застосовувати методи, які стимулюють мислення дитини. Розвивальне навчання передбачає підтримку виявів самостійності та

оригінальності думки школярів, заохочення нестандартних рішень, створення у колективі клімату доброзичливості, розуміння, взаємодопомоги, партнерства.

Творчі завдання мають бути постійними, вони повинні мати системний характер. Вони складаються учителем відповідно до змісту предмета та з урахуванням віку дітей. Нестандартному, креативному мисленню учнів на уроках української мови в початковій школі сприяють такі творчі завдання: завдання, які розширюють горизонти пізнання учнів; вправи з акцентом на здогадки; завдання, які сприяють логічному мисленню; інтегровані завдання, що поєднують у собі потребу у відомостях з різних галузей знань; цікавинки (жарти, ребуси, головоломки, ігри, римування тощо).

Для ефективного застосування матеріалу можна користуватися такими порадами: творчі вправи мають переважати на уроці, але вони не повинні замінити програмових тем, кожне нове завдання має спиратися на надійну основу попереднього; велику увагу слід звернути на роз'яснення змісту завдання; можна застосовувати певні схематичні дії, якщо це не ставитиме учнів у штучно створені рамки; завдання мають бути нестандартними, тож і відповіді на них теж можна передбачити як нестандартні; не слід скеровувати школярів до якихось шляхів розв'язання ситуації, нехай цей процес буде довшим, але самостійним; з-поміж шляхів вирішення творчого завдання слід обирати найбільш ефективний; учитель не повинен підказувати, важливим є не результат, а сам процес пошуку правильного рішення; творчі вправи передбачають варіантність з індивідуальним підходом до кожного учня.

Учитель, запропонувавши творчі завдання, може здійснювати індивідуальну допомогу. Її види такі: повторне пояснення творчого завдання шляхом уважного тлумачення кожного етапу; наведення аналогічних прикладів, повторення подібних завдань, які вже були виконані та перевірені; вказівка на те, яким способом виконувалися попередні вправи; доповнення вправи схемами, таблицями, малюнками, умовними позначками тощо; створення пам'ятки; попередження про неправильні підходи, типові помилки, які можуть трапитися за виконання такої, чи подібної вправи.

Дослідники визначають основні шляхи розвитку творчого мислення учнів початкової школи, називаючи для цього: створення сприятливого навчання, де вчителю відведена роль керівника учнівським колективом загалом і кожним учнем як окремою творчою особистістю зокрема; застосування на уроках творчих завдань з акцентом на самостійне їхнє вирішення школярем; індивідуальна допомога тим учням, які цього потребують, заохочення до взаємодопомоги [2].

Слід пам'ятати, що учні дуже люблять завдання творчого характеру, але поряд з цим вони завжди очікують похвалу від учителя за правильність їхнього вирішення.

У молодшому шкільному віці розвиток креативності стає початком нешаблонності мислення, активних форм поведінки, незаангажованості, творчого пошуку. У цей час навчити дитину творчо мислити настільки ж важливо, як навчити її читати, писати та рахувати. “Готовність учнів до пошуку нового, невідомого, бажання діяти, висока адаптивність віднаходять підтвердження в технологіях: розвивального навчання (В. Давидов, Д. Ельконін, Л. Занков) творчої самореалізації особистості (І. Волков, Є. Ільїн), проектної (Дж. Дьюї), інтерактивної (О. Пометун)” [1].

Зрозуміло, що креативність учня формується упродовж усього періоду навчання в школі. Однак найдоцільніше формувати її у ранньому віці. Саме в початковій школі діти відкриті до всього нового, неупереджені, активні.

Отже, Нова українська школа покликана створити всі умови, щоб забезпечити рівень креативності школяра. Сьогодні сюди пригодять діти, максимально відкриті до самостійності, з оригінальними ідеями та планами, вони технічно грамотні, уміють не тільки читати, писати, рахувати, але й працювати з комп'ютером, широким є їхній активний мовний словник. Вони не бояться проявляти власну ініціативу, здатні швидко та міцно засвоїти новий матеріал. Завдання вчителя – допомогти таким дітям розкрити грані непізнаного, підтримати їхні творчі пошуки, стати справжнім взірцем креативності.

Список літератури

1. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: АСК, 2003. 192 с.
2. Станіславчук І. М. Розвиток креативного мислення учнів початкових класів через використання творчих завдань. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://dorobok.edu.vn.ua/article/view/2003>

УДК [37.091.12-051:316.475]:373.3/.5(477)(043.2)

Рябець Д.

здобувачка вищої освіти ступеня доктора філософії
спеціальності 015 “Професійна освіта (за спеціалізаціями)”,
Мукачівський державний університет

РОЛЬ ПЕДАГОГА-ФАСИЛІТАТОРА В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Кожен педагог ХХІ століття повинен бути професіоналом своєї діяльності, оскільки продуктом цієї діяльності має стати конкурентноспроможний випускник освітньої установи, наділений ключовими компетентностями. З упровадженням Концепції Нової української школи в освітній процес педагог має опанувати низку сучасних ролей для забезпечення ефективної освітньої діяльності, зокрема роль педагога-фасилітатора.

На актуальність ролі педагога-фасилітатора також звертає увагу Н. М. Бирко, яка наголошує на ролі педагога в Новій українській школі як організатора партнерської взаємодії через діалог, багатосторонньої комунікації вчителя із здобувачами освіти та їхніми батьками, співпраці в групі, команді [1, с. 3]

Фасилітація – специфічний вид педагогічної діяльності вчителя, що має за мету допомагати майбутнім випускникам в усвідомленні себе як самоцінності, підтримувати прагнення до саморозвитку, самореалізації, самовдосконалення, сприяти особистісному зростанню, розкриттю здібностей, пізнавальних можливостей. [3, с. 136].

Таким чином, фасилітація навчання – допомагати, полегшувати, сприяти, створювати умови для самостійної роботи. Учитель уже не інформатор, а організатор самостійної роботи здобувачів освіти, тобто фасилітатор.

У реалізації Нової української школи педагог-фасилітатор відіграє важливу роль. Він діє як провідник навчального процесу, сприяючи активному залученню здобувачів освіти до навчання та розвитку їхніх здібностей.

І. А. Прокопенко визначає поняття “фасилітатор” (від латинського “facilis” – “легкий, зручний”), як таку особистість, що перетворює процес комунікації на

ефективну взаємодію учасників освітнього процесу, створює психолого-педагогічні умови для саморозвитку здобувачів освіти тощо [2, с.105].

Мета педагога-фасилітатора – налагодити ефективний обмін думками таким чином, щоб успішно подолати зіткнення думок й розбіжностей і прийняти вірне групове рішення.

Фасилітатор – це фахівець, який не зацікавлений у підсумках обговорення, з якимось конкретним рішенням, не представляє інтереси жодної з груп-учасників чи персоналій і не бере прямої участі в обговоренні, але несе відповідальність за якісне виконання завдань і є радше супровідником навчальної групи у їхньому особистому розвитку [3, с. 137].

Успішний фасилітатор уособлює повагу до інших і пильне усвідомлення багатьох шарів реальності в людській групі. Фасилітатор – це людина, яка допомагає групі людей краще працювати разом, розуміти їхні спільні цілі та планувати, як досягти цих цілей під час зустрічей або обговорень. При цьому фасилітатор залишається нейтральним, тобто не займає певної позиції в обговоренні.

Як фасилітатор, вчитель також повинен добре розуміти процеси, як сприяти прийняттю групових рішень, структурувати порядок денний для досягнення відповідних результатів, розв’язувати проблеми тощо. Викладачі, які є високим фасилітатором зростання персоналу, мають такі характеристики: ефективно слухання, щирість, розуміння, повага, інтелект і навички міжособистісного спілкування.

Однією з основних функцій педагога-фасилітатора є організація навчального середовища, що сприяє активній партійності здобувачів освіти. Він створює умови для самостійної роботи, співпраці, дослідницької діяльності та творчості. Педагог-фасилітатор ставить перед собою завдання розвивати критичне мислення, самостійність та ініціативу здобувачів освіти. Крім того, активно використовує інтерактивні методи навчання, що сприяють активній участі здобувачів освіти у процесі засвоєння знань. Він стимулює обговорення, дискусії, групову роботу, проектну діяльність та інші форми активності, що сприяють розвитку критичного мислення та соціальних навичок.

Педагог-фасилітатор також відіграє роль наставника та підтримки для учасників освітнього процесу. Він допомагає їм виявити та розвинути їхні інтереси, таланти та потенціал. Він ставить перед собою завдання допомогти здобувачам освіти самостійно вирішувати проблеми, розвивати навички самоорганізації та самоконтролю.

Таким чином, розглянута нами роль сучасного педагога в освітньому просторі є актуальною і потребує засвоєння її функції, а також практичного застосування в освітньому просторі професійної діяльності педагога, адже нові інноваційні технології потребують ефективною швидкої зміни ролей в залежності від обставин, виду діяльності, форми роботи в найнепередбачуваніших ситуаціях. Саме роль педагога-фасилітатора в Новій українській школі і полягає в тому, щоб створити умови для розвитку активної, творчої та самостійної особистості. Він сприяє розвитку критичного мислення, комунікативних навичок, та підтримує здобувачів освіти у їхньому навчанні та самореалізації.

Список літератури

1. Бирко Н. М. Ролі сучасного педагога в освітньому просторі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики.* 2018. Вип. 30. С. 3-7.

2. Прокопенко І. А. Обґрунтування системи підготовки майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти. *Теорія та методика навчання та виховання.* 2019. № 47. С. 101–112.

3. Фісун О. В. Педагогічна фасилітація як багатозначний феномен. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. “Засоби навчальної та науково-дослідної роботи”.* 2010. Вип. 34. С. 133–139.

УДК 167.1:373.66:371.122-03

Рябінова І. М.

викладач кафедри дизайну
Міжнародний гуманітарний університет

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ МЕТОДІВ ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЙНОГО ТА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТЬ

Ключові слова: лекційне заняття, інтерактивність, наочний матеріал проміжний контроль, методичні рекомендації.

За умов теперішнього часу - часу цифровізації та інтенсивного розвитку технологій навчальний процес інтенсивно удосконалюється. Старі, звичні методи навчання відходять у минуле, а на зміну їм приходять нові – інноваційні, пристосовані до умов сучасності.

Мислення та процес сприйняття інформації студентом за останні 15-20 років значно змінився. Якщо раніше (приблизно 20 років тому) людина була здебільшого орієнтована на читання тексту, то наразі більшість людей, а особливо молодь, орієнтовані на сприйняття візуального контенту, тобто наочного зображення, яке в деяких випадках може супроводжуватись невеличкими текстовими написами. Однак це не означає, що викладачеві слід повністю позбавитися таких елементів навчального процесу як конспект лекцій і взагалі надання текстового матеріалу. Просто способи подання цього текстового матеріалу мають бути вдосконалені відповідним чином.

Головною метою викладача є занурення студента у предмет, що вивчається, контроль над його увагою та сприяння зацікавленості студента в навчанні.

Читання лекцій є невід’ємною, необхідною і обов’язковою складовою частиною навчального процесу. Саме під час лекційних занять студент отримує основні знання з дисципліни, що вивчається, заглиблюється у тему та розширює своє розуміння майбутньої професії. Проте слід звернути увагу на той момент, що лекція, яка складається тільки з тексту і яку студенти повинні записувати упродовж усієї пари, не може зацікавити студента і не відповідає сучасним вимогам проведення занять. Будь-яка лекція має містити наочний, ілюстративний матеріал. Це можуть бути дані у вигляді інфографіки (схеми, діаграми, невеличкі стислі зображення), вони обов’язково мають бути чіткими і зрозумілими. Це також можуть бути реалістичні ілюстрації, фотографії або плакати, котрі поєднують в собі і графічну частину, і

текстову. Бажано, щоб такого типу ілюстративні елементи супроводжували кожную нову частину або пункт лекції для того, щоб студент мав можливість відволіктись від процесу конспектування і переключити увагу на інший вид сприйняття інформації – візуальний. Звісно, ідеальним варіантом наочного матеріалу є такий, що викликає певні емоції у студентів, впливає на їхні відчуття. Саме такі зображення надовго зберігаються у пам'яті і сприяють кращому засвоєнню матеріалу, якій подається в текстовому вигляді. Але використання такого матеріалу не завжди є доречним і необхідним.

Наступною важливою умовою гарного сприйняття і засвоєння лекції студентами є її структурованість, логічність і чіткість. Кожна лекція повинна мати чітку основу (так званій “скелет” або каркас), яка виражає основні моменти. Тут ми звертаємось до принципу “від загального до окремого”. І цю чітку основу перш за все мають розуміти студенти, тобто обов'язково треба таким чином скласти план проведення пари, щоб ця основа була зрозуміла усім без винятку студентам, а не тільки лише викладачу. Краще за все скласти стислий план лекції, що містить 3-4 пункти, які в свою чергу можуть містити і підпункти. Коли студент слухає лекцію в перший раз або повторює її вдома, то спочатку він звертається до цієї чіткої основи, з'ясовує та розуміє її, а потім вже “надягає” на неї всі інші частини поданого матеріалу, доповнює її і розширює свій обсяг знань з конкретної теми.

Якщо раніше традиційна, “класична” лекція характеризувалася доволі активною роллю викладача і пасивною роллю студентів, то тепер цей підхід змінився. Великого значення набула **інтерактивність** – це пряме залучення студентів до процесу проведення лекції, їх активна участь в цій справі. Саме завдяки застосуванню інтерактивного підходу викладачу вдається зацікавити студентів, утримувати їхню увагу протягом усього часу навчання. Пропонуються такі методи як спільна бесіда або опитування кожного студента окремо. Головною метою є залученість абсолютно усіх (а не лише деяких!) студентів до лекційного процесу та спільної справи. Причому такий інтерактивний підхід доцільно впроваджувати з початку читання лекцій, тобто з першої пари в семестрі. Студенти мають звикнути до того, що вони є активними учасниками процесу і вони в силах впливати на його хід та навіть змінювати його необхідним образом. Під час лекції слід звертатись до кожного студента, занурюючи його у процес.

Практичні заняття обов'язково мають відповідати поданню лекційного матеріалу, бути чітко структурованими. Викладач повинен намагатися уникати такої ситуації, коли на лекції вивчається одна тема, а на практичних заняттях надаються завдання з іншої – попередньої чи наступної – теми. Є доцільною розробка методичних рекомендацій до практичних занять, в яких чітко сформульована мета завдання та етапи його виконання. Бажано розбивати кожне завдання на етапи і докладно роз'яснювати особливості роботи з кожним етапом. Методичні вказівки в електронному чи друкованому вигляді надаються студентам для самостійного опрацювання.

Необхідною частиною проведення практичних занять є проміжний контроль. Тобто викладач має контролювати і ретельно перевіряти виконання не тільки одного окремо взятого практичного завдання, а й його частин. На цьому етапі перевіряються знання та навички студента з конкретної теми, виявляються та виправляються помилки, іде робота над проблемами та складнощами, які можуть виникати під час виконання завдань. У випадку відсутності проміжного контролю з

боку викладача виникає ситуація, коли студенти залишається наодинці самі з собою – це, в свою чергу, ускладнює і уповільнює робочий процес, тому що вони не мають можливості задати уточнюючі запитання, вони можуть під час роботи відволікатись на сторонні речі, вести розмови між собою і їх зв'язок з викладачем і з предметом навчання втрачається.

Запроваджувати вищезазначені методи і прийоми у навчальний процес необхідно, користуючись ілюстративним матеріалом, супроводжувальними схемами, чіткими структурованими планами лекцій, викладеними в силабусах та робочих програмах, можливою і корисною (особливо це стосується творчих спеціальностей) є демонстрація робіт інших студентів, зокрема попередніх курсів, зосередження уваги на сильних сторонах роботи, а також на помилках і проблемних частинах. Отже, застосовуючи описані підходи, можна досягти максимально глибокого і якісного засвоєння знань студентами з конкретної навчальної дисципліни.

Стефанська І. А.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
факультет педагогічної освіти,
Київський університет імені Бориса Грінченка

УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕРЕРВНИМ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПРАЦІВНИКІВ У БІЗНЕС-КОРПОРАЦІЇ

Бізнес-середовище, яке постійно змінюється, вимагає від сучасних бізнес-корпорацій надзвичайної адаптації та інновацій, щоб залишатися на вершині. На підставі цього управління безперервним професійним розвитком працівників стає ключовою стратегічною складовою успіху. Організації, що інвестують у розвиток свого персоналу, набувають не лише конкурентних переваг, але й створюють платформу для стійкого і тривалого зростання та розвитку.

Так, поняття “безперервний професійний розвиток” стає ключовим у вимірах успішності корпоративного управління та стратегічного планування. Навчання та розвиток працівників стають не просто обов'язковими, але і невід'ємною частиною корпоративної культури, що націлена на досягнення високої продуктивності, інновацій та забезпечення якості. Управління професійним розвитком працівників визнається сьогодні не лише елементом стратегії кадрової політики, але і важливим інструментом для досягнення стратегічних цілей та збереження стабільності у динамічному бізнес-середовищі.

Дуже важливими були внески у дослідження розвитку персоналу на підприємстві таких вчених як О. Грішнова, В. Савченко, А. Кібанов, Г. Щокін, С. Шекшн, Н. Том та інших.

Ефективна система корпоративного навчання може сприяти адаптивності персоналу компанії до умов, що постійно змінюються, і дозволить забезпечити стратегічну перевагу організації на тривалий період. Працівники, у свою чергу, завдяки навчанню в компанії можуть підвищити свою конкурентоспроможність [2].

За оцінками, зарубіжні компанії в середньому витрачають 4% від фонду оплати праці на навчання співробітників. В середньому на одного працівника припадає 34 години навчання на рік [3].

За нашими оцінками, середні та великі вітчизняні підприємства вкладають в освіту 1-2% від фонду оплати праці, аналогічно в щорічному бюджеті робочого часу середнього працівника витрачається на освіту не більше 1-2 днів. Тільки деякі найкрупніші компанії інвестують в навчання значні суми і стимулюють співробітників навчатися 5-8 днів на рік [1].

Проблема безперервного професійного розвитку працівників бізнес-корпорацій полягає в необхідності забезпечення постійного навчання та підвищення кваліфікації співробітників для забезпечення їхньої ефективності та відповідності сучасним вимогам та технологічним змінам у галузі бізнесу.

Згідно нашого дослідження проведеного на базі приватного навчального закладу загальна кількість навчених співробітників в кожному році протягом 2020-2022р (всього 67, 53 та 40) демонструє тенденцію до зменшення протягом розглянутого періоду. Внутрішнє навчання є основним видом навчання, проте, видно, що кількість навчених співробітників у цій категорії зменшується з 30 в 2020 році до 20 в 2022 році. Навчання на семінарах в Україні також має спадкову тенденцію (з 35 у 2020 році до 19 у 2022 році). Кількість навчених співробітників на семінарах за кордоном залишається на відносно низькому рівні протягом розглянутого періоду. Це спонукає до перегляду системи навчання персоналу.

Ключовою задачею є створення системного процесу управління безперервним професійним розвитком працівників. Яке буде включати комплекс заходів та інструментів з забезпечення безперервного розвитку працівників.

Для поліпшення системи розвитку персоналу була запропонована оновлена система управління розвитком персоналу, яка має такі складові:

1. Розвиток, як елемент системи цінностей організації на рівні корпоративної культури. Трансляція цінностей на етапі прийняття працівника на роботу.

2. Тестування і визначення сильних сторін і талантів співробітника для вибудування кар'єрної траєкторії, з найбільшою вмотивованістю працівника до навчання і розвитку.

3. Система зустрічей 1:1 для побудови і контролю кар'єрного та управлінського треку працівника. З визначенням плану навчання і розвитку.

4. Внутрішній тренінговий центр підготовки.

Ця система пропонує ряд інноваційних рішень, що охоплюють всі аспекти навчання та оцінки персоналу. Вона спрямована на підвищення конкурентоспроможності, збереження та розвиток людського капіталу та покращення рівня знань і навичок працівників.

5. Впровадження онлайн-платформи, яка сприяє доступності та ефективності навчання, а також дає можливість зекономити кошти на проведенні тренінгів.

6. Для оцінки ефективності запропонованої системи безперервного розвитку персоналу, ми провели опитування в співробітників, щодо методів та елементів даної системи. Опитування здійснювалось методом анкетування. Анкета мала перелік запитань для дослідження зацікавленості співробітників, визначення ефективності тощо. Результати опитування довели ефективність запропонованої системи розвитку персоналу.

Список літератури

1. Бабушко С. Р. Теоретичні та методичні засади професійного розвитку фахівців туристичної сфери США і Канади. (Дис. д-ра пед. наук). Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, Київ, 2015.

2. Баєва О. І. Теоретичні основи формування і розвитку людського капіталу. Вісник Донбаської державної машинобудівної академії, 1(37), 2016. С. 122–125.

3. Барко В. Гуманістичний особистісно орієнтований підхід як принцип ефективного управління персоналом органів внутрішніх справ. Вісник Академії управління МВС, 3, 2008. С. 115–129.

УДК 378.147:37.091.212:57:613(045)

Ушаньова О. С.

магістр ОПП “Середня освіта.

Біологія природознавство, здоров’я людини”

факультету біології та лісового господарства

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЗАДОВОЛЕНОСТІ УЧНІВ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ БІОЛОГІЇ

Зміни в освіті, зростання інформатизації суспільства, необхідність використання передових науково-освітніх технологій ставлять виклики перед закладами освіти, серед яких важливе місце посідає проблема розвитку творчих здібностей. Це потребує впровадження інтегрованих та творчих підходів до викладання шкільних предметів з використанням інтерактивних, дослідницьких методів навчання, зокрема методу проєктів (МП) [1, с. 76]

Відповідно до НУШ, в основу освіти мають бути закладені не лише знання, а й уміння їх застосовувати, оволодіння різними способами пізнавальної діяльності, життєвими навичками, здатністю до саморозвитку та самонавчання в умовах глобальних змін і викликів. Цьому сприяє МП, що є фундаментальною основою формування в учнів пізнавальних навичок і творчих здібностей [3, с. 76]. Навчання біології буде успішним у тому випадку, якщо робота вчителя з учнями характеризується цілеспрямованою системою освітнього процесу, що розвиває в єдності біологічні поняття, діалектико-матеріалістичний світогляд, мислення та навички самостійної практичної роботи. МП здебільшого притаманна ця роль при навчанні біології, що дозволяє вчителю дати інтеграційно поглиблені знання учням, розвиваючи у них уміння працювати як самостійно, так і в команді [2, с. 142].

Метою нашого дослідження є визначення рівня задоволеності учасників освітнього процесу впровадженням методу проєктної діяльності при вивченні біології. У дослідженні взяли участь дві групи обстежуваних (учні 11 класу): I група – учні, для яких при вивченні відповідних тем було використано метод проєктної діяльності (експериментальна група (ЕГр), 50 осіб); II група – учні, котрі вивчали відповідні теми традиційним методом (контрольна група (КГр), 50 осіб). Для оцінки зацікавленості учнями біологією проведено їх анкетування у два етапи: I етап – до початку вивчення відповідних тем, II етап – по завершенню вивчення відповідних тем.

Аналіз результатів опитування учнів щодо задоволеністю впровадження МП при вивченні біології показав наступні особливості. При традиційному вивченні предмету

встановлено “середній рівень” інтересу в більшості школярів (до 56 %); у той час “низький рівень” інтересу встановлено до 32 % осіб. Використання МП підвищив інтерес до предмету до “високого рівня” у 58 % учнів (відповідно частка осіб з низьким його рівнем знизилась до 20 %). На запитання “Які ти оцінюєш можливості предмету для подальшого твого самовдосконалення?” значна частка осіб (до 44 %) відзначили як “середній рівень” на I-му етапі дослідження. На II-му етапі дослідження уже 52 % учнів відзначають “середній рівень” можливостей даного шкільного предмету, “високий рівень” – 29 % осіб (на I-му етапі – 24 %).

Впровадження проєктних технологій при вивченні біології значно посилює командну роботу, що підтверджується відповідями на запитання “Рівень твоєї участі у груповій роботі, дискусіях на уроці?”. Так “високий рівень” командної роботи зазначають 10-12 % учнів на I-му етапі та до 68 % учнів – на II-му. Тоді як лише при традиційному вивченні біології інтерес до командної роботи залишився для 50 % осіб на низькому рівневі. За аналізом результатів анкетування нами також відзначено “низький рівень” (від 60 % до 64 % відповідно для I та II груп обстежуваних) “...використання додаткових джерел при підготовці до предмету?”. Розробка учнями проєктів вимагало від учнівства використання додаткових ресурсів, що підвищує частку осіб з високим рівнем використання додаткових джерел при підготовці до предмету у двічі (з 12 до 24 %). Подібну тенденцію зафіксовано і щодо “... рівня використання додаткових джерел при підготовці до предмету?”; значна частка осіб вказують на “низький рівень” (до 64 %) при традиційному навчанні, удвічі підвищується частка осіб з “високим рівнем” використання додаткових джерел.

На запитання “Як ти оціниш рівень особистої дослідницької діяльності?” на I-му етапі дослідження нами відзначено переважно “низький рівень” дослідницької діяльності учнівством при вивченні біології (до 64 %); впровадження МП підвищують частку осіб (до 70 %) з її “високим рівнем”.

Низький рівень самостійної роботи при вивченні предмету відзначено більш, ніж у третини школярів. Мотивація до самостійної роботи учнів при впровадженні МП зростає, на що вказує “високий рівень” у 44 % респондентів.

Отже, МП повністю відповідає вимогам сучасної освіти, оскільки він є і практико-орієнтованим, і особистісно-орієнтованим. У методиці викладання біології МП займає особливе місце, так як дозволяє учневі самостійно формувати власні уявлення щодо екологічної свідомості, формування цілісності світу, виховує здатність до навчання, міркування, дії. Це дозволяє подолати пасивність учнів у навчанні. МП формує креативну активність, комунікативні вміння, широке засвоєння інформаційних технологій.

Список літератури

1. Граматик Н. Професійна підготовка майбутнього вчителя біології: базові теорії природничо-наукового дискурсу. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки* № 3 (66), 2019. С. 76.

2. Хатунцева С.М. Професійна підготовка майбутнього вчителя біології, основ здоров'я та вчителя-реабілітолога на заняттях із фізіології вищої нервової діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020 р., № 72, Т. 2. С. 142.

3. Шапран Ю.П., Довгопола Л.І. Практичний аспект професійної підготовки вчителів біології: монографія. Переяслав: ФОП Домбровська Я. М., 2020. 198 с.

УДК 811.112.2'373.7:316.472.4

Бондарчук О. Ю.

к. філол. н., доцент, доцент кафедри німецької філології,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Антонюк А. Р.

студентка 4 курсу ОП “Мова та література (німецька). Переклад”,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У НІМЕЦЬКОМОВНИХ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Актуальність використання соціальних мереж в щоденній комунікації не потребує особливих доказів. Вони стали не лише засобом спілкування в сучасному цифровому світі, але й місцем, де виникає новий мовний контекст.

Мета дослідження – з'ясувати наскільки важливими є фразеологізми в цифровому просторі німецькомовних соціальних мереж. Основні завдання розвідки зосереджуються на поясненні значень фразеологізмів, класифікації та визначенні їхнього впливу на спілкування в Інтернеті.

Користувачі соціальних мереж, які використовують фразеологізми, долучаються до спільного мовного контексту, що полегшує між ними спілкування. Це можуть бути емоційні вирази або ілюстрація певного стану речей, що додає їм емоційності та робить спілкування більш експресивним.

Фразеологія кожної мови – це скарбниця народу, здобуток його мудрості та культури, що містить багатий матеріал про його історію, боротьбу з гнобителями й нападниками, про звичаї, ідеали, мрії й сподівання. З давніх-давен народ із покоління в покоління передавав усталені звороти – чудові перлини народної мудрості [1, с. 5].

Класифікація фразеологізмів в німецькій мові є складним завданням, оскільки вони можуть бути різноманітні за походженням, значенням та вживанням. Вони мають своєрідне значення, яке не завжди можна зрозуміти, розкладаючи їх на окремі компоненти. Важливо зазначити, що останні десяти роки фразеологізми досліджували такі відомі вчені як В. Фляйшер, Х. Бургер, Б. Хандверкер та багато інших. Саме німецько-швейцарський лінгвіст Х. Бургер написав найдетальнішу класифікацію:

а) референціальні фразеологізми, тобто такі, які співвідносяться з об'єктами, процесами, ситуаціями: „jmdn übers Ohr hauen“ (обдурити когось); „Morgenstunde hat Gold im Munde“ (ранок вечора мудріший);

б) структурні фразеологізми, які виконують функції всередині мови—здійснюють граматичні зв'язки: „in Bezug auf“ (щодо), „sowohl ... als auch“ (як ..., так і ...);

в) комунікативні фразеологізми, які виконують свої завдання при встановленні, визначенні, здійсненні і завершенні комунікативних дій: „Guten Morgen!“ (Доброго ранку!), „Ich meine ...“ – (я думаю ...); так звані Routineformeln [3].

Соціальні мережі стали не лише платформою для обміну інформацією, але й віртуальним космосом, де мова виражає культурні особливості та знаряддя виразності. У німецькому інтернет-просторі цитати, крилаті вирази та приказки стають невід'ємною частиною мовлення, об'єднуючи користувачів навколо спільних цінностей та ідентичності.

У німецьких соціальних мережах цитати, вирази з глибоким змістом та народні мудрості стають своєрідними мовними образами, що відтворюють та віддзеркалюють культурний дух спільноти. Наприклад, вислів “Alles hat ein Ende, nur die Wurst hat zwei” (Все має кінець, тільки ковбаса має два) не лише передає ідею про закінчення, але і виражає гумористичний погляд на життя. Чи фраза “Die Daumen drücken” (тримати кулаки) виражає сподівання чи підтримку.

Фрази відомих особистостей або літературні цитати часто перетворюються на повторювані мотиви для користувачів. Наприклад, фраза „Die beste Zeit für einen Neuanfang ist jetzt“ (Найкращий час для нового початку — зараз) може стати особистою мантрою чи мотиваційним гаслом. Такі цитати, які уважно відібрані, стають особливими лінгвістичними маркерами, що відображають стиль та підхід користувача до життя [3].

На початку 2020-х років, соціальні мережі в німецькомовному інтернет-просторі стали важливою частиною життя користувачів, як для особистих, так і для професійних комунікацій. Ось кілька особливостей німецькомовних соціальних мереж:

- Facebook: найбільша платформа залишається однією з найбільших соціальних мереж у Німеччині та німецькомовних країнах. Використовується як для особистих комунікацій, так і для бізнесу та реклами.

- Instagram: популярність в молоді: Instagram є особливо популярним серед юнного покоління в Німеччині. Зображення та короткі відео займають центральне місце на цій платформі.

У німецькомовному інтернет-просторі соціальні мережі відіграють значну роль у спілкуванні, рекламі, розвагах та інших сферах життя користувачів. Люди використовують їх для збагачення свого онлайн-досвіду та побудови віртуальних спільнот [4].

Дослідивши Instagram, можна побачити багато різних сторінок, де люди спілкуючись, обирають різні ідіоми. Як приклад, відома блогерка Мілена Хойшер (@misshistory_), яка пише на тематику мистецтва. Переглянувши її дописи за останній рік, можна зустріти, як вона використовує багато різних виразів у своєю блозі. І саме так вона передає почуття чи ставлення, створюючи специфічний тон або настрій.

Отже, можна зробити декілька висновків, які краще допоможуть зрозуміти роль та функції фразеологізмів. Також німецькомовні соціальні мережі сприяють поширенню мовних особливостей, включаючи фразеологізми, які використовуються в онлайн-спілкуванні. Ця тенденція свідчить про необхідність дослідження фразеологічних одиниць у цифровому середовищі, щоб краще розуміти їх роль у спілкуванні та культурних змінах. Дослідження їхньої ролі у формуванні мовної культури та комунікації є актуальним завданням, яке відкриває нові перспективи для розуміння впливу інтернету на мову та культуру.

Список літератури

1. Соболевська О. *Українські фраземи й особливості їх творення*, 2018. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [/https://pedcollege.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/Ukrains-ki-frazemy-y-osoblyvosti-ikh-tvorennia.pdf](https://pedcollege.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/Ukrains-ki-frazemy-y-osoblyvosti-ikh-tvorennia.pdf) (дата звернення: 22.10.2023).

2. Горобчук К.О. *Флористичні фразеологізми у німецькомовній картині світу (у порівнянні з україномовною)*, 2022. С.18-19. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6864/Do%20B4%20B8%20BF>

%Do%BB%Do%BE%Do%BC%Do%BD%Do%Bo_%Do%93%Do%BE%D1%80%Do%BE%Do%B1%D1%87%D1%83%Do%BA.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 26.10.2023).

3. Зорівчак Р. П. *Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія*. Львів : Вища школа, 1983. 176 с. (дата звернення: 28.10.2023).

4. Glosbe. Словник [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.glosbe.com> (дата звернення: 25.10.2023).

УДК 811

Кузнєцова А. П.

здобувач вищої освіти

Калениченко М. М.

к. філол. н., доцент кафедри східноєвропейських мов
Національна академія Служби безпеки України

ВІЙСЬКОВИЙ СЛЕНГ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН У ЧЕСЬКІЙ МОВІ

Зміни в лексичному складі будь-якої мови – це складний процес, що залежить від багатьох природних, культурних та економічних чинників. Важливим компонентом сучасної літературної мови є військова лексика як спеціальна лексична система. Дослідження функціональної та структурної класифікації військової лексики, чинників, що впливають на її формування, безумовно, є актуальним завданням сучасного мовознавства.

На початку ХХІ століття значно зріс інтерес лінгвістів до специфіки розвитку такого соціокультурного феномену, як сленг. За словами А. Яклової, це навіть “один із найдовше існуючих і найкраще лінгвістично задокументованих сленгів у нашій країні (Чехії). Перші чеські військові сленги зафіксовано в праці Ф. Бредла “Slovník české hantýrky”, опублікованій у 1914 р. Військовий сленг має давню традицію в Чехії й існував уже за часів, коли німецька мова була офіційною мовою армії. Вирази, зафіксовані в монографії Бредла, стали одним із джерел для реконструкції історичного військового сленгу [2]. Губачек визначає сленг як нелітературне мовлення. Цю інтерпретацію також підтримують Клімеш або Сук. Сленг рясніє мовною грайливістю, що впливає з великої кількості синонімів, емоційно насичених слів тощо. Ми рідко маємо це у професійному мовленні [2].

Найновіша граматична праця “Příruční mlovnice čestiny” визначає сленг як “сукупність слів та словосполучень, що вживаються групою людей, об’єднаних однаковими інтересами, можливо, й професією”. Автори відрізняють професійне мовлення від сленгу, який є “набором термінів і фраз, що вживаються групою працівників під час робочого процесу”. Таким чином, основна відмінність полягає в інтересі до сленгу і професійній належності носіїв професійної мови [4].

Військовий сленг – це набір спрощених (скорочених або образних) слів і словосполучень для позначення осіб, дій і понять, які часто використовують військовослужбовці в разі відсутності визначених термінів статутом або замість них, або ж підкреслює їх належність до військової сфери.

Сленг у чеській мові представлений корпусом слів і виразів на позначення спорядження та озброєння війська, який розподіляється на такі лексико-семантичні підгрупи [3]:

- **Одяг:** áčko (польова форма), banán (жовта військова піжама), bečko (ношений одяг для польових виходів, який використовувався на тренуваннях), basmanský oděv (комбінезон, плащ із капюшоном та берет), sečko a civil (цивільна форма одягу), čerňáky (танковий костюм), extrovku (парадна форма), jehličí a maskáč/e (камуфляж), korřivák (зелена уніформа для робіт (за кольором кропиви)), pětadevadesátky (форма 95 зразка) [1; 3].

- **Доповнення:** atombordel (захисний протихімічний костюм – 33К), atomkecky (чохли на ноги, частина протихімічного костюма), deýchák (дихальний апарат), gázmaska a óemka (протигаз), kongo (верхній плащ для камуфляжного одягу), jezevec (армійська сумка для спорядження), medvěd (коричневий зимовий утеплений одяг, також вид знущань), montgomerák (водонепроникний плащ), šprcguma (захисний протирадіаційний костюм), jéréčko (набір пластикових аксесуарів – дощовик, одяг на руки та ноги) [1; 3].

- **Взуття:** armydasky a platfusky (спортивне взуття кольору хакі), bagány, bagančata, kanady, kufry (військові черевики), púllitry (високі військові черевики), důchodky, potisky (польове взуття), мікеšky (високі зимові черевики), vycházkovky, žabáky (польове високе взуття) [1; 3].

- **Головні убори:** bejzbolka, bigoška (кепка), blembák, plembák (шолом), brčál (сухопутний армійський берет зеленого кольору), elpíčko (плоский головний убір танкіста), lejno (кепка з камуфляжної тканини), lentilky (берети), roklor (плоский офіцерський кашкет), šušňa (берет), bageta, kulich, lodička lopuch, pekáč [1; 3].

- **Озброєння та амуніція:** anapas, erpégéčko, pancéřovka (граната), dělbuch (вибухівка), dvasky (патрони калібру 20 мм), kilo (100 мм танковий патрон, “střílet kila”), koktavý železo, kosa, pádlo, pumpička, samřík, sapík, sapr, sklopka, škorpion (види кулемета), kalach, kalásek (кулемет Калашникова), koktadlo, kulas, kulásek, kulhák, mašínkvér (кулемет), včelka (гострий патрон), železo, kvér (зброя) [1; 3].

- **Військова техніка:** andula (літак типу “Антонов”), béfko, bevko bévéřéčko, bigobus, bigošautobus rojízdná rakev (бойова машина піхоти, броньований транспортер для мотострілків), éro, kladivo, konzerva, škopek, téčko (танк), gumbus (автобус для офіцерів), máňa (будь-який колесний транспортний засіб), migáč (літак типу Міг), ótéčko (бронетранспортер), pancéřák (броневий автомобіль або потяг), рока (польова кухня), spermie (вертоліт Мі-2), sršeň (бойова машина з зенітними ракетами), štábák (штабний автомобіль), úžas (ВАЗ), vejda, vejřaska, véeska, ventra, vuprořtovák (рятувальна машина) [1; 3].

Отже, військовий сленг є невід’ємною складовою військової лексики, вживається на позначення понять, безпосередньо пов’язаних зі збройними силами, та побутує у військовому середовищі.

Список літератури

1. Jaroslav David. Malý slovník vojenského slangu. URL: <https://kcj.osu.cz/wp-content/uploads/2021/02/David-Maly-slovník-vojenskeho-slangu.pdf>
2. Milena Nosková. K problematice vojenského slangu. URL: https://theses.cz/id/m9k6s8/BP_-_K_problematice_vojenskeho_slangu.pdf
3. Miroslava Hermanová. Vojenský slang v současné ruštině a češtině – Magisterská diplomová práce. URL: https://is.muni.cz/th/det2a/DP_hermanova.pdf
4. Vojenský lexikon. URL: <https://kcj.osu.cz/wp-content/uploads/2021/02/David-Vojensky-lexikon.pdf>

УДК 373.3.016

Курій С. С.

студентка магістратури

факультету української та іноземної філології

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

УРБАНОНІМИ ДРОГОБИЧА В СИСТЕМІ ОНІМНОГО ПРОСТОРУ

Аналіз специфіки функціонування урбанонімів переконує, що при називанні вулиці вирішальною повинна виступати природа номінованих об'єктів. Вони мають належати до території населеного пункту, бути одиницею територіального членування, мати необхідність мовнознакової репрезентації. Домінуючою функцією для усіх урбанонімів є номінативна, а асоціативна, ідеологічна та характеристична виступають факультативними, другорядним.

Розглядаючи мотиваційну базу назв вулиць Дрогобича, переконуємося, що основними ознаками, за якими вони іменуються, є: меморіальність, або вшанування; характеристичність, або асоціативність.

Крім цього можна виділити ще додаткові мотиви номінації: оцінні урбаноніми: пряма, або об'єктивна, мотивація (факт реальної співвіднесеності назви і об'єкта вважається істинним); уявно реальні урбаноніми: опосередкована мотивація (реальна співвіднесеність назви і об'єкта сумнівна); довільні урбаноніми: штучна мотивація (реальна співвіднесеність назви і об'єкта відсутня) [1, 14].

Меморіальні назви, або назви-вшанування, складають більшість від усіх офіційних урбанонімів. При цьому виділяється гуманістичний підтип, що знайшов відображення в уславленні осіб, які зробили внесок в духовний та культурний розвиток людства, та національно-патріотичний підтип – уславлення борців за волю, становлення та незалежність України. До меморіальних назв належать назви таких вулиць:

– вулиці, названі на честь політичних, громадських та культурних діячів України: Степана Бендери, Івана Богуна, Василя Барського, Володимира Бірчака, Дмитра Бортнянського, Дмитра Бурка, Івана Вагилевича, Івана Вендзиловича, Михайла Вербицького, Володимира Винниченка, Володимира Вернадського, Івана Верхратського, Андрія Шептицького та ін.;

– вулиці, названі на честь політичних, громадських та культурних діячів інших держав: Людвіга Ван Бетховена, Миколи Коперніка (провулок), Модеста Менцинського, Адама Міцкевича, Івана Рєпіна, Шота Руставелі, Андрія Сахарова, Юліуша Словацького, Спартака, Шолом-Алейхема, Фридерика Шопена, Бруно Шульца.

Друга група назв вулиць – характеристична, або асоціативна – це урбаноніми, що характеризують об'єкт за іншим об'єктом, який знаходиться на вулиці або поблизу (включаючи назви ближніх поселень) [2, 22]: Бориславська (від м. Борислав), Вокзальна, Залужанська (від с. Залужани), Зарічна, Індустріальна, Лішнянська (від с. Лішня), Самбірська (від м. Самбір), Самбірський (провулок), Ставище, Стебницький (провулок) (від м. Стебник), Стрийська (від м. Стрий), Тисменицька (від р. Тисмениця), Трускавецька (від м. Трускавець), Фабрична, Шкільна.

Третя група – оцінні урбаноніми. Вони появилися внаслідок мовної реалізації внутрішнього оцінювання мовцем того чи іншого явища. Іншими словами, вулицю названо так за місцем первісного розташування, або ж за первісним розміром, формою: Мала, Малий (провулок), Нагірна, Нова, Короткий (провулок), Завіжна, Війтівська Гора, Горішня Брама, Замкова Гора, Малий Ринок, Міські Загороди (провулок), Солоний Ставок.

Четверта група – реально уявні урбаноніми (реальна співвіднесеність назви і об’єкта можлива, але сумнівна). Вулицю названо так тому, що такою її уявляли, або хотіли бачити ті, хто її іменував: назви переважно емоційно-естетичні, професійні: Вербова, Виноградний (провулок), Вишневий (провулок), Гірський, Городній, Зелена, Зелений (провулок), Квітневий, Рівна, Тиха, Ясний (провулок), Луговий, Музична, Опришківська, Промисловий (провулок), Прорізна, Бортницький (провулок), Будівельна, Гончарська, Жупна, Зварицька, Ковальська, Коминарська, Механізаторів, Нафтовиків, Ремісничий (провулок), Ріпницька, Слюсарська, Спортивна, Студентський, Шахтарів, Шевська.

Довільні урбаноніми: (реальна співвіднесеність назви і об’єкта відсутня). Ці назви близькі до меморіальних, але іменовані не на честь конкретних осіб, а охоплюють ширші поняття чи реалії [3, 62]: Бойківська, Буковинська, Київська, Львівська, Ужгородський (провулок), Козацька, Купальська, Чумацький (провулок), Різдвяна, Холмська, Гайдамацька, Дністровська, Лемківська, Карпатська, Кобзарський (провулок), Курінний (провулок), 22 Січня, Повстанський (провулок).

Отже, назви вулиць Дрогобича є соціально мотивованими. Абсолютна більшість із них – меморіальні. Антропоніми формують ядро власних назв, які є джерельною базою для урбанонімії (Петра Дорошенка, Марії Заньковецької, Володимира Івасюка, Степана Коваліва, Соломії Крушельницької та ін.). Крім того у назвах дрогобицьких вулиць засвідчено ойконіми (Бориславська, Залужанська, Лішнянська, Раневецька, Трускавецька та ін.), гідроніми (Тисменицька Дністровська та ін.), ороніми (Карпатська та ін.) та апелятиви (Вербова, Зелена, Тиха, Слюсарська, Спортивна та ін.).

Список літератури

1. Галай О. Українська урбанімія Закарпаття в ХХ-ХХІ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ст. к. філол. н. Ужгород, 2009. 19 с.
2. Дрогобич. Місто і дрогобичани. Довідник / Автор-упорядник Р. Ладанай. Дрогобич: Коло, 2007. 144 с.
3. Пастух Р. Вулицями старого Дрогобича. Львів: Каменяр, 1991. 165 с.

УДК 821.161.2'81.25'811.112.2

Лалаян Н. С.

к.філол.н, доцент,

доцент кафедри германської філології та перекладу

Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВІДТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ РЕАЛІЙ В

УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ

**(на матеріалі оповідань Григіра Тютюнника та Євгена Гуцала
та їхнього перекладу німецькою)**

Метою нашої розвідки є аналіз відтворення українських національних реалій у німецькомовному перекладі оповідань Г. Тютюнника та Є. Гуцала “Der Weg aus der Kindheit. Zwei ukrainische Erzähler” (1977 р.), який виконали Інґеборґ та Олег Коліньки.

Проблеми відтворення культурно-специфічної лексики займають важливе місце у перекладі художньої літератури та неодноразово були предметом ґрунтовного аналізу в теорії та практиці перекладу різних мов (праці С. Влахова, С. Флоріна, Р. Зорівчак, О. Чередниченка та інших), проте потреба подальшого вивчення

специфіки відтворення національних реалій у художньому перекладі й надалі залишається **актуальною**.

Коліньки є активними популяризаторами української літератури у Німеччині. Саме вони познайомили німецькомовних читачів з творами В. Дрозда, Є. Гуцала, Г. Тютюнника, В. Нестайка, В. Шевчука, О. Вишні, А. Головка, О. Гончара, О. Довженка, Ю. Збанацького, В. Симоненка та інших українських письменників.

Проведений перекладацький аналіз оповідань “Der Weg aus der Kindheit. Zwei ukrainische Erzähler” засвідчив, що при відтворенні національних реалій мовою перекладу перекладачі застосовують різні способи. Найчисельнішою є група транскрибованих ономастичних реалій: *Маркіян Гнатович – Markijan Hnatowytsch, Стеха – Stecha, Маня – Manja, Камря – Katrja, Кравчиниха – Krawtschynucha, Іванушка – Iwanuschka, Ведмеже Вушко – Wedmeshe Wuschko*. Однак, у деяких випадках перекладачі транскрибують власні імена таким чином, що вони не відповідають формі вихідного імені, а саме: *Андрійко – Andrika, Герасим – Herrasym, Лаврін – Lawro, Устим – Ustyn, Донбас – Donbass, “Столична” – “Stolitschnaja”, Катеринослав – Jekaterinoslawl, Зіньків – Sinkow*. Підхід Коліньків до транскрибування перших двох прикладів видається незрозумілим, такі відмінності від оригіналу важко пояснити, проте при відтворенні інших реалій перекладачі застосовують транскодування від аналогічних російських імен, що не відтворює приналежність власного імені до українського мовного ареалу та призводить до втрати національного колориту власних назв.

Тенденція до транскрибування українських реалій через російські простежується не лише у перекладі власних назв, але й у відтворенні інших реалій оповідань: “*Пішов би в колгосп на нараду...*”. – *Er wäre ja gern zur Kolchosversammlung gegangen...*”. “*Ото як би там не обстрілювали нашу позицію, їм байдуже: папироску в зуби і на бруствер!*” – “*Und wie unsre Stellung beschossen wurde, ihm hat’s nichts ausgemacht. ‘ne Papirossa zwischen die Zähne und auf die Brustwehr!’*”.

Калькування є другим за частотністю застосування: “*Прийшов голова сільради, який мав нести Маркіянову медаль “За трудову відзнаку” і виголосити на кладовищі промову*”. – “*Der Vorsitzende des Dorfsowjets traf ein, der Markijans Medaille “Für ausgezeichnete Arbeit” vorneweg tragen und auf dem Friedhof die Rede halten sollte*”. “*... призначило його правління сторожем до заготзерна*”. – “*So kam es, daß die Leitung ihm zu Wächter bei der Getreidebeschaffung ernannte*”. Як бачимо, калькування застосовується переважно для відтворення семантики радянізмів, які до того ж доволі часто передаються у стягненій формі.

Третім за частотністю способом відтворення реалій є уподібнення (субституція): “*Ще зранку рушила кура, а під обід так захурделило, що ті, хто взяв на себе турботу про похорон, – це були далекі Маркіянові родичі з хуторів та слобод*”. – “*Schon am Morgen hatte Schneetreiben eingesetzt, und um die Mittagszeit war alles so verschneit, daß die entfernten Verwandten von den Vorwerken und umliegenden Dörfern*”. Якщо у наведеному прикладі вибір на користь уподібнення не призвів до суттєвих втрат у перекладі, то у низці інших випадків це спричинило втрату національного колориту, а іноді навіть семантичні втрати: “*ніч*” (*der Ofen*), “*пушник*” (*das Tuch*), “*свати*” (*die Brautwerber*), “*могорич*” (*das Lösegeld*), “*сваха*” (*die Schwiegermutter*).

Комбінована реномінація виявилася також одним із поширених способів відтворення національних реалій, переважну більшість з яких складають топоніми: “*Сьогодні рано присидів отам на Кулинчиному*”. – “*Heut früh hab ich am Kulyntschyne-See gesessen*”. “*Пішов я тоді вдосвіта отуди за Остун*”. – “*Ich bin mal frühmorgens*

hinter die Ostup-Mulde gegangen”. Завдяки такій тактиці перекладачам вдалося зберегти національно-культурне забарвлення топонімів та донести їхній зміст до читача. До комбінованої реномінації Коліньки вдаються також при відтворенні назв грошових одиниць: карбованці – *Rubelscheine*, троячка – *der Dreirubelschein*, проте замінюють українську міру грошових одиниць російською. У результаті застосування такої тактики знайомство цільової аудиторії з українською грошовою одиницею не відбулося, що, безумовно, є великою втратою у перекладі.

Отже, співпраця у тандемі, де носій вихідної мови та носій мови перекладу взаємно доповнюють один одного та забезпечують як розуміння оригіналу на лінгвокультурному та соціопрагматичному рівні, так і природність мови перекладу, безумовно, посприяли вдалому відтворенню оригіналу та українських реалій зокрема. Проте деякі перекладацькі рішення не є виправданими. На думку Д. Петренка, труднощі передачі специфіки сільського життя можна було б подолати, не лише наполегливо працюючи зі словниками, але й вивчаючи саме життя українського села [1, с.177].

Список літератури

1. Петренко Д. Нові німецькі видання сучасної української прози / Д. Петренко – Всесвіт, 1979. № 2. С. 175-177.
2. Jewhen Huzalo, Hryhir Tjutjunnyk. Der Weg aus der Kindheit. Zwei ukrainische Erzähler. Der Verlag “Volk und Welt”, Berlin, 1977. 286 S.

УДК 811.161.2'373.611'06

Ласькова В. Ю.

здобувачка вищої освіти факультету філології,
психології та іноземних мов,
Донецький національний університет імені Василя Стуса

Науковий керівник:

Важеніна О. Г.

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри
української мови, теорії та історії української і світової літератури,
Донецький національний університет імені Василя Стуса

АБРЕВІАТУРИ ТА ВІДАБРЕВІАТУРНІ ДЕРИВАТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Питання вивчення тенденцій розвитку мови як цілісної системи та її окремих підсистем є досить актуальним і дозволяє фахівцям прогнозувати, що чекає на мову в майбутньому. Особливо чутлива мова до змін, які відбуваються в системі словотворення. Серед ознак розвитку сучасного українського словотворення – активне продукування відаббревіатурних дериватів.

В українській морфеміці та дериватології аббревіатури в різні часи були предметом дослідження у працях багатьох мовознавців (Н. Клименко, Є. Карпіловська, А. Нелюба, К. Савич, З. Сікорська, О. Стишов та ін.).

Сучасна українська мова неперервно піддається впливові різноманітних факторів, серед яких важливе місце посідають аббревіатури та їхні деривати, що зумовлюється великою кількістю інформації, яка має бути передана за короткий проміжок часу. **Мета** дослідження – з'ясувати дериваційну активність аббревіатур у словотвірних процесах сучасної української мови. **Актуальність** теми зумовлена

потребою вивчення нових шляхів словопородження в українській мові на сучасному етапі.

Абревіація – один із активних способів деривації нових лексем у сучасному мовленні, вона виступає засобом універбації. За визначенням, розміщеним у Великій Українській Енциклопедії, абревіація – скорочування слів і словосполучень, унаслідок якого з’являються абревіатури [1, с. 246].

Абревіатури активно поповнюють фонд коренів сучасної української мови, стаючи твірними для нових дериватів. Дослідники вважають використання абревіатур як твірних основ новою тенденцією в афіксальному словотворенні. Останні є твірними основами при творенні складних слів: *енелонавт*, *енелознавець*, *енелознавство* (від *НЛО*); базовими словами для нових словотвірних гнізд: *PR* (*ПіАр*, *піар*) – *піарник* (*піарщик*), *піарівський*, *політПіАр*, *високопіарний*, *PR-кампанія*, *PR-агенція* [2, с. 160].

У сучасному мовознавстві питання будови та класифікації відабревіатурних дериватів залишаються дискусійними [3, с. 77; 4, с. 154]. Якщо в попередні роки вважали, що не від багатьох абревіатурних основ з’являються похідні слова загальномовного використання, то нині цю тезу заперечують, бо майже від усіх абревіатур можна утворити похідне за законами словотвору. Регулярність творення відабревіатурних слів дала підстави виділити природні та штучні процеси лексикалізації абревіатур [4, с. 165]. Спроба систематизувати відабревіатурні деривати свідчить про те, що утворення нових слів “відбувається не хаотично, а за наявними зразками, моделями, які узвичаїлися в системі словотвору цієї мови” [5, с. 33].

Найчастіше серед відабревіатурних похідних трапляються назви осіб із використанням суфіксів *-ець* / *-івець*, *зрідка* – суфікси *-ник*, *-іст* / *-ист*. Наприклад: *БЮТівець*, *НУНСівець*, *УНСОвець*. Паралельно вживають ці назви з однаковим написанням абревіатурної кореневої і суфіксальної частин, наприклад: *бютівець*, *нунсівець*, *унсовець*, *урпїст*, *еменесник*, *змпівець*, *убозівець*.

Перебуваючи під впливом інших мов, українська запозичає цілісні абревіатури, як от: *смс* з англійської та *бомж* з російської. Спочатку їх уживали як незмінні слова. Тепер у нас вже з’явилися *смска*, *смсатися*, *бомжувати*, *бомжарик*. Від деяких абревіатур утворюють назви осіб. Використовуючи розмовні неологізми, слід зберігати великі літери абревіатури і додавати до них суфікси через дефіс: *СБУ-шник*, *ДАІ-шник* [6, с. 52].

Як висновок можна зазначити, що абревіація виявилась ефективним мовним інструментом, який активно використовується для словопородження в сучасному мовленні. Її роль полягає не лише в універбації та концентрації значень, але й у творенні нових кореневих морфем та розширенні синонімічних відношень.

Важливо відзначити, що абревіатурами активно послуговуються для утворення іменників, відносних прикметників, а також назв осіб та характеристики їх діяльності. Ця тенденція особливо активна у науковій мові, де абревіатури постають термінами. Існують різні типи абревіатур, такі як акроніми та складні абревіатури, які використовуються для створення легко запам’ятовуваних та ефективних мовних одиниць.

Список літератури

1. Структурні типи абрoutворень української мови. *Науковий вісник Херсонського державного університету: зб. наук. праць. “Лінгвістика”*. Херсон: ХДУ, 2007. Вип.5. С. 246-249.

2. Городенська К. Написання слів, утворених від абревіатур. *Культура слова*. Випуск 73. Київ: Наукова бібліотека НАН України. 2010. С. 160-161.

3. Бойченко Л. М. Структурно-семантичні типи аббревіатур і діапазон їх дериваційної активності в сучасній українській мові. *Мовознавство*. 1982. №5. С. 75–80.

4. Нелюба А. Явища економії в словотвірній номінації української мови : [монографія]. Харків. 2007. 302 с.

5. Карпіловська Є. Тенденції розвитку сучасного українського лексикону: чинники стабілізації інновацій. *Українська мова*. 2008. №1. С. 24–35.

6. Івченко А.О. Принципи створення “Словника аббревіатур української мови”. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. Серія “Проблеми української термінології”. Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”. 2009. № 648. С. 50-53.

УДК 81’373.21 (4777.83)

Шуліга О. Я.

студентка магістратури
факультету української та іноземної філології
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

СЕМАНТИКО-МОТИВАЦІЙНА ТА СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІКРОТОПОНІМІВ ПОСЕЛЕНЬ ЯВІРСЬКОГО р-ну ЛЬВІВЩИНИ

Ономастика – розділ мовознавчої науки, що вивчає найчисельнішу групу слів – власні назви. “Специфіка власних назв та їхня невизначена кількість робить ономастику “вічною” наукою, яка має справу з різночасовими й різномовними за походженням назвами, що акумулюють необмежену мовознавчу та культурно-історичну інформацію й виступають своєрідними пам’ятками культури” [1, 2]. Вони дуже часто виявляють давно забуту лексику на позначення багатьох історичних реалей, а також відбивають у собі унікальні фонетичні та словотвірні явища рідної мови.

Ми здійснили семантико-мотиваційну та структурну характеристику мікротопонімів сіл Арламівська Воля, Берегове, Вуйковичі, Гостинцеве, Заріччя, Твіржа, Хоросниця Яворівського району Львівської області. Мікротопонім – “власна назва невеликого, найчастіше природного фізико-географічного, рідше створеного людиною об’єкта, земельної ділянки господарського призначення, яка (назва) має вузьку сферу застосування: функціонує в межах лише певної мікротериторії, відома вузькому колу людей, які живуть поблизу названого мікрооб’єкта” [2, 122]. Тож мікротопонімія належить до найменш вивчених шарів онімної лексики. І це стосується як її сучасного, так й історичного стану.

Мікротопонімія як сукупність назв дрібних географічних об’єктів розглядає назви полів, луків, лісів, сінокосів, доріг, кутків села, берегів, городів тощо. У ній відбито спостереження людей за довкіллям, уміння виділити найістотнішу, головну ознаку, яка відрізняє одну назву від іншої. Мікротопоніми містять відомості про минуле й сучасне життя населення, про його господарську діяльність і є важливим джерелом вивчення історії, географії, етнографії, мови, археології.

Розглянувши мікротопоніми, переконуємося, що кількісно значну групу в регіоні становлять мікротопоніми як відапелятивного, так і відонімного походження.

Чисельною є група мікротопонімів, *мотивованих апелятивами*; їх ми об’єднали в такі групи: а) мікротопоніми, похідні від географічних термінів на позначення рельєфу місцевості; до цієї групи відносимо назви малих географічних об’єктів на позначення

позитивного рельєфу (підвищення): *Берег, Вал, Горб* та ін.; назви малих географічних об'єктів на позначення негативного рельєфу (низини): *Долина, Рів, Яр* та ін.; б) мікротопоніми, похідні від географічних термінів на позначення території, покритої рослинністю; їхні назви мотивовано назвами дерев *Берега, Верба, Дуб* та ін.; в) мікротопоніми, в основах яких відображено культурно-історичні реалії; сюди належать назви малих територіальних об'єктів, основи яких пов'язані з типом поселення: *Село, Вулиця, Кут*; мікротопоніми, основи яких указують на шляхи сполучення: *Дорога, Стежка* та ін.; мікротопоніми, основи яких відображають назви різних споруд, а саме – назви господарських, побутових, культурно-розважальних будівель: *Клуб, Стадіон* та ін. і назви культових споруд: *Церква, Каплиця, Хрест* та ін.

Відонімні мікротопоніми – це власні назви невеликих територіальних об'єктів, мотивовані іншими власними назвами. Сюди належать: 1) відантропонімні мікротопоніми: а) з християнськими іменами в основах у повній формі: *Герасимове, Криниця Івана Кирилового, Макарів Кут* та ін.; б) з християнськими іменами у скороченій або ж у повній, ускладненій демінутивними суфіксами, формах: *Андрусово, Йосове, Михайликів*; в) з відапелятивними особовими власними іменами в основах, що походять від апелятивів на позначення: назв тварин (птахів, риб, комах) і частин тіла: *Бичкове, Воробчикові Млаки, Носів Кут* та ін.; назв рослин: *Бураків, Грибова Долина* та ін.; назв на означення характерних зовнішніх ознак чи внутрішніх властивостей носія: *Галадійові Корчі, Палії* та ін.; назв осіб за професією чи родом заняття: *Гончарики, Олійникова Нива* та ін.; назв-етнонімів: *Волощуківі землі, Козакова Криниця* та ін.; назв родової та соціальної належності: *Дідів Кут, Царів* та ін.; 2) відойконімні мікротопоніми: *Вулиця Арламівська, Твіржанський Гостинець* та ін.; 3) відгідронімні мікротопоніми: *Чорний Потік, Млинівка, Ретичинівський Шлях* та ін.

На обстежуваній території ми виявили мікротопоніми простої та складеної структури. Однослівні мікротопоніми утворено внаслідок: лексико-семантичного способу деривації: *Берег, Долина, Каплиця* та ін.; морфологічного способу деривації: модель із суфіксом -ів (-ов-а, -ов-о, -ов-е): *Бичкове, Данилове, Козутів* та ін.; модель із суфіксом -ськ (-івськ), -цьк: *Данилівський, Лабівський, Луциківський*; модель із суфіксом -івк-а(и): *Грицівка, Дацівка, Іванівки* та ін.; модель із суфіксом -ин-а, -щин-а: *Гладунчино, Микитина Сигла* та ін.; модель із суфіксом -инець, -овець: *Дановець, Петровець* та ін.; модель із суфіксом -их-а: *Макариха, Романиха* та ін.; морфолого-синтаксичного способу деривації: *поле Криве, горб Каменистий, потік Глибокий* та ін.

До мікротопонімів складеної структури зараховуємо найменування географічних об'єктів, які представлено двослівними структурами: *Мала Дорога, Церковний Луг, Гайдукова Стежка* та ін.; прийменниковими конструкціями: *За Млином, Коло Хреста, На Куті* та ін.; та описовими назвами: *Дорога до Церкви, Дорога до Склепу* та ін.

Отже, зібравши та схарактеризувавши мікротопоніми поселень Яворівщини, ми переконалися, що мікротопоніми – важливе джерело дослідження та збереження онімної лексики. Як живі свідки історії народу та його мови, вони є важливим засобом пізнання та виховання.

Список літератури

1. Білінська Л. П. Формування мікротопонімії Покуття: автореф. дис. канд. філол. н. Івано-Франківськ, 2012. 20 с.
2. Словник української ономастичної термінології / Уклад. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В. Харків: РанокНТ, 2012. 256 с.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
НАУКИ, ОСВІТИ, ТЕХНОЛОГІЙ І СУСПІЛЬСТВА

Збірник тез доповідей Міжнародної
науково-практичної конференції
(частина 1)
м. Кропивницький,
29 листопада 2023 р.

Українською та англійською мовами

Відповідальний за випуск: Загородний І. Д.

Технічний редактор: Нестеренко В. О.

Художній редактор: Михайленко К. В.

Коректор: Остаповець Н. М.

Дизайнери й верстальники: Артеменко А. А, Григоренко Л. О.

Підписано до друку 29.11.2023 р. Формат 60x90/16
Папір офсетний. Друк – ризографія. Умовн. друк. арк. 6,0
Гарнітура Times New Roman.

Наклад 500 примірників. Зам. № 23599

Надруковано у ФОП Сидоренко А. В.

Свідоцтво про державну реєстрацію серія Во1 № 710364
від 07.01.2007 р., м. Полтава, вул. Дмитра Коряка, 3

Всі права захищені.

Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.

Редакційна колегія може не поділяти думок авторів.

Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

